

Jeg vil ikke bli behandlet som en narkoman!

*Bofortellingene til unge kvinner med store psykiske
utfordringer i livet*

Stine Lien

Cand. polit 1992

April 2007

Universitetet i Oslo
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Sammendrag

Tema for oppgaven er unge kvinner med psykiske problemer i alderen 18-25 år sine fortellinger om eget boforløp etter at de flyttet ut av oppveksthjemmet. Oppgaven tar utgangspunkt i kvinnenenes erfaringer med hjemløshet eller ustabile bosituasjoner. For å bli kjent med deres bofortellinger har jeg gjennomført intervjuer. Jeg har spurt om forhold knyttet til hvordan de har bodd i tiden etter de flyttet hjemmefra, hvordan de har opplevd de ulike boformene, om de har hatt personer å støttes seg til i de forskjellige periodene og om årsakene til flyttingene. I tillegg har jeg spurt om de har et sted de opplever som et hjem nå og hvordan de ser for seg et hjem i fremtiden.

Studien benytter et symbolsk interaksjonistisk perspektiv. Innen symbolsk interaksjonistisk teori tas det utgangspunkt i det som skjer i den sosiale situasjonen når ett eller flere mennesker møtes. I informantenes fortellinger kommer det tydelig frem at møtet med enkeltmennesker og institusjoner har hatt avgjørende betydning for retningen deres bo- og livsløp har tatt.

Av forhold av betydning for boforløpets retning, er det særlig tre områder som skiller seg ut. Det ene er tilgangen til familiære relasjoner og hjelp derifra både før og etter utflytting hjemmefra. Selv om det i de fleste fortellingene kom frem at det ofte er vanskelig å benytte seg av hjelp fra familien, viste det seg at den kunne være viktig for å avverge uheldige boløsninger. Familien fungerte for flere som et sikkerhetsnett. Det andre er at plasseringer i midlertidige boløsninger som hospits, hybelhus, ol. i seg selv kan bidra til å forsterke boforløp i nedadgående retning. For flere har det å bli plassert på et hospits eller tilsvarende midlertidige boløsninger gitt en negativ bekreftelse på dem selv, samtidig som det ga enkel tilgang til tunge rusmidler. Mange opplevde at de fikk lite hjelp til å komme seg videre når de bodde i denne type midlertidige løsninger. Det tredje forholdet som kom frem var at det ofte var jentenes rusavhengighet som styrte hvilket botilbud de fikk. Dette til tross for at disse jentene slet med er alvorlige psykiske problemer. I tilfeller der det er alvorlig rusavhengighet, fortalte informantene at det i kriser ofte var hospitsen som ble benyttet.

Informantene fortalte om både positive og negative sider ved de ulike boformene. Det var allikevel fire fenomener som utmerket seg. Det ene var at jentene opplevde ensomhet uavhengig av om de bodde alene eller sammen med andre. Det andre var at de som hadde booppfølger knyttet til sitt boforhold opplevde en positiv bosituasjon. Det

tredje var utfordringer ved å bo i bofellesskap. Bofellesskap fremstod som mer utfordrende og uforutsigbare for informantene i min studie enn for ungdom med tryggere forankring i livet. Informantenes fortellinger ga inntrykk av mangel på strategier for å ivareta egne interesser i bofellesskap med andre. Det fjerde var at hospitser nesten gjennomgående ble opplevd som det verste stedet å bo. Informantene assosierte hospitsbeboere med mennesker som stod aller nederst på samfunnets rangstige, og identifiserte seg ikke med denne gruppen.

Familiehjelpen var viktig for informantene i mange sammenhenger, men det var ikke et entydig bilde som ble fremstilt. Med utgangspunkt i fortellingene kan familiehjelpen deles i tre kategorier. Den første er foreldrehjelpen. Denne er viktig, men vanskelig å ta i mot. Der foreldrene la til rette økonomisk og materielt, kunne vanskeligheter i relasjonene gjøre at man valgte å ikke ta i mot hjelpen. Den andre kategorien er søskenhjelpen. Mens foreldrehjelpen ofte opplevdes som fylt av betingelser og kontrill, var hjelpen fra søsken mindre restriktiv og dømmende. Det ble fortalt om hjelp som var lettere å ta i mot og at søsknene stilte opp uten å gå inn i en oppdragerrolle. Den tredje kategorien er hjelp fra fjernere relasjoner. Heller ikke her ble det tegnet et entydig bilde. Det som særpreget denne hjelpen var at den som regel kun var tilgjengelig for avgrensede perioder og selv om det ga tak over hodet i kritiske perioder var det for flere store relasjonelle utfordringer.

I min studie kom det frem at det i møtet mellom jentene og tjenesteyterne ofte var mangel på samsvar i definisjon av problemet og hvilke hjelp som var best. Informantene fortalte om opplevelser av å ikke bli tatt på alvor, der de følte at de ikke hadde medbestemmelse i det som ble iverksatt rundt dem. De tjenestene som var spesialtilpasset ungdom ble omtalt positivt. Her var tilgangen på mennesker å prate med en viktig del av hjelpen. Det ble tegnet et tvetydig bilde av videregående skoles oppfølging av de som var i ferd med å skli ut. For noen hadde problemer blitt fanget opp i løpet av årene i videregående skole, men andre fortalte at de hadde vært lite mottakelige for hjelp.

Tjenesteutøverne ble fremstilt som viktige i jentenes sosialiseringssprosess, og hvordan de ble møtt hadde hatt stor betydning for hvordan de så seg selv. Tilgangen til mennesker å snakke med så ut til å være av stor betydning for hvordan informantene forholdt seg til fremtiden. Der det var mangel på dette, viste jentenes fortellinger at livet for flere ble levd fra dag til dag. Opplevelsen av å bli sugd nedover uten kontroll over eget liv generere få planer og drømmer om fremtiden. For dem som slet med alvorlig

rusavhengighet var mye av oppmerksomheten rettet mot å skaffe rusmidler. Fremtiden fremstod for dem som utenfor rekkevidde.

Min studie belyser en sårbar gruppe som strever med å finne ut av livene sine. Studien bekrefter viktigheten av gode menneskelige relasjoner når man skal etablere seg i egen bolig og at man har med seg noen kloke mennesker underveis i livet.

Tusen takk!

Tusen takk!

Jeg vil spesielt takke informantene som sjenerøst fortalte meg sine bofortellinger. I tillegg til at dere gjorde det mulig for meg å skrive denne hovedoppgaven, var møtene med dere fine opplevelser som jeg ikke vil glemme. Tusen takk!

Takk til alle ansatte jeg hadde formøter med som delte av sine erfaringer og tanker om arbeidet med sårbare unge mennesker. Tusen takk!

En stor takk til min veileder Lise Kjølrsrød som trofast, med sitt skarpe sosiologiske blikk og tålmodige veiledning har fulgt meg gjennom den lange tiden dette prosjektet har pågått. Tusen takk Lise!

Takk til Siri Ytrehus som har gitt meg oppmuntring, gode råd og innspill når jeg trengte det som mest. Tusen takk Siri!

Tusen takk til Forskningsstiftelsen Fafo for kontoret jeg fikk disponere den første fase av prosjektet.

Mange takk til Oslo Forskning og Husbanken for stipend som hjalp til med finansiering av prosjektet.

Tusen takk Marianne, for hjelp med opptrykking av oppgaven!

En stor takk til mine foreldre for oppmuntring, korrekturlesning og for at dere alltid er støttende og interesserte. Tusen takk!

Min kjæreste Ketil har gjennom sin omsorg, interesse, nyttige innspill og deilige middager vært av uvurderlig betydning for at oppgaven til slutt kom i havn. Hjertelig takk Ketil!

Mine barn Ulrikke og Mikkel er de største gledene i livet mitt. Jeg er så glad for at dere er akkurat dere!

Oslo, april 2007

Stine Lien

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	2
TUSEN TAKK!	5
INNHALDSFORTEGNELSE	7
1 PROBLEMSTILLING, PERSPEKTIVER OG BEGREPER	1
1.1 Problemstilling	1
1.2 Unges utflytting fra hjemmet	1
1.3 Samsykdommer	2
1.4 Boligsosial politikk – et nytt politisk område	3
1.5 Perspektiver på ustabile bosituasjoner	5
1.6 Symbolsk interaksjonisme - perspektivet min studie tar utgangspunkt i	7
1.7 Begrepene	10
2 HVA VIL DET SI Å HA ET HJEM?	13
2.1 Innledning	13
2.2 Hjemløshet og bostedløshet	14
2.3 Hjemløshet blant unge i Norge	15
2.4 Kategorier av hjemløse unge	15
2.5 Veier inn og ut av hjemløshet	16
2.6 Forskning på Bostedløshet i Norge	19
2.7 Hjemløshet blant kvinner	21
3 METODE	23
3.1 Min forforståelse	23
3.2 Valg av metodisk tilnærming	25
3.3 Prøveintervju	26
3.4 Å finne informanter	26
3.5 Hvor intervjuene foregikk	27
3.6 Presentasjon av mine informanter	27
3.6.1 Oppvekststed og familieforhold	28
3.6.2 Skolegang og jobberfaring	28
3.6.3 Psykiske plager og bruk av rusmidler	29
3.7 Etiske betraktninger	29
3.8 Samtalen og forskerrollen	31

3.9	Min analyse.....	32
3.10	Reabilitet og validitet.....	33
4	BOFORTELLINGER	35
4.1	Innledning	35
4.2	Eksempel 1: Bofortellinger i nedadgående spiral	35
4.3	Noen kjennetegn ved jentene med bofortellinger i nedadgående spiral	37
4.4	Eksempel 2: Bohistorie i oppadgående spiral	38
4.5	Noen kjennetegn ved jentene med bofortellinger i oppadgående spiral	39
4.6	Likheter og ulikheter ved de to bofortellingene.....	40
4.7	Veier inn og ut av bostedløshet – en sammenlikning med Fitzpatricks (2000) modell.....	42
4.7.1	Eksempel 1 sammenliknet med kategori 5.....	42
4.7.2	Eksempel 2 sammenliknet med kategori 1, 2 og 3.....	43
4.8	Hvilke bolig- og tjenestestrukturer fører til stabile boforhold?.....	44
4.9	Avslutning	45
5	ULIKE BOFORMER.....	47
5.1	Innledning	47
5.2	Hva kjennetegner unges adferd på boligmarkedet i vår kultur?	47
5.3	Å skaffe seg en bolig.....	47
5.4	Bo sammen med andre.....	48
5.5	Bofellesskap som krisehåndtering	49
5.6	Et sted å ha det gøy og slippe å føle seg ensom	50
5.7	Sammen, men alene	50
5.8	Et sted å utveksle tjenester	51
5.9	Bo alene.....	52
5.10	Optimisme- på egen hånd med boopfølger.....	53
5.11	Bo på hospits	54
5.12	Et sted for omsorg ... tilrettelagt for å forskyve grenser	55
5.13	Identitet som narkoman.....	56
5.14	Konflikter og mangel på tillit	57
5.15	Ensomhet.....	58
5.16	”Det finnes vel ikke et verre sted for unge jenter å bo....”	58
5.17	Å bo på gaten.....	59
5.18	Avslutning	59

6	FAMILIEFORTELLINGENE	60
6.1	Innledning	60
6.2	Kontakten med foreldrene.....	60
6.3	Foreldrehjemmet som base	61
6.4	Kjøp av leilighet	62
6.5	Kontakten med steforeldre.....	63
6.6	Manglende kontakt med foreldrene	64
6.7	Tap av foreldre i perioder eller ved bortgang	65
6.8	Kontakten med søsken	65
6.9	Å bo hos slektninger	67
6.10	Hjelp fra venners familie	68
6.11	Foreldrenes kontakt med hjelpeapparatet	68
6.12	Seksuelle overgrep	69
6.13	Avslutning	69
7	FORTELLINGER OM TJENESTEUTØVERNES BETYDNING FOR JENTENES BO - OG LIVSSITUASJON	71
7.1	Innledning	71
7.2	Eksempel 1: Sporadisk oppfølging av tjenesteutøvere	72
7.3	Trekk ved jentenes relasjoner til tjenesteutøvere - for de som hadde erfart sporadisk oppfølging:	73
7.4	Eksempel 2: Oppfølging av tjenesteutøvere med preg av kontinuitet	73
7.5	Trekk ved jentenes relasjoner til tjenesteutøvere - for de som hadde erfart oppfølging med preg av kontinuitet:.....	74
7.6	Likheter og forskjeller ved de to eksemplene.....	74
7.7	Etablere et forhold til en hjelper	74
7.8	Hvordan ser jentene kontakten med tjenesteapparatet?	76
7.9	Utskrivning eller avbrudd fra institusjonsopphold.....	79
7.10	Å få hjelp gjennom skolesystemer	81
7.11	Avslutning	82
8	TANKER OM FREMTIDEN	84
8.1	Innledning	84
8.2	Eksempel 1: På rett vei - med optimistiske tanker for fremtiden	84
8.3	Kjennetegn ved jentene:	85
8.4	Eksempel 2: Midt i en vanskelig tid - uten de store tanker om fremtiden	85
8.5	Kjennetegn ved jentene	86

8.6	Hva og hvor er "hjemme"?	87
8.7	Hvordan ser fremtiden ut?	88
8.8	Avslutning	88
9	KONKLUDERENDE BEMERKNINGER	89
9.1	Innledning	89
9.2	Rusen og psykiske problemer... eller omvendt	89
9.3	Møtet med tjenesteapparatet kunne være avgjørende	91
9.4	Fra "vi" til "jeg"?	92
9.5	Skolen – et sted å fange opp sårbare unge	93
9.6	Bolig ikke nok	94
9.7	Fra bygd til by	94
9.8	Tidlig utflytting som varselampe	95
9.9	Avslutning	95
10	LITTERATURLISTE	96
	VEDLEGG	1

1 Problemstilling, perspektiver og begreper

1.1 Problemstilling

I min studie tar jeg for meg bofortellingene til kvinner i alderen 18-25 år som har psykiske utfordringer utover det vanlige. Jeg ønsker å belyse kvinnenenes erfaringer med ustabile bosituasjoner og hjemløshet og hva som har skjedd i løpet av deres boforløp som kan ha medvirket til at de har disse erfaringene. Jeg har gjennomført intervjuer der jeg har spurt om hvordan de hadde bodd etter at de flyttet hjemmefra, hvordan de hadde opplevd de forskjellige stedene de hadde bodd, støttepersoner, årsaker til flyttingene og hvordan de ønsker sitt hjem i fremtiden.

1.2 Unges utflytting fra hjemmet

Det hevdes at utviklingen ser ut til å gå i retning av at den yngre generasjonen er mindre etablert enn tidligere ut fra kriterier som samliv og fast arbeid (Bromann 1996). Det har også vært hevdet at ungdom flytter senere ut fra oppveksthjemmet nå enn tidligere, men dette avkrefte i en studie av boligetablering i Norge. Tidspunktet i livsløpet for unges endelige utflytting fra barndomshjemmet har vært stabil i flere tiår tilbake. I perioden 1997-2004 skjer det gradvis en tidligere etablering utenfor foreldrehjemmet. Med utgangspunkt i Levekårssundersøkelsen og EU-SILC finner Andersen og Gulbrandsen at mens 50 % av menn i alderen 20-24 år i 1997 bodde hos sine foreldre var tallet sunket til 37 % i 2004. For kvinner i samme alder var tallet i 1997 29 % og sank til 18 % i 2004 (Andersen og Gulbrandsen 2006:120).

Det har både i Norge og andre europeiske land vært uttrykt bekymring for hvordan unge mestrer etableringsfasen. I sin avhandling om ungdom i etableringsfasen konkluderer Tale Hellevik med at det ikke er grunn til bekymring for Norges del. Etableringen forgår for de fleste relativt problemfritt og den økonomiske støtten fra foreldrene er økende. Samtidig har velferdsstaten overtatt noe av familiens tidligere forsørgeransvar (Hellevik 2006:191). Den unges sosial nettverk vil være av stor betydning for muligheten til å skaffe seg en bolig og i kritiske perioder gi tilværelsen mening. Det er ikke uvanlig at man etter første utflytting fra oppveksthjemmet periodevis bor hjemme igjen før den endelige

utflyttingen skjer. For mange vil ikke den første utflyttingen være varig, men starten på et forløp med vekselvise opphold i oppveksthjemmet og utenfor. De unges utflytting fra oppveksthjemmet skjer ofte i flere faser som en gradvis prosess (Texmoen 1994: 9-15).

Det er imidlertid ikke alle grupper unge som har denne muligheten til gradvis og over flere etapper å flytte ut av sitt oppveksthjem. Eksempelvis forteller unge under omsorg av barnevernet om opplevelser av overgangen til et liv på egenhånd som brå og skremmende (Taksdal, Breivik, Ludvigsen og Ravnberg 2006:110).

På samme måte som ungdomstiden er mindre ensartet, oppfattes også ungdoms etablering som mindre ensartet. Utflytting fra oppveksthjemmet er for mange et viktig stadium i løsrivelsesprosessen fra foreldrene og et skritt nærmere voksentilværelsen. *Push* og *pull* er perspektiver som er brukt i denne sammenheng. Mens faktorer som arbeid og utdanning eller etablering med en partner er positive *pull*- årsaker til å forlate hjemmet, forårsaker negative *push*- årsaker at unge presses ut av oppveksthjemmet. Negative årsaker kan være familiekonflikter, seksuelt misbruk, vold eller fattigdom, trangboddhet og mangel på privatliv (Fitzpatrick 2000:4).

Å bli skjøvet ut av oppveksthjemmet og deretter ha liten tilgang til dette som ressurs er en realitet for mange unge i dagens samfunn. Det rettes stadig fokus på det stigende antallet barnevernssaker og familier som ikke fungerer til beste for sine barn. Dette kan ha mange og sammensatte årsaker der skilsmisser, prestasjonskrav og stress fører til økt sårbarhet, psykiske problemer og dårlig selvbilde.

1.3 Samsykdommer

Samsykdommer er et begrep Peter Hjort har introdusert i samfunnsmedisinen.

Samsykdommer opererer i en onde sirkler der flere fysiske og psykiske sykdommer forsterker hverandre i en nedadgående spiral. Han forklarer at et traume, en smerte eller negativ hendelse kan sette i gang prosessen. Manglende støtte og svakt selvbilde kan føre til at prosessen fortsetter nedover og lede til somatiske sykdommer, psykiske symptomer og økt sårbarhet. Han beskriver det han kaller diskriminerings paradoks der en sykdom kan føre til at en mister status og blir avhengig av hjelp og støtte fra andre mennesker. Psykososiale forhold i denne prosessen gjør at samtidig som man mister status, så taper man også selvrespekt og blir svært sårbar (Hjort 1994: 78-81). Unge som vokser opp med store psykososiale påkjenninger er i større grad enn de som vokser opp under trygge

omstendigheter utsatt for psykososiale utfordringer senere i livet. Traumer fra barndommen kan gjøre at de utvikler et svakt selvbylde. Manglende støtte og økt sårbarhet kan føre til problemer med å håndtere ubearbeidede tanker og følelser. Dette kan resultere i psykiske lidelse og for noen kan veien å videre til rusavhengighet.

1.4 Boligsosial politikk – et nytt politisk område

Boligpolitikken har i etterkrigstiden hatt en utvikling der den fra å rette seg mot en generell forbedring av bostandarden i befolkningen, har gått i retning av å rette virkemidler mot spesielt sårbare og utsatte grupper. Innen velferdspolitikken er det boligpolitikken som i størst grad har rettet overføringer mot grupper med særlige behov (Hansen 2004:25). Det har fra statens side vært ønsket at boligpolitiske strategier skulle sees i sammenheng med omsorgs- og sosialpolitikken (St.meld.nr.49 (1997-98):44). Jeg vil her se på hvordan statlige virkemidler er rettet mot bekjempelse av bostedsløshet og hvordan møte mellom omsorgspolitikken og boligpolitikken har vært tatt opp i noen av de seneste politiske dokumentene.

I *St.meld.nr 34 (1988-89) Boligpolitikken for 90-årene* tas bostedsløshet opp i sammenheng med en gruppe som betegnes som *sosialt funksjonshemmede* og beskrives som mennesker med sosiale tilpasningsvansker. Det nevnes at denne gruppen består av ... *løsgjengere, herbergister, uteliggere og den del av de løslatte fra fengsler som fører en omflakkende tilværelse (St.meld. nr. 34: 25)*. Det nevnes ikke tiltak spesielt rettet mot denne gruppen, men politikkenes mål om å tilrettelegge for at flest mulig skal bo i egne hjem og ikke i institusjon presiseres. I *St.meld.nr 49 (1997-98) Om boligetablering for unge og vanskeligstilte* settes det et særskilt fokus på etableringsmuligheter for unge. Kommunens boligsosiale ansvar tydeliggjøres også og det understrekes at kommunen har et spesielt oppfølgingsansvar overfor mennesker i kategorien *vanskeligstilt*. Det presiseres at boligpolitiske virkemidler må sees i sammenheng med de sosialpolitiske virkemidlene. Det rettes ikke mye oppmerksomhet mot bostedløshetsproblematikken, utover at det konkret foreslås skjermede botiltak og overgangsboliger fremfor bruk av hospits. I *St.meld.nr 50 (1998-99) Utjammingsmeldinga* varsles det om et større fokus på bostedløshetsproblematikk og behovet for å starte utviklingsarbeid i de største byene for å skape helhetlig tilbud. Man vet på dette tidspunktet mer om omfanget av bostedløshet og hvilke tilleggspolitiske problemer de bostedsløse sliter med som følge av en telling av antallet bostedsløse og en kartlegging av hjelpeapparatet for bostedsløse (Ulfrstad 1997, 1999).

NOU 2002:2 Boligmarkedene og boligpolitikken ble produsert som en følge av behandlingen av *St.meld 49 (1997-98) Om boligetablering for unge og vanskeligstilte*. Her tas bostedløshet opp som et problem og ansvaret kommunene har for å følge opp vanskeligstilte og skaffe bolig understrekes. Kritikkk av meldingen er at selv om det vises til en nær sammenheng mellom sosialpolitikk og boligpolitikk så konkretiseres det i liten grad hvordan et nytt og bedre samarbeid burde være (Dyb, m.fl. 2004:83).

Høsten 2000 ble Prosjekt Bostedsløse, et nasjonalt prosjekt over fire år, iverksatt som et samarbeid mellom Kommunal- og regionaldepartementet og Sosial- og helsedepartementet. Målet med prosjektet var å finne frem tid gode metoder bosettingsarbeidet med bostedløse og sikre et sammensatt og helhetlig tjenestetilbud. (Rundskriv H-20/01: En solidarisk boligpolitikk). De 7 største byene i Norge og etter hvert tre frivillige institusjoner deltok i utviklingsarbeidet

I *St.meld.nr. 6 (2002-2003) Tiltaksplan mot fattigdom* ble kommunene invitert til å søke om midler til styrking av bo- og oppfølgingstjenester. Per mars 2005 deltok 80 kommuner og bydeler i dette utviklingsarbeidet (tall hentet fra www.tiltak.no). I *St.meld.nr. 23 (2003-2004) Om boligpolitikken*, ble det lansert konkrete resultatmål for perioden frem til 2007. Man ønsket å unngå at mennesker som hadde hatt opphold i fengsel eller på institusjoner ble skrevet ut til midlertidige boligløsninger, at kvaliteten på midlertidige løsninger skulle sikres og at ingen skulle bo i midlertidige løsninger mer enn i tre måneder. Kartleggingen av antallet bostedløse i 2003 viste at det var betydelig antall mennesker i fengsler og på behandlingsinstitusjoner som ble skrevet ut uten at de hadde en bolig å flytte til (Hansen 2005).

Fra at bostedløshet i de tidligste dokumentene var gitt lite oppmerksomhet og i liten grad var problematisert er tiltak til utviklingsprosjekter og resultatmål tydeligere formulert i de senere dokumentene. Begreper som *manglende boevne* og *avvikende adferd* brukes ikke i nyere dokumenter. I stedet spørres det etter samordning av ulike tjenester og boligpolitiske virkemidler for at flest mulig skal kunne bo i egen bolig. Begrepet bostedløs er gjennomgående og sier noe om at forståelsen av problemet fortsatt fokuserer på at mangelen på den fysiske boligen er hovedproblemet (Dyb 2004:82).

I Oslo har det i løpet av den siste tiårsperioden vært en gradvis oppbygging av faget boligsosialt arbeid. Kartleggingen av antallet bostedløse i 1996 viste et høyt antall bostedløse – 2500 personer. Det var på denne tiden ventelister på opptil et par år for å få kommunal bolig, og det ble foretatt utsiling av personer som stod på venteliste. Tellingen i 2003 viste en halvering av antallet bostedløse i Oslo til 1200 personer. I den nyeste

tellingen i 2005 er nivået fra 2003 opprettholdt Dyb (2005a:12). Tre viktige endringer i politikken og arbeidet overfor bostedløse og vanskeligstilte på boligmarkedet i Oslo var nye retningslinjer for bruk av hospitser gjennom blant annet oppfølging av kvalitet på stedene, endringer i det private leiemarkedet til fordel for leietaker samt større rullering på kommunale boliger ved regulering av husleie og styrking av ulike typer boligsosialt arbeid (Dyb 2005a:25).

Både på kommunalt og statlig nivå er boligsosiale problemstillinger løftet som felles problemområder der man ved tverrdepartemental innsats søker å finne måter å forebygge og bekjempe bostedløshet på. Boligpolitikken, helse- og sosialpolitikken og i det senere kriminalpolitikken har i denne prosessen søkt sammen. I et tverrdepartementalt rundskriv som retter seg til landets kommuner oppfordres lokale myndigheter til å se boligsosialt arbeid som en tverrfaglig utfordring (U-10/2002 Boligsosialt arbeid – bistand til å mestre et boforhold).

1.5 Perspektiver på ustabile bosituasjoner

Tross forskjellige måter å se bostedløshet på er det en felles oppfatning at det kan være mange og sammensatte faktorer som gjør at noen mennesker ender opp i kortere eller lengre perioder som bostedsløs eller hjemløs. Å være bostedløs har med relasjonelle forhold å gjøre og det rettes stadig mer oppmerksomhet på hvordan bo- og tjenestetilbude innvirker på den enkeltes muligheter til å få en stabil bosituasjon (Ytrehus 2007:23). Det vises allikevel ofte til tre hovedperspektiver når en søker å forklare bostedløshet. Disse tre perspektivene vektlegger og forklarer fenomenet bostedsløshet på forskjellige måter der trekk ved individ, samfunnet eller diskursen blir ulikt vektlagt.

Det individuelle perspektivet viser til trekk ved individet og individets historie for å forklare hvorfor noen mennesker erfarer ustabile bosituasjoner og bostedløshet (Dyb 2005b:13). Når man ser ustabile bosituasjoner ut i fra et slikt perspektiv, kan individet bli fremstilt som ansvarlig for sin egen situasjon. To kategorier individuelle perspektiver foreslås. Det ene tar utgangspunkt i individets tilbøyelighet til for eksempel å ta rusmidler og spille pengespill, mens den andre beskrives som en patologisk modell og tar utgangspunkt i individets utilstrekkelighet. I den første kategorien holdes enkeltindividet i større grad ansvarlig for sin ustabile bosituasjon, mens i den andre er fokuset i større grad på hvordan man kan hjelpe individet til å endre seg (Fitzpatrick 2000:3). Innen sosialt

arbeid er begreper som ”å ansvarliggjøre” og ”å motivere” klienten begreper som benyttes med utgangspunkt i et individualistisk perspektiv. Målet er å endre klientens adferd fremfor at strukturene skal tilpasses klientens behov (Dyb 2005b:14). Den danske psykiateren Preben Brandt har studert hjemløse i Danmark og hevder at hjemløset ofte skyldes trekk ved den hjemløses oppveksthistorie. Han har gjort en studie av unge hjemløse i København der han intervjuet unge hjemløse som vokste opp i en periode fra midten av 50 tallet . Et av hans funn var at over halvparten av informantene hadde vokst opp i familier som var preget av vold og rusavhengighet (Brandt 1992). Brandt argumenterer med at det er en høy risiko for barn som vokser opp i spesielle miljøer utvikler det han betegner som psykososiale reaksjonsmønstre som gjør at de ender i kategorien hjemløs. Samtidig ser han ikke bort fra de strukturelle forholdenes betydning. Han sier at desto mer restriktivt og krevende samfunnet er, desto lettere er det å falle utenfor (Brandt 1999)

Det strukturelle perspektivet søker å forklare hjemløshet ut i fra samfunnsmessige trekk. Eksempelvis er dette strukturer som boligmarkedet, arbeidsmarkedet eller familiemønstre. I Norge er for eksempel boligmarkedet preget av stor andel selveierboliger og et lite regulert leiemarked. Renteøkning og økt arbeidsledighet kan medføre at sårbare boligeiere får problemer med å opprettholde sin posisjon på boligmarkedet.

Kombinasjon av større usikkerhet på arbeidsmarkedet og flere selveiere på boligmarkedet, fører til at flere husstander vil bevege seg i en risikosone mellom egen bolig, utrygg bosituasjon og bostedløshet (Dyb 2005b:12)

Endringer i familiemønsteret med en økende andel samlivsbrudd er et annet eksempel på en strukturell endring som kan gjøre at sårbare individer faller utenfor det etablerte samfunnet. I følge Fitzpatrick er det strukturelle perspektivet mest benyttet for å forklare hjemløshet blant unge mennesker. Dårlige bomuligheter, økonomiske forhold og familietrender er forklaringer man mener har innvirket på en ufordelaktig måte for unge. Det understrekes som her at det er særlig overfor utsatte grupper at slike strukturelle forhold kan medføre hjemløshet (Fitzpatrick 2000:3).

Det konstruktivistiske perspektivet

Den britiske boligforskeren David Clapham er kritisk til å se et boligforløp som resultatet av individuelle – eller strukturelle forklaringer uavhengig av hverandre. Han hevder at bevegelser fra en bosituasjon til en annen må sees i lys av det relasjonelle mellom menneskene i husholdet der den enkelte hører til. I følge Clapham er det sosialkonstruktivistiske perspektivet best egnet til å ivareta det relasjonelle ved bosituasjonen. Gjennom samspill dannes mening som reproduseres eller rekonstrueres ved samspill og forhandlinger (Clapham 2005). I følge Dyb (2005b:14) tar et sosialkonstruktivistisk perspektiv utgangspunkt i at et sosialt problem eksisterer først når det blir definert som et sosialt problem. Forskjellige aktører er med på å definere problemområder og avgrense hva som skal forstås som et sosialt problem. Dette skjer ikke som uavhengige prosesser, men ofte som følge av tradisjoner og hvordan begreper er benyttet og forstått tidligere.

Den svenske sosiologen Catharina Törn har gjort en studie av diskursen knyttet til hjemløshet blant kvinner og belyser i sin studie hjemløshet som en sosial og politisk konstruksjon.

Det betyder inte att jag förnekar att det finns mäniskor som saknar bostad, däremot mener jag att hvilka betydelsa detta ges, hvem som skal defineras som hemlös, varför og vilka (om några) egenskaper som förknippas med hemlöshet, inte har några givna svar utan beror på kontexten och de maktrelasjoner denna inbegriper i (Törn 2004:19).

I sin studie finner hun at diskursen knyttet til hjemløshet i Sverige tar utgangspunkt i de sosiale myndigheters tolkning av hjemløshetsproblemet og kaller dette en myndighetsdiskurs. Selv om andre aktører, som for eksempel frivillige organisasjoner skiller seg fra dette i sitt uttrykk knyttet til hjemløshet, opererer de allikevel innenfor samme diskurs, men med forskjellige utgangspunkt og posisjoner.

1.6 Symbolsk interaksjonisme - perspektivet min studie tar utgangspunkt i

Jeg tar i min studie utgangspunkt i et symbolsk interaksjonistisk perspektiv. Jeg mener dette er hensiktsmessig fordi i informantenes fortellinger kommer det klart frem at møtet med enkeltmennesker og institusjoner har hatt avgjørende betydning for hvilken vei deres bo- og livsforløp har tatt.

Innen symbolsk interaksjonistisk teori tas det utgangspunkt i det som skjer i den sosiale situasjonen når ett eller flere mennesker møtes. I følge Goffman kan samfunnet karakteriseres som en serie med møter eller sammentreff mellom mennesker. Fordi menneskene ikke er objekter men handlende sosiale vesener, må partene ta den andres perspektiv og tenke seg hvordan den andre tenker og hvilke reaksjoner han eller hun kan ha. Goffman ser den enkelte situasjonen som unik og gjennom en serie av nyskapende tilfeller reproduseres institusjoner. Preferanser og virkelighetsforståelse skapes i situasjonene der aktørene samhandler og etablerer normer for samarbeid (Barnes 1995).

George Herbert Mead, som mange oppfatter som grunnleggeren av den symbolske interaksjonismen, hevdet at mennesket er unikt fordi det har et "selv". Han skiller mellom "Jeg'et" og "meg'et". "Jeg'et" er det som handler, men ved etterpå å se seg selv som "meg" kan man reflektere over handlingen man gjorde i fortid. En person har derved mulighet til både å være et subjekt og objekt overfor seg selv (Mead 1967). "Selvet" er en prosess fremfor en struktur og er hele tiden i forandring. Mennesket kan se seg selv som et objekt som gjør at det kan være i en indre dialog med seg selv, vurderer seg selv utenifra og iverksetter tiltak overfor seg selv for å regulere sine handlinger. I samhandling med andre tar aktørene i utgangspunktet forskjellige posisjoner med forskjellige handlingsmønstre. I handlingssituasjonen tilpasser aktørene sin handling til hverandre og det blir en form for samhandling (Blumer 1969). Når mennesker interagerer med hverandre, prøver de å se situasjonen slik den andre ville sett den. Charles Horton Cooley kaller dette sympatisk introspeksjon. Han hevdet at vårt sosiale selv består av våre forestillinger om hvordan vi ser oss overfor andre, vår forestilling om den andre personens bedømming av oss og positiv eller negativ selvfølelse som oppstår ut i fra disse forestillingene (Levin og Trost 2005). Mead kaller en tilsvarende prosess for rolleovertakelse. Ved å forestille seg den andres reaksjon handler man ut i fra denne reaksjonen. Mead gir oss et eksempel der dette kommer tydelig frem

Here the very fact that he is ready to pay out money , for instance, aroses the attitude of the person who receive money : the very process is calling out in him the coresponding activities of the other person involved (Mead 1967:161).

På denne måten tar "meg'et" den andres perspektiv som "jeg'et" deretter handler ut i fra og som blir "meg" igjen når man senere ser tilbake på sin egen handling. Gjennom å ta andres perspektiv former vi oss selv. Gjennom verbale uttrykk, gester og annen adferd samhandler vi med andre og forstår andre. Med utgangspunkt i dette forstår vi oss selv.

Anthony Giddens er kritisk til Mead fremstilling av "meg" og "jeg" og tar utgangspunkt i begrepet "selvidentitet". Det formes, ikke som noe samfunnsskapt som Mead hevder, men heller som resultatet av bevisste valg individet må ta for å forme sin biografi.

Self-identity, in other words, is not something that is just given, as a result of the continuities of the individual's action-system, but something that has to be routinely created and sustained in the reflexive activities of the individual (Giddens 1991:52).

Han hevder at Meads begreper "jeg" og "meg" er utilstrekkelig. Giddens "selv" definerer han slik

It is the self as reflexively understood by the persons in term of her or his biography (Giddens 1991:52)

Selvet er i følge Giddens noe som den enkelte må bygge opp selv ved bevisste valg. Giddens hevder at en viktig forutsetning for å lykkes med dette er at man har bygget opp en tillit til sine omgivelser. Denne tilliten kaller Giddens ontologisk sikkerhet.

Mennesket handler i en verden med meningsfulle objekter. Disse objektene gis mening gjennom hvordan de blir definert gjennom sosial interaksjon. Objektene kan både være fysiske gjenstander og abstrakte fenomener. Forskjellige aktører kan gi det samme objektet ulik betydning.

Human beings are seen as living in a world of meaningful objects – not in an environment of stimuli or self-constituted entities. This world is socially produced in that the meanings are fabricated through the process of social interaction. Thus, different groups come to develop different worlds – and these worlds change as the objects that compose them change in meaning (Blumer 1969:69).

Mine informanters fortellinger innebefatter mange møter og sammentreff både med kjente og ukjente, enkeltpersoner og institusjoner. Inn i disse møtene har de tatt med seg sine erfaringer og samhandlet på måter som har gjort at de har opprettholdt eller justert sitt syn på seg selv og sin adferd i både positiv og negativ retning. De har selv aktivt vært med på å definere og omdefinere situasjoner. I stedet for å se informantenes tidligere erfaringer som årsaker til deres bo- og livsforløp, vil jeg gjennom et symbolsk interaksjonistisk perspektiv se disse erfaringene som karrierer av sammentreff som gir et utgangspunkt i møtet med andre mennesker og institusjoner.

1.7 Begrepene

Gjennom arbeidet med studien har jeg prøvet ut forskjellige begreper på det informantene har fortalt. Mitt ønske med studien har vært å lære mer om hva som kan skje underveis i et ungt liv og hvilken betydning det kan få for å etablere seg i et eget hjem. Jeg har ønsket å fange opp informantenes bosituasjoner og bevegelser mellom disse. Begrepsbruken min har variert mellom bokarriere, boforløp og bofortellinger. Hvert begrep sier noe om bosituasjoner og bevegelse i tid, men det enkelte begrepet sier også noe mer som skiller de tre begrepene fra hverandre.

Bokarriere. Begrepet bokarriere benyttes ofte om mobilitet der man ved å bytte bolig progressivt bedrer sin bosituasjon. En bokarriere kan starte ved utflytting fra oppveksthjemmet til en ungdomsbolig og videre til en utleiebolig. På et tidspunkt tas det ofte stilling til om man vil kjøpe egen bolig eller leie videre (Ærø 2002:21). Bokarriere sees ofte i sammenheng med livsstil, familiesituasjon og oppvekstforhold (Løfstrand 2005:46). Begrepet bokarrierer beskriver mobilitet mellom boliger der de fysiske, økonomiske og romlige aspekter vektlegges og begrepet bokarriere forbindes ofte med en standardheving både når det gjelder bolig og nærmiljø (Clapham 2005:27). Den kan sees i sammenheng med andre parallelle karrierer som for eksempel innen utdanning og arbeid. Bokarrieren justeres ofte etter forholdene innen andre karrierer. Det er allikevel ikke automatikk i at man flytter fordi man økonomisk har mulighet til det. Det gjøres ofte en vurdering av både økonomiske, sosiale og emosjonelle konsekvenser ved å flytte. (Ærø 2002:21).

Bokarriere er et omdiskutert begrep innen boligforskningen nettopp fordi det impliserer et progressivt forløp. Eksempelvis bidrar samlivsbrudd vanligvis til at den enkelte i en periode etter bruddet må gå ned i bostandard. Forskning som er gjort i Norge viser også at bostedløses ”bokarrierer” verken har hatt et oppadgående eller nedadgående løp, men heller mange flyttinger fra det ene oppholdsstedet til det andre (Ytrehus og Drøppling 2004:26). Den svenske sosiologen Løfstrand viser i sin studie om bostedløshet til at begrepet bokarrierer ofte brukes om det regulerte boligmarkedet. Hun bruker i sin studie begrepet ”bostedsløshetskarriere”. Hun mener at dette begrepet vil fange opp flyttinger mellom botilbud for hjemløse der standarden ikke nødvendigvis bedres fordi om man flytter (Løfstrand 2005:46).

Boforløp. I britisk boligforskning er begrepet ”pathways” benyttet i flere studier. Den britiske boligforskeren David Clapham argumenterer for at begrepet ”pathway” i tillegg til å dekke de samme elementene som begrepet ”bokarriere”, dekker det meningsbærende i de sosiale relasjonene som er involvert i boligkonsum.

There will be the physical characteristics of the house including the space, layout and the condition of the property. At the same time the house will have a particular set of meanings to the household which may relate to its use as a home and the patterns of interaction within it (Clapham 2005:28).

Clapham beskriver begrepet ”pathway” som et rammeverk eller verktøy for analyse. Han definerer begrepet slik:

...patterns of interaction (practices) concerning house and home, over time and space.(Clapham 2005:27)

Han argumenterer for at begrepet ”pathways” anerkjenner at det å bytte bolig kan medføre endring på de sosiale områdene av livet så vel som at man endrer de fysiske boforholdene. I kunnskapsforlagets ordbok oversettes ”pathway” med fortau, gangsti, vei eller bane. Jeg oversetter her begrepet ”pathway” fritt til boforløp. Frønes skiller mellom et forløp og en fortelling. Et forløp er en handlingsrekke med en begynnelse og slutt.

Sosiale prosesser deles opp i enheter med begynnelser, serier av sekvenser, og avslutning; handling defineres ut fra forestillinger om prosessens forløpsstruktur. Avgrensningen av det sosiale forløp ligger delvis i forløpet selv, for eksempel kan vi forstå et forløp eller delforløp som avsluttet ved at bevegelse eller interaksjon opphører. Men definisjonen av et forløp er også forankret i kultur. Selv de enkleste forhold ved et forløp, som når det begynte og sluttet, er det ikke alltid enighet om (Frønes 2002:90).

Når informantene i min studie skulle fortelle om hva som hadde skjedd underveis fra den ene situasjonen til den andre, forekom det ofte at de tok en avstikker fra hovedlinjene i boforløpet. De kunne ta et hopp inn i fremtiden eller tilbake til begivenheter tidligere i forløpet for å forklare en hendelse. De kunne enten komme tilbake til det avstikkerens opprinnelsessted, eller fortsette på avstikkeren og komme inn et annet sted i forløpet. Siden jeg i min studie har tatt utgangspunkt i historien informantene forteller, ville det kreve en strengere strukturering av intervjuene dersom jeg skulle få frem det faktiske forløpet. Det ville som Frønes skriver allikevel kunne være en usikkerhet til stede for fortolkning av forløpenes avgrensninger.

Bofortellinger. Jeg ender opp med å bruke begrepet bofortellinger som utgangspunkt for å fange informantenes boforløpet. I motsetning til et kronologisk *forløp* som beskriver den faktiske handlingsrekken, er *fortellingen* fortellerens forestilling og vektlegging av handlingsrekken. Her forutsettes en subjektiv fortolkning av forløpet innbakt i hvordan det er fremstilt. Frønes skiller mellom fortellingens form slik den brukes i ”story” med innhold, struktur og plott, og ”narrativ” som en bredere kategori strukturerte beskrivelser (Frønes, 2002:90).

I jentenes fortellinger forekom til tider sprang fram og tilbake i tid ut i fra sammenhenger som ikke nødvendigvis hadde med boforløpet å gjøre. Når jentene skulle fortelle sine bofortellinger, vektla de ofte å følge andre linjer i historien enn det kronologiske løpet. Informantenes boforløp ville sannsynligvis blitt beskrevet annerledes av en annen person som kjente informantens historie. Hendelsene innen forløpet ville da kanskje bli ulikt vektlagt og historien strukturert forskjellig. Frønes skriver at fortellinger representerer forestillinger om hvordan sekvenser er koblet sammen. I fortellingene er forløpets sekvenser fortolket av fortelleren og dette kan være inngangen til å forstå hvilken mening som ligger til grunn for handlingen (Frønes 2002: 91). I studien forsøker jeg å finne motivene bak de handlinger som har resultert i informantenes ulike bosituasjoner og hvordan informantene selv vurderer disse i etterkant. Ved å se resultatene av intervjuene om deres bofortellinger, gir det en mulighet til å fange opp og ta utgangspunkt i deres mening, motivasjon og fortolkning av sitt boforløp.

2 Hva vil det si å ha et hjem?

2.1 Innledning

I vårt samfunn er det å være tilknyttet en bolig sentralt. Livskvalitet og levestandard knyttes ofte til tilgang til en bolig og det å bo i den (Brodtkorb 2001:11). I tillegg til at boligen er en ytre fysisk ramme som kan gi beskyttelse og vern, er den også et referansepunkt for oss selv og omgivelsene ved at den forteller noe om hvem vi er. I min studie bruker jeg både begrepene bolig og hjem. I en svensk studie av 800 husstanders boligdrømmer finner den svenske arkitekten Schèele fire kategorier av måter å forholde seg til sin bolig på. 1) Boligen er et middel for den aktive og kan sees på som en stasjon der beboeren kun er innom for å ”pakke sin veske” for å gå ut igjen i samfunnet og handle videre. 2) Boligen kan betraktes som hverdagslivets base der husholdnings- og omsorgsarbeidet utspiller seg. 3) I denne kategorien er boligen et prosjekt som innredes og ombygges for at man gjennom boligen skal presentere seg med raffinert smak som skaper ramme for ens identitet. 4) Her fungerer boligen som et arkiv for livet. Boligen og dens innredning forteller om forhold av betydning for ens livshistorie og den representerer beboernes biografi (Ærø 2002:29). Et boligbegrep som dekker både boligtype, lokalisering og kjennetegn ved husholdet vil på en god måte belyse viktige forhold ved en bolig (Dyb m.fl. 2004:15). Hva som kjennetegner et hjem er kulturelt bestemt og relasjonelle og emosjonelle forhold er viktig for hvorvidt en bolig oppleves som et hjem eller ikke. Betydningen av disse forholdene vil kunne variere på bakgrunn av kjønn, livsfase og kulturell tilknytning. Til begrepet hjem knyttes mer enn boligen som en fysisk størrelse. Relasjonene mellom medlemmene innen husstanden, stemninger og følelsesmessige forhold spiller ofte inn når ordet hjem benyttes. Med utgangspunkt i en studie av enslige hjemløse kvinner presenterer Sommerville (1992) seks dimensjoner av hjem i relasjon til hjemløshet.

1. *”Shelter” relates to home as a physical structure which offers protection. Homelessness may be defined as the lack of such protection, that is rooflessness.*
2. *”Hearth” connotes the physical warmth and cosiness which enables one to relax at home. Homelessness involves the absence of such warmth and comfort.*

3. *“Hart” is an emotional concept, relating to loving and affectionate relationships within home. Homelessness involves the absence of such relationships.*
4. *“Privacy” involves the possession of territory with the power to exclude others and to prohibit surveillance. Homelessness relates to the inability to exert such control.*
5. *“Abode” simply means some place which can be called home and involves the minimal security associated with a definite spatial position. Homelessness may therefore mean lacking such a reference point.*
6. *“Roots” relates to individuals sources of identity and meaningfulness. The opposite present in homelessness is rootlessness and anomi.*

(Fitzpatrick 2000:35)

I min studie brukes begrepene hjem og bolig om hverandre etter hvordan de passer inn. Slik er de også ofte brukt i den norske litteraturen, selv om det til nå har vært lagt størst vekt på selve boligen eller mangelen av denne.

2.2 Hjemløshet og bostedløshet

I Norske studier av bostedløshet har man ikke et bestemt teoretisk perspektiv som begrunner og forklarer hvordan man avgrenser og definerer bostedløs, så begrepene hjemløs og bostedløs benyttes ofte om hverandre. I offentlige dokumenter og tellinger benyttes som regel begrepet bostedløs. Den definisjonen som har vært brukt ved de siste tellingene av antallet bostedløse i Norge har tatt utgangspunkt i at bostedløs er en posisjon i et kontinuum av ulike bosituasjoner på forskjellige nivåer. Man er bostedløs dersom man henvist til midlertidige boalternativer eller befinner seg i ulike typer institusjoner og ikke har en bolig å vende tilbake til innen to måneder før planlagt utskrivelse eller løslatelse fra fengsel (Ulfrstad 1997, Hansen m.fl. 2003, Hansen m.fl. 2005)

Den svenske sosiologen Ingrid Sahlin hevder at det ofte skilles mellom bostedløse og hjemløse ved at de som er uten et bosted betegnes som bostedløse, mens de hjemløse betegnes ved sin asosiale og avvikende livsstil, preget av rusmisbruk, kriminalitet og brutte relasjoner til omgivelsene. (Sahlin 1992:96-95). Et annet skille gjøres mellom en minimalistisk og en maksimalistisk definisjon, der den minimalistiske definisjonen dekker de som er uten tak over hodet mens den maksimalistiske definisjonen dekker det å være uten et hjem. Å være uten et hjem i denne sammenhengen er mangel på trygghet, privatliv, varme osv. Det hevdes at den minimalistiske definisjonen er bygget på en forståelse av at

enkeltindividet selv har forårsaket at det er bostedsløs. Den maksimalistiske definisjonen bygger derimot på en forståelse av at det er mange forskjellige grunner til at mennesker er bostedsløse og at sosial politikken ikke har lyktes (Clapham 2005:151).

2.3 *Hjemløshet blant unge i Norge*

Selv om de fleste unge mestrer å etablere seg på egenhånd, er det for mange unge knyttet store vanskeligheter til det å etablere seg på egen hånd. Tallene fra tellingene av antallet bostedsløse viser dette. I 2005 var 21 % av antallet bostedsløse i landet under 25 år. Totalt ble det i 2005 talt 5500 bostedsløse i Norge i løpet av den uken tellingen ble foretatt. Tallene for de under 25 år har i tellingene i 1996, 2003 og 2005 holdt seg forholdsvis stabile, men med en liten økning. I 2003 var det 16 % og i 1996 18 % som var registrert bostedsløse. Om dette skyldes en reell økning eller at de som rapporterte er blitt bedre kjente og oppmerksomme på bostedløshet som et sosialt problem er usikkert. I Oslo var 14 % av antallet bostedsløse under 25 år i 2005. Det totale antallet bostedsløse i Oslo var på dette tidspunktet 1244. Det ble registrert kategorier av varigheten på bostedsløshetssituasjonen. I gruppen unge under 25 år er det rapportert at for 32 % er bostedsløshet et nytt akutt problem, 24 % har vært bostedsløse i over et halvt år, for 20 % er bostedsløshet en tilbakevendende situasjon og 24 % er registrert i kategorien annet/vet ikke/ubesvart (Hansen m.fl. 2006).

2.4 *Kategorier av hjemløse unge*

I den utenlandske litteraturen skilles det ofte mellom de som er bedt om å flyte hjemmeifra, "throwaways", og de som har rømt hjemmeifra, "runaways". En annen måte å kategorisere hjemløse unge er:

- "Running-to youths" er de eventyrlystne som forlater familier der det ikke er dysfunksjonelle trekk som er årsaken.
- "Running-from youths" er unge som forlater problemfylte familier der de ikke har det godt og det er fare for skadelige episoder.
- "Thrown-out youth" er unge som er fremmedgjorte overfor familiene sine og der begge parter er lite motivert for at hjemvending skal finne sted.

En fjerde kategori som foreslås er *dobbelt hjemløse*. Disse var først avvist av oppveksthjemmet for så å ha et avbrutt forhold til offentlige omsorgsmyndigheter. Disse

har ofte mange brutte opphold på ulike omsorgs- eller behandlingsinstitusjoner. Flyttingene oppleves å være en stor belastning for ungdommene som fra før hadde begrenset med personlige ressurser (Ploeg og Scholte 1997).

2.5 Veier inn og ut av hjemløshet

Det er ulike veier inn og ut av en hjemløshetstilværelse. Veien mot varig hjemløshet kan sees på som en marginaliseringsprosess i flere faser. Hjemløshet er allikevel for mange ikke en varig situasjon. Flere bor i perioder i akseptable og stabile forhold, men manglende husleiebetaling og husbråk kan føre til at boforholdene opphører. Forskning har vist at et typisk trekk ved hjemløshet er ustabilitet ved leieforholdet heller enn hjemløshet over lange perioder. (Ploeg og Scolte 1997)

Marginaliseringsprosessen kan defineres som en flytende prosess mellom integrasjon og ekskludering der enkeltpersoner eller grupper blir dratt mot ytterkantene i samfunnet (Pedersen 1996:12). Veien mot hjemløshet kan forstås som en nedadgående spiral bestående av tre faser:

Den tidlige fasen. Her flytter ungdom ut fra oppveksthjemmet. Man finner planlagte utflyttinger der ungdommene flytter til egen bolig og man finner de uplanlagte utflyttingene som korttidsløsninger hos venner eller slektninger. Disse flytter ofte enten hjem igjen eller finner seg et eget sted å bo.

Bostedløshet for den første gruppen kan forekomme hvis de blir kastet ut av sin bolig. For den andre gruppen kan bostedløshet inntreffe hvis det ikke er mulig å løse problemene hjemme slik at de kan flytte hjem eller hvis de ikke finner seg et sted å bo. Bostedløshet kan for denne gruppen også forekomme dersom de finner en bolig for senere å bli kastet ut av den.

Middelfasen. Her benytter man seg ikke i samme grad av venner og slektninger, men mer og mer av hospitser og liknende. Noen får erfaringer fra å sove ute for lengre perioder av gangen. Noen kommer seg ut av hjemløsheten og over i permanent bolig. Dette skjer ofte ved bistand fra hjelpeapparatet. Hvor lenge unge lever i ustabile forhold er av betydning for hvor vanskelig det er å komme tilbake til stabile boforhold. For noen går veien videre til neste fase.

Den sene fasen. De fleste som når denne fasen ikke har bare boligproblemer men og er også ofte involvert i kriminelle hendelser og er rusavhengige. De fleste bor på hospitser, i okkuperte hus eller under åpen himmel. Det flyttes mye fra sted til sted i denne

fasen og mange flytter inn til storbyer. Grappa ansees som problematisk å håndtere for hospitsene (Dyb m.fl. 2004).

Fitzpatrick (2000) har foretatt en kvalitativ studie av hjemløshet blant unge i Glasgow der til sammen 53 personer i aldersgruppen 16 til 25 år deltok. Hun ønsket med sin studie å utforske erfaringer, oppfatninger og motivasjon blant unge hjemløse mennesker. Studien ble gjennomført i tre stadier med gruppediskusjoner, biografiske intervjuer og oppfølgende undersøkelse for å finne ut hvor informantene bodde ett år senere.

De uoffisielle hjemløse i nærområdet flyttet rundt hos venner og slektninger, gjerne eldre søsken. De vendte jevnlig hjem til oppveksthjemmet, ofte bare for et kort opphold, men også for å prøve hjemvending for godt. Dette fungerte sjeldent. De fleste hadde sovet ute en eller to netter av gangen i nærområdet. Mange brukte etter en stund opp sitt eget nettverk av slektninger de kunne sove hos og endte opp i foreldrehjemmet til venner. Noen opplevde at selv om det alltid var noen man kunne spørre om hjelp, kviet de seg for det og lot av og til være. Mange startet bostedløshetskarrieren sin på denne måten da de forlot oppveksthjemmet sitt, men beveget seg raskt inn i andre former for bostedløshet. Denne gruppen benyttet seg i liten grad av det offentlige hjelpeapparatet for å skaffe seg tak over hodet. Grunnene som ble oppgitt var at det bodde tunge rusavhengige i tilgjengelige botiltak og at de var redde for at personlige eiendeler skulle bli stjålet. En annen viktig grunn til at de ikke ønsket å benytte etablerte kriseløsninger fra hjelpeapparatet, var at de lå utenfor nærområdet. De unge hadde beveget seg lite utenfor nærområdet sitt og var engstelige for å bevege seg til andre deler av byen. Kjennetegn ved denne gruppen var at de var svært unge, hadde vært i kontakt med hjelpeapparatet som barn men hadde ikke vært i omsorg hos andre. Få hadde blitt misbrukt av foreldrene i barndommen selv om de hadde en vanskelig familiebakgrunn. Mange hadde fortsatt kontakt med minst en av foreldrene – ofte moren og fikk fortsatt hjelp i form av måltider og bad/dusj. Alle hadde uplanlagt flyttet ut fra oppveksthjemmet i en alder av 14-15 år.

Veksling mellom å være uoffisiell og offisiell hjemløs i nærområdet.

Unge som gikk denne veien benyttet seg av et botiltak for unge i alderen 16-24 år i nærområdet. Her kunne man leie leilighet i det samlokaliserte boligstiltaket eller i en av de omliggende leilighetene som var til disposisjon under tiltaket. Det var noe oppfølging fra sosialarbeidere. Selv om de var tilknyttet botiltaket, levde de i en ustabil situasjon der de i perioder bodde med venner, slektninger eller ute. Noen hadde vært inn og ut av tiltaket

flere ganger. Det hendte at de ble bedt om å flytte tilbake til oppveksthjemmet og gjorde det. Flere opplevde at selv med oppfølgingen de fikk, var det vanskelig å bo på egen hånd pga lite penger og lite erfaring. Noen ble utvist fordi de tok med seg rusmidler inn på tiltaket eller tilbrakte for mange netter andre steder. Det var av stor betydning for de unge at tiltaket lå i deres eget nærmiljø. Flere ga uttrykk for at de heller ville være uoffisielle bostedløse enn å bo på et hospits eller tiltak utenfor nærmiljøet. Kjentegn ved denne gruppen er de samme som i foregående gruppe, men med mer alvorlige problemer som alkohol- og stoffmisbrukt. Mange hadde oppholdt seg i omsorg utenfor hjemmet i oppveksten, men holdt noe kontakt med foreldrene.

Stabil i det offentlige nettverket i nærområdet. Det var fem unge fra utvalget som hadde gått denne veien. De hadde oppholdt seg sammenhengende i betydelig tid i ungdomstiltaket i nærmiljøet eller flyttet inn en i av leilighetene i byen som var underlagt tiltaket. De var en heterogen gruppe når det gjaldt deres oppveksthistorier. Mens noen hadde erfart psykisk og seksuelle overgrep eller vokst opp i omsorgsinstitusjoner, hadde andre en forholdsvis lykkelig barndom, fulgte opp skolen og trengte ikke oppfølging fra sosialarbeidere. Alle hadde kontakt med foreldrene og fikk støtte fra dem. Gruppen utmerket seg som mer moden enn ungdommene i foregående kategori. De klarte bedre å innordne seg i leieforholdet og følge reglene.

Alternering mellom uoffisiell hjemløshet i nærområdet og det offisielle nettverket i byen.

Det var kun en person som gikk denne veien. Denne personen ble kastet ut hjemme i fra for deretter å bo på det sentrale ungdomshospitset i byen en periode, få en ny sjanse hjemme etter dette, sove ute i en periode, bo i familiehjemmet til en venn i en lengre periode og deretter tilbake til det ungdomshospitset.

Opphold i det offisielle nettverket sentralt i byen. De som falt innunder denne kategorien hadde bodd på overnattingstilbud for hjemløse over en lang periode. Noen hadde bodd på samme stedet lenge, mens andre flyttet rundt på ulike tiltak. Få hadde kontakt med foreldrene, men de prøvde å holde noe kontakt med i alle fall ett familiemedlem – ofte søsken eller mor.

De fleste hadde ikke sosialt nettverk utover dem de møtte på overnattingstilbudene. Flere fremstod som mer eller mindre isolert fra omverden. Noen forlot så å si aldri overnattingsstedet.

Alle i denne gruppen hadde en vanskelig barndom. Alvorlige problemer i familien, eller at det ikke fungerte der de var blitt satt i omsorg, var årsaker til at de flyttet fra oppveksthjemmet.

Hjemløs i bykjernen. Personene i denne kategorien sov ute i bykjernen, bodde på offentlige overnattingssteder og ofte sonet de dommer i fengsel eller hadde opphold på rusinstitusjoner. Dette var unge som sov ute fordi de kom utenbys fra og derfor ikke fikk benytte seg av det sentrale ungdomsovernattingstilbudet. De var ikke offisielt bostedløse fordi de ikke var over 16 år eller var utestengt fra overnattingstilbud på grunn av dårlig oppførsel. Det var også tilfeller av unge som ikke kjente til de tilgjengelige tilbudene.

Deres hjemløshetskarriere beskrives som en videreføring av en oppvekst med psykisk mishandling og svært skadelige forhold til steforeldre. De fleste hadde foreldre som misbrukte rusmidler og hadde erfaring med å være plassert bort i omsorg. De hadde liten kontakt med det etablerte samfunnet og nesten ingen kontakt med familie. Flere hadde gjentatte forsøk på selvmord.

2.6 Forskning på Bostedløshet i Norge

I Norge har det vært lite forskning på bostedløshet og hjemløshet før 1997. Da ble den første kartleggingen av antallet bostedløse og hvem de var foretatt (Ulfrstad 1997). Forskingen omkring bostedløshetsproblematikk har etter dette vært preget av oppdragsforskning. Denne forskningen har for det meste vært gjennomført som kartlegginger i tråd med Husbankens og Sosial- og helsedirektoratets boligsosiale perspektiv. Det har siden tellingen i 1997 vært gjentatt nasjonale tellinger to ganger (Hansen m.fl. 2004, Hansen m.fl. 2006). Tellingene har vist noe endring både i antall bostedløse og trekk ved de bostedløse. I 2003 fant man at det totale tallet på bostedløse var redusert siden 1996 og at dette i hovedsak dreiet seg om en reduksjon i Oslo (Hansen m.fl. 2004). I 2005 fant man en økning siden 2003 og denne var i hovedsak i kommuner mellom 10.000 og 39.000 innbyggere. Man fant flest rusavhengige i tellingen foretatt i

2003. Man fant også at det hadde vært en økning av mennesker med synlig psykisk sykdom siden 1996.

Etter nedgangen av bostedtløse i 2003 ble det foretatt to oppfølgende analyser der den ene tok sikte på å problematisere hva kartleggingen i 2003 forteller og hva den ikke forteller. Perspektiver på og definisjoner av bostedtløshet er et av temaene som belyses og drøftes (Dyb 2005b). I den andre oppfølgende studien drøftes mulige forklaringer på nedgangen av bostedtløse i Oslo (Dyb 2005a).

Det er foretatt to kartlegginger av tjenester til bostedtløse og tidligere bostedtløse. Ved Diakonhjemmets høyskole er det gjort en studie av mennesker med psykiske lidelser i storbyer og prosesser som bidrar til å opprettholde bostedtløshet. Undersøkelsen baserer seg på intervjuer av ansatte i hjelpeapparatet og bostedsløse samt registreringer av klienter ved sosialkontoret. Et viktig funn var at det er vanskelig for bostedtløse selv å skaffe seg bolig. Hjelpeapparatet er lite integrert. Samspeillet mellom tjenesteyter og tjenestemottaker kan bidra til å forsterke marginaliseringen (Brodkorb 2001). Ett av hovedfunnene i den siste kartleggingen er at det i kommunene var fragmenterte og lite helhetlige satsninger for å bekjempe bostedtløshet (Yttrhus og Drøpping 2004).

Det har vært skrevet en hovedoppgave om boforholdene på hospitser der dårlige boforhold og manglende kunnskaper hos de ansatte kommer frem (Hermannsdottir 2000) og det er skrevet en rapport om hvordan kommunene ivaretar dem som ikke klarer å finne se bolig selv (Drøpping 2005). Det har også vært foretatt kartlegginger av barnefamilier som bor på hospitser. Sentrale funn er at omfanget har gått ned siden 1999 og at det i hovedsak er mennesker med en annen etnisk opprinnelse enn norsk som bor på hospitser (Holm og Yttri 2002).

Prosjekt Bostedsløse var i perioden 2000 – 2004 et prosjekt i regi av flere statlige instanser der målet var å utvikle metoder og modeller for å forebygge og bekjempe bostedtløshet. Et utvalg av store kommuner og frivillige organisasjoner deltok. Prosjektet ble evaluert gjennom en oppstartsfase, midtveisfase og en slutfase. Viktige funn i evalueringen var at prosjektet hadde bidratt til en større forståelse i kommunene av bostedtløshetsproblemet og at det hadde utviklet seg en større aksept for at mennesker som sliter med alvorlige problemer innen rus- og psykiatri skal kunne bo i en skikket bolig uten at det eksempelvis kreves rusfrihet (Dyb 2005c).

Ved Rokkansenteret er det utarbeidet en rapport der det med utgangspunkt i erfaringene til mennesker som selv har opplevd bostedtløshet, skrives om overgangene mellom ulike oppholds- og boformer med hovedvekt på overganger fra institusjon til bolig.

Et av hovedfunnene er at mange som har erfart bostedløshet lever et nomadelikt liv. Opphold i institusjoner og tilsvarende fungerte som hvileperioder og medførte ikke nødvendigvis et endelig brudd med rusavhengighet og et ustabil liv. Rapporten viste at mange opplevde at det store bruddet var ved innflytning i egen bolig.

Deler av rapporten tar utgangspunkt i erfaringer til unge som tidligere har vært under omsorg av barnevernet. Den studerer overgangen fra barnevernet til voksenvernet. Et funn er at overgangen fra barnevernet til voksentilværelsen oppleves som svært brå. Et annet funn er at mange i hjelpeapparatet opplever seg som maktesløse overfor unge som bryter kontakten med barnevernet og slipper oftere taket i de vanskeligste ungdommene etter de er fylt 18 år (Taksdal m.fl. 2006).

Det har vært skrevet en rapport om marginaliserte unge med etnisk minoritetsbakgrunn i et bestemt miljø i Oslo, der bostedløshet tas opp som et problem mange sliter med. På bakgrunn av sitt arbeid i miljøet og egne observasjoner hevder forfatteren at mange unges bosituasjon er preget av familiens ustabile bokarriere. Mange har flyttet mye under oppveksten og har ikke hatt oppholdssteder som kan kalles et hjem. Eksempler på dette er at flere av de som tilhører miljøet har vokst opp på hospiter (Kuvoame 2005).

Et viktig virkemiddel overfor unge i Oslo er Ungbo som retter seg mot unge i aldersgruppen 17-23 år. Ungbo i Oslo og Trondheim ble evaluert og noen av funnene var at tiltaket var viktig særlig for de yngste gruppene der oppfølgingen av voksenpersoner representerte trygghet og omsorg. Tiltaket fungerte best overfor grupper med moderate problemer. Det fremkommer også at de som hadde de største problemene ikke fikk nok oppfølging (Ekne Ruud 2000).

2.7 Hjemløshet blant kvinner

Vi har ikke egne studier som har sett spesielt på situasjonen til hjemløse kvinner i Norge. I Sverige har Catharina Törn gjort en studie over forestillinger og fremstillinger av kvinnelige hjemløse i Sverige og deres opplevelse av dette. Hun analyserte blant annet en kampanje Bymisjonen iverksatte for å belyse hjemløshet og for å markedsføre egen organisasjon. Törn hevder at fremstilling av de hjemløse kvinnene i kampanjen hadde en seksuell betoning i motsetning til hvordan hjemløse menn ble fremstilt. De ble presentert som objekter og passive offer av seksuelt misbruk og prostitusjon. Flere kvinner som ble intervjuet i denne studien var selv bevisste på å ikke fremstå som hjemløse og oppsøkte

ikke steder der de kunne bli assosiert med å være hjemløs. Dette for å unngå det stigma som lå til å være hjemløs kvinne (Törn 2005).

Forskning fra utlandet har vist at det er flere jenter enn gutter i kategorien som rømmer hjemme fra. Det er overrepresentasjon av gutter i miljøet av hjemløse unge, noe som kan indikere at jentene finner andre løsninger enn å bli åpenlyse hjemløse. Jenter er overrepresentert når det gjelder mishandling og særlig gjelder dette seksuelle overgrep. Forskning har også vist at jenter i større grad enn gutter sliter med depresjoner, angst og lavt selvbildet (Ploeg og Scholte 1997). I en studie av yngre hjemløse i København fant Preben Brandt at de unge kvinnene som bodde på herberger for hjemløse ofte hadde psykiske lidelser. Deres psykososiale oppvekstbetingelser syntes å ha vært langt mer belastende enn mennenes. (Brandt 1992). En studie fra Danmark sier at kvinnelige bostedløse er gjennomsnittlig yngre enn menn. En fremtredende forskjell er at de lever lengre som skjult bostedløs enn menn. De bor ofte midlertidig hos bekjente, i noen tilfeller hos forskjellige menn, før de benytter seg av tilbud for hjemløse. Kvinnelige hjemløse befinner seg oftere i en vanskeligere økonomisk situasjon enn menn og er hyppigere sosialhjelpsmottakere. Ofte forklarer kvinnelige hjemløse sin hjemløshet ut fra brudd i relasjoner. Eksempler kan være skilsmisse eller forhold i barndomshjemmet (Järvinen1993).

3 Metode

3.1 *Min forforståelse*

Da jeg bestemte meg for å skrive denne oppgaven hadde jeg jobbet med bostedsløshetsproblematikk i to og et halvt år. Dette innebar en jobb som praktiker med booppfølging av tidligere bostedløse mennesker og mennesker som stod i fare for å bli bostedløse i en bydel i Oslo. I tillegg hadde jeg jobbet i statsforvaltningen med fagutvikling og oppfølging av kommuner som var i en prosess der de utviklet/videreutviklet sine booppfølgingstjenester overfor mennesker i sårbare livssituasjoner. Fra tidligere år hadde jeg erfaring fra arbeid med ungdom som bodde på institusjon der de skulle etablere seg i egen bolig etter institusjon. Jeg hadde også jobbet med etablering av nyankomne flyktinger der bolig var et sentralt tema.

Bistand til etablering i egen bolig har vært en rød tråd gjennom de fleste årene i min yrkeskarriere og jeg var godt kjent med hvor sårbare overgangene i forskjellige faser i livet kan være. Jeg kjente fagområdet forholdsvis godt, men opplevde at det var avgjørende sider ved problematikken som kunne vært bedre kjent. Dette hadde å gjøre med den veien enkeltindivider går, før de ender opp i en situasjon der enkelte får problemer med å opprettholde et etablert liv og det som følger med.

Mens jeg jobbet med innsamling av materialet til oppgaven, hadde jeg to ekstrajobber som var vesentlige for min forståelse av dette sammensatte feltet. Den ene jobben var i Oslo kommune, Helse- og velferdsetaten. Der gjennomførte jeg kontrollbesøk ved private døgnovernattingssteder for Oslo kommune for å sjekke kvalitetsnivået. Jeg intervjuet i tillegg beboere på døgnovernattingsstedene i forbindelse med gjennomføring av en brukerundersøkelse. Disse møtene ga meg et innblikk i hvordan beboerne på private døgnovernattingssteder opplevde sin tilværelse. Dette var sterke møter med mennesker som ga nyanserte bilder av livet i denne type oppholdssteder. De aller fleste hadde et intenst ønske om å etablere seg i egen bolig. Dette gjaldt særlig på steder som huset rusavhengige klienter. Her var det mye uro med de andre beboerne på stedet. Det gjorde et meget sterkt inntrykk på meg å møte disse unge menneskene i tidlig i tjueårene som bodde her. De ga uttrykk for å føle seg svært alene, føle avmakt og hadde depressive tanker. En gutt hadde bodd på et midlertidig døgnovernattingssted i flere måneder. Han var i starten

av tjuetårene og begge foreldrene var døde. Det ble fra eier av døgnovernattingsstedet meldt om en negativ utvikling av hans psykiske tilstand og han fortalte selv om avmaktfølelse overfor det å selv skulle finne seg en egen bolig. Jeg var rystet over denne guttens situasjon og at det ikke er bedre tilbud til ungdom i sårbare faser av livet enn å tilby dem denne typen midlertidig husvære i månedsvis.

Jeg fikk også et innblikk i noe av fortiden til enkelte av beboerne. Beboerne var en svært heterogen gruppe, der noen hadde bodd temmelig midlertidig gjennom store deler av livet, mens andre tidligere hadde levd et etablert liv med jobb, familie og eget hjem.

Kritiske hendelser hadde for mange gjort at de mistet taket på sin etablerte tilværelse.

På Forskningsstiftelsen Fafos jobbet jeg med å samle inn data til en kartlegging av behov for boliger og tjenester til mennesker med psykiske lidelser i et utvalg kommuner og bydeler i Oslo. Her intervjuet jeg ansatte i tjenesteapparatet og i den sammenheng stilte jeg noen spørsmål om hvordan de betraktet utfordringer knyttet til ungdom med psykiske plager og deres boligsituasjon. Jeg snakket stort sett med ansatte innen psykiatritjenesten. Det var forskjellige bilder som ble tegnet av situasjonen i de ulike kommuner og bydeler. Tjenesteutøverne hadde et inntrykk av at det var større udekket behov blant unge gutter enn blant jenter og at jenter i aldersgruppen 18-25 år var lite representert i voksenpsykiatrien i bydeler og kommuner. Dette er en alder da en del er under omsorg av barnevernet (inntil 23 år) og en del er innlagt på institusjoner. En ansatt hadde et bilde av at jenter er ”flinkere” enn gutter til å være syke. Hun sa videre at hun hadde en opplevelse av at jenter som sliter med psykiske plager ofte kommer fra såkalte vellykkete hjem. De vil helst ikke ha kontakt med barne- og ungdomspsykiatrien. Ofte bor de hjemme hos foreldrene sine. De som har flyttet ut hjemmefra, er som regel først i kontakt med barne- og ungdomspsykiatrien og så blir de henvist til bydelene. En annen ansatt påpekte at det var lite aktivitetstilbud til unge mennesker som sliter med psykiske problemer i bydelene. Hun sa at hun trodde unge vegret seg for å benytte seg av tilbudet til voksne fordi de ikke identifiserte seg med den gruppen voksne brukere som brukte stedet. Flere av informantene påpekte at det var utfordringer knyttet til å få gode overganger fra barne- og ungdomspsykiatrien til voksenpsykiatrien. De som både hadde psykiske problemer og var rusmiddelavhengige var oftere i kontakt med sosialtjenesten enn psykiatritjenesten. Jeg satt igjen med inntrykk av at mange ansatte hadde mangelfull oversikt når det gjaldt ungdom med en utfordrende psykisk tilstand og deres boligsituasjon, og at det mange steder var mangelfulle rutiner når ungdom som hadde vært i kontakt med barnevernet skulle skrives ut og overføres til tjenester innen voksenvernet.

Gjennom forberedende uformelle samtaler med ansatte ved to byomfattende tiltak for ungdom fortalte ansatte om sin opplevelse av forskjeller mellom jenter og gutter de var i kontakt med. En mente at jentene ikke var så vanskelige å håndtere og at det var lettere for omgivelsene å leve med jentenes problematikk. Hun mente at omgivelsene reagerer fortere overfor gutter og at de for eksempel fortere blir kastet ut. Hos guttene ser omgivelsene rus, kriminalitet og dårlig oppførsel mens hos jentene ser omgivelsene lettere psykiatri. Hennes oppfatning er at jentene har med seg mindre historie og har vært mindre innom hjelpeapparatet enn guttene de er i kontakt med. En annen ansatt fortaller at overfor jentene skjer tilnærmingen mest i form av prat mens overfor guttene fungerte det best når man gjør praktiske gjorde ting sammen. Jeg merket meg at det relasjonelle og samtalene var viktig for jentene og dette gjorde meg nysgjerrig på relasjonenes og interaksjonen betydning i jentenes bo- og livsforløp.

3.2 Valg av metodisk tilnærming

Jeg ønsker med oppgaven å få nærmere innblikk i og forståelse for etableringsprosessen og hvordan denne er for unge som er i en vanskelig situasjon. Derfor valgte jeg å bruke kvalitativ metodikk der jeg vurderer intervjuer som en godt egnet metode for å få frem de unge jentenes egne historier. I intervjuer er selve møtet mellom forsker og intervjuperson sentralt og substansen i relasjonene og samtalens form vil variere fra intervju til intervju. Forskeren må benytte seg selv som redskap og å være forberedt på å følge opp de ledertråder som gis for å få frem fortellinger, opplysninger og forståelse (Widerberg, 2001). Gjennom samtaleintervjuer vil informantens egne stemmer komme tydeligst frem. Jeg har spurt informantene om fakta og hendelsesrekker. De svarte ut i fra hva de husker, hvordan de forstod det som skjedde og hva de var villige til å dele med meg. Jette Fog beskriver de kvalitative intervjuene som studier det empiriske materialet blir samlet inn på dets egne premisser (Fog 1994).

For å skape en minst mulig anstrengt situasjon, valgte jeg å notere frem for å gjøre opptak av samtalene. Dette medførte at jeg ikke fikk sikret at sitater er helt ordrett gjengitt. Jeg har i studien gjengitt i sitatform utsagt som kan ha hatt nyanser av forskjell fra det som ble sagt på intervjutidspunktet.

3.3 *Prøveintervju*

Jeg gjennomførte først et prøveintervju på Kirkens Bymisjons Natthjem for kvinner. Jeg hadde i forkant sendt inn en presentasjon av prosjektet og vært til en samtale med en i ledelsen. Vi ble enige om at jeg skulle være i miljøet når kvinnene kom inn på kvelden. På dette stedet er flesteparten av kvinnene eldre enn min målgruppe, men det ble sagt at innimellom kom det inn jenter som var under 25 år. Jeg var på natthjemmet i to netter i den tiden kvinnene var våkne. Dette ga meg muligheten til å fortelle hva jeg holdt på med og diskutere problematikken både med de ansatte og kvinnene som overnattet på stedet. De fleste av kvinnene jeg var i prat med hadde opplevd bostedsløshet tidligere eller var bostedsløse nå. Noen av kvinnene hadde et sted å bo, men uttrykte at de følte seg ensomme eller stigmatisert i nabolaget og derfor valgte å sove på natthjemmet. En kvinne fortalte at hun hadde bolig men hadde mye angst om natten, så hun benyttet seg av personalet på natthjemmet for å prate på telefonen eller komme ned og prate på stedet og eventuelt ligge over der. Personalet var også svært opptatt av problematikken og en kom med innspill til intervjuguiden. Den ene av de to nettene jeg var der, var det også en annen student til stedet. Da vi to satt i stuen, hun observerte mens jeg ventet på at det skulle komme inn en jente i min målgruppe for å intervju, fikk jeg en ubehagelig følelse. Dette er sårbare mennesker som **vi** kommer inn og studerer, uten at de har mulighet til å velge oss bort.

3.4 *Å finne informanter*

Målet mitt var å ha representanter fra gruppen unge bostedløse jenter med psykiske plager. Det viste seg at det var en stor utfordring å komme i kontakt med aktuelle kandidater. Jeg skjønnte fort at jeg ikke helt kunne bestemme sammensetningen av utvalget selv, men måtte ta utgangspunkt i de informantene jeg fikk kontakt med.

Innledningsvis ringte jeg rundt til tjenestesteder jeg antok hadde kontakt med min målgruppe. Disse var frivillige organisasjoner, kommunale instanser, spesialisthelsetjenester, politiet og interesseorganisasjoner. Jeg tok ved en anledning også kontakt med et hotell jeg trodde det kunne bo bostedløse jenter på. Jeg opplevde både en umiddelbar entusiasme, men også en del skepsis fra dem jeg kom i kontakt med i min søken etter informanter. Flere uttrykte at de ofte får henvendelser fra studenter og journalister. De ga uttrykk for at de ønsket å beskytte sine klienter.

Jeg hadde fem formøter med tjenesteutøvere der jeg presenterte prosjektet mitt og diskuterte hvilke muligheter det var for å rekruttere informanter gjennom dem. Jeg fikk på disse møtene mye informasjon om hvordan de ulike instansene så på målgruppas problematikk og hvordan de jobbet. De tjenesteutøverne jeg møtte ga et inntrykk av stort engasjement. De uttrykte at de var alvorlig bekymret for min målgruppe og var villige til å bistå med å skaffe informanter for å få problemstillinger rundt målgruppa belyst.

Gjennom å utvide målgruppa fra bostedløse jenter til jenter som har bodd eller bor ustabilt ble det tydeligere for dem som skulle hjelpe meg å finne informanter hva jeg var ute etter. Jeg gjorde endringer etter innspill fra et tjenestested jeg var i kontakt med. De hadde i sitt arbeid fokus på dem som hadde flyttet ut hjemmefra men som hadde en uholdbar bosituasjon. Denne gruppa definerte de som bostedløs.

3.5 Hvor intervjuene foregikk

Intervjuene foregikk på forskjellige steder. I de tilfellene der informantene hadde et fast sted der de oppholdt seg, spurte jeg om jeg fikk gjennomføre intervjuet der. Jeg gjennomførte to intervjuer i leiligheter som jentene hadde fått tildelt ganske nylig. Leilighetene fremstod som trygge rammer for jentene. Et intervju ble foretatt i leiligheten der en jente bodde hos vennen sin. To intervjuer ble foretatt i et møterom jeg fikk låne hos Forskningsstiftelsen Fafo. Dette var en noe mer nøytral arena som skapte en litt annen ramme enn i et hjem, men fungerte adekvat. Ett intervju ble foretatt delvis på kafé og delvis ute i en park. Jeg opplevde ingen av disse lokalitetene som spesielt gode. På kafé var det vanskelig å oppnå en diskret intervjusituasjon og ute var det en litt for lite intim situasjon til at det ble en nær samtale. Tre intervjuer ble foretatt i Rusmiddelstatens Uteseksjonens lokaler, og der ga informantene uttrykk for å være trygge. Under en av samtalene var en tjenesteutøver med etter ønske fra informanten. Mine tre informantene fikk tilbud om oppfølgingssamtaler med tjenesteutøvere på stedet etter intervjuet. Dette opplevde jeg som intervjuer som en fin sikkerhet for reaksjoner som kunne komme i etterkant.

3.6 Presentasjon av mine informanter

Mitt utvalg består av ti jenter i alderen 18-25 år. Det fordeler seg slik at fire jenter er 19 år, en er 20 år, en er 21 år, en er 22 år, en er 23 år og to er 25 år. De ble rekruttert gjennom

Uteseksjonen, Ungbo, Psykiatrisk Ungdomsteam, ROP på Louisenberg DPS, Kirkens Bymisjon og politiet. En ble rekruttert gjennom en annen informant.

3.6.1 Oppvekststed og familieforhold

Av de ti jentene hadde sju foreldre som begge var norske. En jente var født i Iran av iranske foreldre, men oppvokst i Norge. En jente var født og oppvokst i ett afrikansk land og kom til Norge som flyktning da hun var ungdom. En jente hadde utenlandsk far som bodde i Oslo, og hadde selv vokst opp i Oslo.

På intervjutidspunktet hadde alle en forankring eller et oppholdssted i Oslo. En bodde på intervjutidspunktet midlertidig hos familie ca to mil utenfor Oslo, men var tilknyttet spesialisthelsetjenester i Oslo. En av jentene hadde selv barn.

En av informantenes historie skilte seg markant ut på grunn av at hun kom til Norge som flyktning. Hennes bohistorie var preget av mange opphold på flyktningmottak. Hennes historie er vesentlig mindre representert i studien enn de andre informantenes. Årsaken til dette er at særpreg for hennes bohistorie er preget av hennes status som flyktning, noe som skiller seg fra særpreg i de andre informantenes bohistorier. Dette ville egnet seg bedre i en egen studie rettet mot flyktnings bohistorier.

Ut i fra de opplysningene jeg fikk var det med unntak av to informanter ingen som hadde vokst opp med begge foreldrene. Årsakene til dette så ut til å være litt forskjellige, men mitt inntrykk var at hovedårsaken var samlivsbrudd mellom foreldrene som hadde inntruffet da jentene var forholdsvis små. I det ene tilfellet der informanten var vokst opp med begge foreldrene, hadde de skilt seg etter at hun hadde flyttet ut hjemmefra. En av jentene oppga at den ene av foreldrene døde da hun var liten og en ville ikke snakke om tiden før hun flyttet til Norge fra landet hun vokste opp i.

Fire av de ni jentene der jeg har noe kjennskap til oppveksten, oppga å ha steforeldre enten på morssiden eller på farssiden. Åtte informanter oppga å ha søsken. Flere hadde stesøsken og halvsøsken og en oppga å ha søsken, men å ikke ha oversikt over eller møtt alle. Fem av de ti jentene oppga å ha vokst opp i Oslo. Fire oppga å ha vokst opp andre steder i Norge og en i et annet land.

3.6.2 Skolegang og jobberfaring

En av jentene oppga å ha gått deler av trinnene på ungdomsskolen og to måneder på videregående skole. En av jentene har gått et halvt år på videregående og en av jentene sier at hun begynte, men vet ikke om hun har bestått. Utover dette har fem av jentene gått ett

eller flere år på videregående skole, mens det er en som har gjennomført videregående skole. Hun begynte på en høyskole, men gjennomførte ikke.

De fleste av jentene har noe arbeidserfaring. En oppgir å ikke ha noe arbeidserfaring. Jobber de har hatt er eksempelvis telefonsalg, barnepass, stell av hester, jobb på restaurant/pub og butikk. To av jentene oppgir å ha livnært seg på salg av illegale rusmidler og/eller prostitusjon.

3.6.3 Psykiske plager og bruk av rusmidler

Siden et av kriteriene for utvalget var at jentene skulle ha en selvopplevd psykisk plage eller at tjenesteutøveren som rekrutterte henne opplevde at jenta slet med psykiske plager, hadde alle de ti jentene psykiske plager. Dette var i hovedsak plager som depresjon, angst, plager som de lurte på om hadde sitt utspring i ADHD og spiseforstyrrelser. En av jentene oppga å ha prøvd å ta sitt eget liv og en annen hadde tanker om det.

Sju av informantene var rusavhengige på intervju tidspunktet, mens en oppga at hun hadde rusbruken under kontroll. Hun fortalte at det hendte at hun tok kokain på fest innimellom. En av jentene hadde vært rusavhengige tidligere, men sa at hun nå klarte å holde seg rusfri. Jeg fikk inntrykk av at jentene i hovedsak ruset seg på hasj, amfetamin, heroin, diverse piller og alkohol. Jeg spurte ikke om problemer foreldrene slet med når det gjaldt rus og psykiske lidelser, men en av informantene fortalte om en mor som både var alkoholiker og til tider psykotisk. En annen av jentene fortalte at moren røykte hasj og solgte sprit.

Flere av jentene hadde ressurser som bidro til å få "lettet på trykke" i kritiske perioder. De fortalte om interesser de hadde stor glede av både som egenerapi og som en hobby. En fortalte at hun gjennom mange år har skrevet dikt og at hun håper å få utgitt en diktsamling. Ellers var det jenter som skrev på en roman, laget musikktekster, danset, skrev i magasin og var DJ.

3.7 Etiske betraktninger

Et spørsmål som dukket opp i forbindelse med datainnsamlingen var hvordan jeg skulle forholde meg i tilfeller der jeg hadde mistanke eller visshet om at informanten var påvirket av rusmidler. Ved ett tilfelle møtte jeg en jente som jeg forstod var for påvirket til at jeg kunne være sikker på at hun hadde kontroll på situasjonen. Vi snakket om dette, hun sa at hun var sliten og vi ble enige om å vente. I en annen situasjon valgte jeg å intervju en

jente jeg skjønte var påvirket. Bakgrunnen for dette var at tjenesteutøveren som formidlet kontakten med denne informanten sa at hun stort sett alltid var påvirket av rusmidler. Her var en tjenesteutøver med som en støtteperson for jenta. Ved en annen anledning uttrykte jenta på et tidspunkt under intervjuet at dette var den tiden på dagen hun trengte å ta rusmidler for å "holde seg frisk" og lurte på om det var greit for meg. Jeg sa at da var det bedre vi fortsatte intervjuet en annen dag. Mange uttrykte at de medisiner seg friske når de tok en riktig mengde rusmidler og opplevde at de var mer seg selv med enn uten. Uten rusmidler ville abstinensene gjøre at de følte seg svært syke og angst og uro ville melde seg. Det ville for meg være vanskelig å vurdere om de hadde medisiner seg "riktig" slik at de ikke ble intervjuet når de ikke hadde kontroll på hva de sa. Jeg var i ett tilfelle litt i tvil. Jeg visste at jenta fikk utskrevet medisiner, så jeg synes det var vanskelig å vurdere om hun var ruset eller ikke da intervjuet pågikk. Dette var et intervju som ble foretatt i to omganger. Ved møtet vårt andre gang sa hun at hun hadde hatt en "sprekk" dagen før hun ble intervjuet og at hun hadde følt det som "dagen der på" da hun ble intervjuet. Vi gikk igjennom det jeg hadde notert ved forrige møte og hun ga uttrykk for at det hun hadde fortalt var ting hun fortsatt var komfortabel med at var en del av mine notater.

Et annet spørsmål som dukket opp under intervjuene var hvordan jeg skulle forholde meg i en nødssituasjon. Ved et møte med en informant kom det frem at hun var blitt kastet ut fra et kommunalt døgnovernattingssted samme dag og ikke visste hvor hun skulle sove kommende natt. Hun fortalte meg at hun vurderte å ta livet sitt senere på dagen. Jeg ble selvsagt dypt bekymret og i samråd med jenta tok jeg kontakt med stedet hun hadde bodd. Der fikk hun ikke komme tilbake, men ble henvist til legevakten. I etterkant meldte jeg bekymring til Uteseksjonen.

Gangen i samtalen viste seg ved en anledning å være av større betydning enn jeg hadde forutsett i starten. Min intervjuguide var lagt opp slik at spørsmål om nåtiden kom først og deretter spørsmål om fortiden skritt for skritt bakover. I de fleste tilfellene satt jeg et stykke ut i intervjuet opp en tidslinje sammen med informanten for å få med meg boforholdene tilbake i tid, for så å gå tilbake til de forskjellige stedene de hadde bodd og så spørre om boforholdet. Dette gjorde at jeg lettere kunne se gangen i boligforeløpet, selv om historien jentene fortalte hoppet litt frem og tilbake. Hendelser og episoder i livet henger jo ofte sammen og noen ganger må vi gå frem i tid for å forklare hva som skjedde tidligere og omvendt. Det ga meg også muligheten til å planlegge tidsbruken min, slik at jeg fikk med meg mest mulig av boligforeløpet. Ved et tilfelle ga informanten uttrykk for at hun hadde flyttet veldig mange ganger. Jeg foreslo at vi skulle begynne med å sette opp tidslinja.

Etter at vi hadde gjort det, fikk jeg en følelse at alt ikke var helt greit for henne. Jeg spurte om vi skulle ta en pause og det ville hun, og da jeg spurte om hun heller ville fortsette en annen dag bifalt hun forslaget. Hun fortalte at for hvert sted på tidslinja som vi hadde vært innom så hadde det kommet forskjellige ”ting” opp i hennes bevissthet. Hun hadde innledningsvis fortalt meg at hun hadde sovet svært lite i det siste. Det er ikke til å undre seg over at det ble voldsomt for henne å begynne intervjuet med å fare tilbake gjennom livet hennes, for at jeg skulle få oversikt.

3.8 Samtalen og forskerrollen

Jeg var forberedt på at det å gjennomføre intervjuene ville kunne medføre utfordringer både fordi det å intervju ut fra et forskerperspektiv var nytt for meg og fordi det kunne bli krevende å skille sosialarbeiderrolle og den mer nøytrale forskerrollen. Jeg visste fra tidligere erfaringer at jeg fort røres følelsesmessig av unge mennesker som er i sårbare livssituasjoner. Min utfordring, slik jeg så det, var å være bevisst på hvordan mine egne reaksjoner påvirket min rolle som forsker. På den ene siden kan engasjement og empati skape en god arena for åpenhet hos informanten. På den andre siden er det viktig at informantene har en forståelse av begrensningene som ligger i denne type samtale. Jette Fog skiller mellom den terapeutiske samtalen og det kvalitative forskningsintervjuet. I den terapeutiske samtalen er det pasientens formål som skal være det styrende for samtalen, mens det i det kvalitative forskningsintervjuet skal være forskeren som har det endelige ordet når det gjelder samtaleforløp. Det er viktig ut i fra forskerens vitenskapelige forpliktelser at analyse og fortolkning har forankring i det virkelige mennesket hun analyserer (Fog 1994). Et annet forhold man som forsker bør være spesielt oppmerksom på ved intervju av sårbare grupper, er at man ikke forfører intervjuobjektet til en større åpenhet enn det intervjupersonen har til hensikt å uttrykke. Fog beskriver dette maktforholdet med metaforen *Den trojanske hesten* som fører intervjueren inn bak intervjupersonens grenser (Fog 1994). Det er altså en balanse mellom det å tilrettelegge for en åpen og trygg intervjusituasjon og samtidig holde seg innenfor noen grenser som bevarer intervjuobjektets integritet og selvkontroll. Allikevel vil det kunne være sammenfallende trekk ved de to samtaletypene. Intervjuobjektet kan oppleve at det å samtale og fortelle sin historie til en forsker vil kunne kaste et nytt lys på eget liv. To av mine informanter uttrykte at det hadde vært en spesiell og positiv opplevelse å bli intervjuet og nettopp det at det var en som var interessert og hadde tid var avgjørende. Judy Davison trekker også frem

dette der hun diskuterer dilemmaer innen forskning. På den ene siden kan man sitte igjen med en bekymring for at åpenhet medfører følelsesmessig påkjenning i etterkant. På den andre siden kan det medføre en berikelse for intervjuobjektet og få snakket om sin historie.

Under ett av intervjuene ble jeg alvorlig bekymret for informantens fysiske og psykiske helse. Jeg bar med de sterke inntrykkene denne samtalen hadde gjort en stund videre en god stund. Davidson bringer opp temaet om hvordan forskeren kan utsettes for sorgopplevelser og store følelsesmessige påkjenninger ved å få innblikk i intervjuobjektens smertefulle historier. Hun argumenterer for at disse følelsesmessige påkjenningene må frem i lyset.

My argument is that if a researcher cannot give voice to the kinds of emotions generated for them and in them during their research, their conceptual and critical analysis will be negatively affected (Davidson 2004: 389).

Flere av jentenes situasjon gjorde et meget sterkt inntrykk på meg og jeg har vært alvorlig bekymret for hvordan det ville gå med dem. Jeg har kjent på en sterk trang til å bidra med konkret hjelp.

3.9 Min analyse

Jeg har valgt en empirisk tilnæringsmåte i min analyse der jeg har tatt utgangspunkt i det empiriske datamaterialet jeg har samlet inn. Deler av studien er fremstilt ved illustrerende eksempler. For å anonymisere har jeg tatt utgangspunkt i en av informantenes fortelling men endret på noen forhold ved å trekke inn elementer fra de andre informantenes historier.

Jeg ønsker med studien å bli kjente med hvilke årsaker og sosiale prosesser som fører til ustabile bosituasjoner og hjemløshet. Ved å vise eksempler som har typiske trekk fra boforløpene, er min hensikt å belyse de kritiske punkter i forløpene.

I kapittelet om boformer har jeg valgt å kategorisere ut i fra ulike måter å bo på for å fremheve utfordringene og gledene i de forskjellige erfaringene informantene har.

3.10 Rehabilitering og validitet

Det er flere forhold knyttet til rehabilitering og validitet det er viktig å redegjøre for innen kvalitativ analyse. I følge Jette Fog er samtalen i kvalitative intervjuer både instrumentet som skaffer empirien, og som samtale som skrives ut er den også empirien. Hun beskriver dette som en dobbelhet der det er vanskelig å skille mellom rehabiliteringsproblemer og validitetsproblemer (Fog 1994:156). Rehabilitering betyr pålitelighet og har å gjøre med om man kan stole på at det bildet som gis er et utsnitt av virkeligheten. Når man bruker intervjuer som metodisk tilnærming er egenskaper ved den som intervjuer viktig. Samtalen er et møte mellom to subjekter som hver bringer med seg forforståelser. Forskeren er i seg selv instrumentet og er også en forskningsbetingelse. Det er derfor viktig med tydelighet og åpenhet om forforståelsen hun bringer inn. Fog nevner videre egenskaper som sensitivitet og empati som viktige for at forskeren skal innrette samtalen ut i fra ulike typer mennesker og få frem det som er spesielt ved dette mennesket.

I min studie har jeg forsøkt å gi et bilde av den kunnskap og det utgangspunktet jeg hadde fra før fra av. Jeg har også problematisert de følelsesmessige utfordringene jeg opplevde under og etter intervjusituasjonen. Særlig det siste kan ha påvirket samtalen ved at jeg kan ha gått ut av forskerrollen og inn i en sosialarbeiderliknende rolle.

Validitet eller gyldighet har å gjøre med hvorvidt man virkelig har undersøkt og analysert det man tror man har undersøkt og analysert. For forskeren kreves det selvransakelse når det gjelder forhold intervjuet ble foretatt under. Dette gjelder kontakten med informanten, hvilket forhold en selv har til intervjuerrollen og hvilket forhold en har til tema man tar for seg. Forskeren må også være selvransakende i forhold til om det en har skrevet er objektivt, dekkende og sant (Fog 1994).

Jeg vil trekke frem følgende forhold som kan ha påvirket påliteligheten og gyldigheten i min studie:

Under noen av intervjuene var som sagt informantene påvirket av rusmidler. Hvorvidt dette påvirket den historien de fortalte meg eller ikke er noe som til en viss grad er usikkert for meg. Dette henger sammen med, som tidligere nevnt, at enkelte påpekte at de ruset seg "friske" og at de kanskje hadde fortalt en mindre riktig historie eller vektlagt andre sider ved historien hvis de ikke hadde tatt noe rusmidler og var abstinente.

Et forhold som også kan ha påvirket resultatene er tilstedeværelse av tjenesteutøver under ett intervju. I hvilken grad informanten modererte eller forsterket sine utsagn i

forhold til hva som kunne være hensiktsmessig eller hva relasjonen med vedkommende tillot, er også et ubesvart spørsmål.

Lokaliteten for gjennomføring av intervjuene kan også ha påvirket resultatene. Dette kan særlig gjelde under intervjuet som ble foretatt på kafé. Det at vi hele tiden måtte ta hensyn til de ytre omstendighetene har med stor sannsynlighet vært forstyrrende. I min rolle som intervjuer vet jeg at det ødela for flyten i intervjuet.

4 Bofortellinger

4.1 Innledning

Kapittelet illustrerer to eksempler på informantenes bofortellinger. Den ene har en negativ utvikling og den andre en mer positiv. På bakgrunn av disse redegjørelsene drøfter jeg forhold som har hatt betydning for hvilken retning forløpet har hatt. Avslutningsvis i kapittelet skriver jeg om hva som særpreger boforholdene informantene forteller om. Fellestrekk i bofortellingene er mangel på stabilitet, mange boformer og mange flyttinger. Typiske trekk er også bevegelse inn og ut av institusjoner flere ganger og manglende planlegging i sammenheng med overgangene. Alle fortellingene er forskjellige, men til sammen gir de et godt bilde av den norske bostedløsheten blant unge.

4.2 Eksempel 1: Bofortellinger i nedadgående spiral

Denne fortellingen er preget av et vanskelig forhold til foreldrene. Da jenta bodde hjemme hadde familien noe kontakt med barnevernet. Skolegangen blir avbrutt etter et kort opphold på videregående skole. Hun ruser seg jevnlig og rusingen er tiltagende. Utflytting fra oppveksthjemmet skjer i 15-16 års alderen og etterfølges av mange korte og flere tilfeldige boforhold. Jenta sliter med store psykiske smerter. Hun har flere opphold på akuttinstitusjoner. Det er mange hjelpeinstanser inne i bildet men få personer hun har en nær relasjon til.

Familiebakgrunn. Jenta har hatt en oppveks med et komplisert forhold til sine foreldre. Hun har følt seg mistilpass på skolen og familien var tidlig i kontakt med barnevernet. Foreldrene er skilt og hun har i oppveksten vekslet mellom å bo hos foreldrene. Far har fått ny samboer som ikke vil vite av jenta, og kontakten mellom henne og far ble vanskeligere. Hun bor på institusjon i en periode mens hun går på ungdomsskolen.

Hybeltilværelse. Hun begynner på videregående skole, men klarer ikke å gjennomføre første året. Hun har bodd hos faren etter at hun ble skrevet ut fra institusjonen hun bodde i da hun gikk på ungdomsskolen, men hun flytter etter en kort stund sammen med en

venninne på hybel. Årsaken til dette er at jenta opplever at hun ikke er ønsket av stemor og at hun opplever faren som kontrollerende. Jenta røyker hasj jevnlig og hun er til tider påvirket på skolen. Hun drikker også mye alkohol. Hun sliter med psykiske problemer og angst. Et stykke ut i første år på videregående slutter hun. I tiden etterpå tiltar rusbruken, og hun utforsker sterkere stoffer.

Midlertidige boløsninger. Hun bor om lag et halvt år sammen med venninnen på hybel. Senere bor hun tidvis alene og tidvis sammen med folk hun kjenner mer eller mindre godt. Jenta prøver seg på noen småjobber, men dette fungerer ikke i lengden. Hun har problemer med å styre økonomien sin. Hun har også store problemer med å bo alene. Da føler hun seg ensom og hennes psykiske plager forsterkes. Hennes psykiske plager tiltar samtidig som hun ruser seg jevnt. Hun har flere opphold på akuttinstitusjoner. Flere av leieforholdene hennes har blitt avsluttet ved utkastelse. Dette skjer i hovedsak på grunn av økonomisk mislighold, men det er også naboer som har klaget på at hun drar inn mye folk i leiligheten. Hun har flere korte opphold i bofellesskap, men konflikter mellom de som bor der oppstår fort.

Hybelhus. Etter et opphold på akuttinstitusjon står hun uten bolig. Hun bor hos noen tilfeldig bekjente en stund, men må etter hvert flytte ut. Sosialkontoret henviser henne til et hybelhus for rusavhengige. Hun er den yngste her og mistrives. Det er nytt for henne at hun blir sett på som rusavhengig. På hybelhuset er det enkel tilgang til de fleste narkotiske stoffer. Hun begynner først å røyke heroin, men går fort over til å injisere stoffet. For å finansiere sitt behov for narkotika begynner hun å prostituere seg. Hun får hjelp av sosialkontoret til å etablere seg i en kommunal bolig, men mestrer ikke å bo her alene. Hun trekker inn folk og utsetter seg selv for farlige situasjoner. Hun selger og kjøper narkotika fra leiligheten. Det ender med at hun må flytte herifra. Veien videre bærer preg av korte opphold på kommunale og private døgnovernattingssteder, akuttinstitusjoner, tilfeldig hos bekjente og ukjente og til tider overnatter hun ute. Hun ønsker å slutte å ruse seg, men føler at hun ennå ikke er sliten nok til å være tilstrekkelig motivert og er redd for alle de vonde tankene og følelsene som vil komme frem hvis hun slutter.

Støttepersoner rundt jenta. Jenta har holdt kontakten med faren og overnatter noen ganger hos han. Forholdet til faren er komplisert, både fordi stemoren ikke ønsker at hun skal overnatte hos dem og fordi hun føler at han er streng og prøver å kontrollere livet

hennes. Jenta har de siste årene hatt kontakt med Uteseksjonen og har nylig startet i poliklinisk behandling hos Psykiatrisk ungdomsteam. Hun har også jevnlig kontakt med et hjelpetiltak innen frivillig sektor. Sosialkontoret har hun et anstrengt forhold til og føler at de motarbeider henne når det gjelder bistand til å skaffe seg en bolig. Hun klarer ikke å skaffe seg en bolig selv og opplever at sosialkontoret ikke stoler på at hun vil klare å beholde en bolig. Jenta har fortsatt kontakt med en lærer fra ungdomsskolen. De har mest kontakt per telefon og hun har kontaktet henne i kritiske situasjoner. De møtes noen ganger og går på kafé.

4.3 Noen kjennetegn ved jentene med bofortellinger i nedadgående spiral

Noe av det som karakteriserer tilværelsen til disse jentene er tilstedeværelsen av alvorlige psykiske smerter som prøves å holdes nede ved hjelp av rusmidler. Rusmiddelbruken tiltar gjennom tenårene og dominerer til slutt mesteparten av livene deres.

Rusmiddelavhengigheten er styrende for hvilke midlertidige overnattingstilbud jentene blir tilbudt i situasjoner der de er uten bolig, og dette er igjen ofte avgjørende for tilgangen til nye og tyngre stoffer.

De fleste av jentene med bohistorier i nedadgående spiral har et vanskelig forhold til sine foreldre. Ofte er kontakten med moren helt brutt mens de kan ha noe kontakt med faren. Kontakten består ofte i at foreldrene i perioder prøver å hjelpe med penger og et sted å bo. Jentene som har søsken gir ikke uttrykk for at søskenrelasjonen er spesielt nær i det livet de lever nå.

Alderen på jentene på intervjuetidspunktet er selvsagt avgjørende for hvilken sjanse de har hatt til å etablere boforhold. De jentene som tilhørte den eldste delen av utvalget, har noen korte boforhold bak seg både alene og sammen med andre. Ofte er boforholdene avsluttet på grunn av konflikter med utleiere eller medbeboere. Flere av den yngre delen av utvalget har erfaring fra flere institusjonsopphold og kanskje bare ett kort boforhold etter at de avsluttet oppholdet på institusjon.

De fleste av disse jentene er i kontakt med mange flere forskjellige hjelpeinstanser som barnevern, sosialkontor, psykiatrisk poliklinikk, ideelle organisasjoner og utekontakter. Ofte er disse forholdene ikke nære, men de ulike instansene bistår på forskjellige områder.

4.4 Eksempel 2: Bohistorie i oppadgående spiral

Sentrale trekk ved denne fortellingen er et nært forhold til mor som sliter med psykiske plager og en bror som stiller opp i flere faser i livet. Jenta gjennomfører det meste av videregående skole og går ett år på folkehøyskole. Hun har flere støttepersoner i form av familiemedlemmer og en psykolog som er avgjørende for at hun kommer inn på et ungdomstiltak.

Familiebakgrunn. Jenta har vokst opp i en liten by hos sin mor. Moren og faren skiller seg mens hun er liten og hun har lite kontakt med sin far gjennom oppveksten. Hun har et nært forhold til moren, men moren sliter med psykiske plager, noe hun også har gjort under jentas oppvekst. Hun har en eldre bror som har fungert som en far for henne i oppveksten. Gjennom årene har hun hatt flere avlastningshjem.

Hybeltilværelse. Jenta flytter ut hjemmefra i forbindelse med at hun begynte på videregående skole, som ligger et stykke unna oppveksthjemmet. Hun bor alene på hybel i en periode og sammen med venner i en senere periode. Hun gjennomfører bare deler av videregående skole og tar forskjellige småjobber i en periode. Hun reiser etter hvert på folkehøyskole og etter ett år der flyttet hun videre til Oslo. I Oslo bor hun sammen med vennene fra folkehøyskolen i et bofellesskap, men dette oppløses etter en kort periode. Det er en del festing og lite struktur på livet til jenta. Hun jobber litt som telefonselger. Da bofellesskapet oppløses flytter jenta sammen med en fra bofellesskapet videre, men etter en stund får de problemer med å betale husleien og de må flytte ut. Jenta leier deretter en sokkelleilighet. Hun trives ikke her og føler seg ensom og isolert. Hun opplever at huseieren følger med på hva hun gjør og blander seg inn når det gjelder hvilke venner hun har med hjem. Hun drikker en del i helgene og etter en helg med mye folk og en voldsom og ukontrollert festing på hybelen hennes blir hun bedt om å flytte.

Mellomstasjon hos broren. Hun flytter inn til sin bror og hans familie som nå bor i Oslo. Det fungerer en stund, men hun føler hele tiden at hun er litt i veien. Hun merker at konas bror irriterer seg over hennes nærvær når hun er hjemme.

Botiltak. Jenta har en psykolog som hjelper henne med å søke henne inn i et botiltak for ungdom.

Hun kommer forholdsvis fort inn og får en egen leilighet og en avtale om jevnlig oppfølging i boligen. Jentas liv stabiliserer seg etter at hun får en egen bolig. Hun kan drikke alkohol i helgene men opplever selv at hun har et uproblematisk forhold til rus. Hun har en husleiekontrakt på tre år og tenker foreløpig ikke så mye på hva som skjer etter disse tre årene. Hennes fokus er nå på å gjøre leiligheten til et hjem og fullføre videregående skole.

Støttepersoner rundt jenta. Jenta har jevn kontakt med moren. Kontakten foregår mest per telefon fordi de bor langt fra hverandre. Broren har vært en støttespiller for jenta under hele oppveksten. Hun føler at de prater godt sammen og at han er der for henne. Allikevel har han naturlig nok hovedfokus på egen familie. Jenta går til en psykolog jevnlig. Hun skaffet seg denne kontakten selv. Psykologen har tatt initiativ overfor sosialkontoret og hjelper jenta med å håndtere kontakten med det øvrige hjelpeapparatet. Etter hvert har jenta ukentlig oppfølging i sin nye bolig fra booppfølger. Hun hjelper til med praktiske forhold, er samtalepartner og holder et øye med at hun klarer å styre økonomien sin, kjøpe mat og lignende.

4.5 Noen kjennetegn ved jentene med bofortellinger i oppadgående spiral

Noe av det som kjennetegner disse jentene er at de har ressurser å spille på i sin familie i krisesituasjoner. Forholdene trenger nødvendigvis ikke være ukompliserte, men de kan bruke familien fremfor det offentlige støtteapparatet. Jentene har ikke utviklet alvorlige rusproblemer, men er periodevis i faresonen. Tiden alene på hybler oppleves som vanskelig og ensom. Selv om bofellesskapsløsninger også kan by på problemer er dette å foretrekke. Opphold på folkehøyskoler er for mange en periode med mye fest og moro. Flere flytter etter perioden på folkehøyskole til Oslo. For noe er det starten på en ustabil periode. Disse jentene forteller ofte om en hjelper som får ordnet et stabiliserende sted å bo etter en vanskelig periode. Dette sammen med tett oppfølging, bidrar til at flere forhold rundt dem roer seg ned. De fleste forteller at de ønsker å fortsette på skolen.

4.6 Likheter og ulikheter ved de to bofortellingene

Utflytting fra oppveksthjemmet. I begge eksemplene flytter jentene tidlig ut av oppveksthjemmet. I det ene tilfellet skjer dette i forbindelse med at jenta begynner på videregående skole som ligger langt fra oppveksthjemmet, slik at det er naturlig å flytte ut. I det andre tilfellet flyttet jenta delvis ut i forbindelse med et opphold i barneverninstitusjon mens hun går på ungdomsskolen. Deretter bor hun hos sin far. Da det viser seg at dette er et vanskelig prosjekt, både på grunn av at hun ikke er ønsket og at hun opplever fars grensesetting som kontrollerende og problematisk, flytter hun for seg selv. Her kan vi se at de to utflyttingene skjer med ulik grad av synlig konfliktnivå. Selv om utflyttingen i det første tilfellet skjedde i sammenheng skolestart på et annet sted, kan det ha vært et konfliktfylt forhold mellom jenta og moren. Dette kan prege hvordan forholdet til oppveksthjemmet vil være siden og tilgjengeligheten for periodevise tilbakevendinger.

Begge fortellingene er i en periode i nedadgående retning. Selv om de to bofortellingene er forskjellige i det at den ene totalt sett går i negativ retning og den andre i en positiv retning, er det til tider likhetstrekk ved at de begge bærer preg av å ha flere kritiske perioder. Mens eksempel 1 har en jevn negativ utvikling, har eksempel 2 en utvikling som i den første tiden kan fremstå som et normalt foreløp. Ulike boformer prøves ut med et år på folkehøyskole hvor hun knytter seg til en fast struktur etter å ha prøvet seg litt på egenhånd først. Det er i tiden etter året på folkehøyskole at det viser seg vanskelig å fortsette et boligforeløp med en positiv progresjon. Her begynner de to eksemplenes foreløp å likne hverandre. I begge eksemplene erfares det korte boforhold som ikke fungerer og som blir avbrutt på grunn av konflikter med medbeboere eller huseier. De får også problemer med å håndtere økonomien sin slik at de sikrer betaling av husleie. Hos begge vanskeliggjør følelser av isolasjon og ensomhet det å bo alene.

Fortellingene tar hver sin retning. Etter flere av de samme erfaringene med å klare seg på egen hånd i de to eksemplene, skiller de vei. Det skjer som følge av muligheter jentene har ved spesielt kritiske faser i deres boforeløp. I eksempel 1 har jenta i en lengre tid opplevd mange korte og avbrutte boforhold og vært innlagt på akuttinstitusjoner ved flere anledninger. Etter et opphold på akuttinstitusjon har hun ikke noe bolig å flytte tilbake til. Hun bor midlertidig hos venner noen døgn og oppsøker så sosialkontoret for å få hjelp til å finne seg en permanent bolig. Sosialkontoret setter henne

først i kontakt med en utleier som har en ledig leilighet. Jenta møter ikke opp på avtalen for visning og er også ustabil når det gjelder avtalene med saksbehandler på sosialkontoret. Derfor får hun en plass på et kommunalt hybelhus. På dette hybelhuset bor det i hovedsak aktive rusmisbrukere. Det å flytte inn på et hybelhus der det bodde rusavhengige hadde en svært negativ effekt på jenta. På hybelhuset fikk hun en tyngre forankring i rusmiljøet som igjen var med å prege hennes videre boligforeløp. Jenta i eksempel 2 opplever etter at hun flyttet til Oslo etter oppholdet på folkehøyskole, at livet blir utfordrende. Hun prøver ut forskjellige boformer i denne perioden. I motsetning til jenta i eksempel 1 som henvender seg til sosialkontoret i den kritiske fasen, benytter jenta i eksempel 2 seg av sin familie. Hun får mulighet til å bo hos broren og hans familie i en periode. Dette er ikke en varig løsning, men i løpet av tiden jenta bor der søkes hun inn i et tilrettelagt botiltak for ungdom hvor hun får sin egen bolig og oppfølging i boligen av kommunalt ansatte. Jenta får hjelp til å håndtere utfordringer som det å håndtere økonomi og praktiske sider ved etableringen slik som innkjøp og møblering. Samtidig er booppfølgeren en samtalepartner.

Likheter og ulikheter ved informantenes bofortellinger. Alle jentenes fortellinger er preget av mye turbulens og flyttinger men det er allikevel store variasjoner. Over halvparten av jentene har vokst opp i Oslo. Etter at de flyttet ut av oppveksthjemmet er alle fortellingene preget av mye uro. En har bodd på 9 forskjellige institusjoner etter at hun flyttet ut av oppveksthjemmet som 11-12 åring. Flere av jentene har bofortellinger som i den tidlige fasen ytre sett kan se helt vanlige ut. Innenfor den ”vanlige ytre” skjuler det seg psykiske plager og et økende rusmisbruk. Dette kommer tydeligere frem i den senere delen av deres fortellinger der konflikter og problemer med å holde på boliger de har skaffet seg blir tydeligere. Tre av jentene har hatt opphold på folkehøyskoler der de forteller om mye festing og drikking. Overgangen fra folkehøyskole til etablering i egen bolig ser ut som en kritisk fase i deres bohistorie. En av jentene skiller seg ut som flyktning og hennes bofortelling etter at hun kom til Norge er preget av mange opphold på ulike asylmottak. To av de yngste jentene har bodd på midlertidig overnattingssteder som eksempelvis hoteller, hos kjente eller ukjente i nesten all tid etter utflytting fra hjem eller institusjon. De har kun noen ukers erfaring fra et vanlig boforhold, der de begge endte med å bli kastet ut.

4.7 *Veier inn og ut av bostedløshet – en sammenlikning med Fitzpatrick's (2000) modell*

4.7.1 Eksempel 1 sammenliknet med kategori 5

Likehetstrekk ved ungdommenes livssituasjon. Eksempel 1 i min studie er nærmest beslektet med dem i kategori 5 hos Fitzpatrick. Det som særpreget de unge i denne kategorien var at de hadde bodd på midlertidige overnattingstilbud lenge, enten på samme stedet eller at de flyttet mellom forskjellige overnattingstilbud. De hadde lite kontakt med familien, selv om mange prøvde å holde kontakten med enten mor eller ett av søsknene. De hadde også lite sosialt liv og levde isolert. I min studie finner jeg det samme mønsteret, men i motsetning til dem Fitzpatrick beskriver forteller flere av mine informanter at de har venner. Enkelte har opplevd støtte fra venner i vanskelige situasjoner, men de fleste forteller om konfliktfylte forhold. Konflikten det ble fortalt om knyttet seg til forhold rundt rus og rusmidler og noen hadde opplevd at venner de bodde sammen med ikke hadde betalt husleien sin. En sa at hun ikke hadde noen venner.

Felles for begge studiene er at kontakten med familien er vanskelig. I min studie er det blant informantene som var nærmest eksempel 1 kontakten med faren og ikke moren som i Fitzpatrick's studie som ble fremhevet. I Fitzpatrick's studie hadde de som tilhørte kategori 5 tilsvarende lite kontakt med foreldrene, men der var det ofte moren eller søsken det ble holdt kontakt med.

Felles for eksempel 1 og informantene i kategori 5 er at oppveksten hadde vært svært vanskelig. I min studie spurte jeg ikke etter vanskelige forhold under oppvekstårene, men det kom allikevel direkte og indirekte frem i fortellingene.

Ungdommene i begge studiene har hatt svært tidlig utflytting fra hjemmet og årsaker som fremkommer er vanskelige forhold innen familien. I den skotske studien går veien etter at de har flyttet ut fra oppveksthjemmet for flere rett til tiltak for hjemløse. I min studie har informantene en periode der de bor på hybel, i bofellesskap eller på institusjon først. Veien mot en tilværelse som hjemløs fremstod som en mer gradvis prosess. For flere var situasjonen etter et institusjonsopphold, enten på en akuttinstitusjon eller i en behandlingssituasjon, et virkelig kritisk punkt. Ingen av informantene i min studie klarte da å skaffe seg et stabilt boforhold selv, men flyttet midlertidig inn sammen med kjærester, på hybelhus eller hadde boforhold som fort endte galt.

I Fitzpatrick's studie skiller hun mellom unge i kategorien som bodde i ungdomstiltak og de som bodde på hospits for voksne. Ungdomstiltakene var utformet og tilrettelagt slik at de skulle bidra til at ungdommene ble forberedt på en senere selvstendig tilværelse. De som bodde på hospits for voksne, bodde under forhold der mange mennesker var plassert sammen og det lå til rette for at man kunne bli boende på permanent basis. Som en del av studien ble det gjort en oppfølgende undersøkelse av hvordan informantene bodde ett år etter. Alle som hadde bodd på ungdomstiltaket hadde da forlatt tiltaket på en ikke-planlagt måte. De som jobbet der hadde lite informasjon om dem og man antok at de fortsatt var i en ustabil bosituasjon. Den andre delen av gruppen innen samme kategori, som bodde på hospits for voksne, bodde alle på samme stedet et år etter. De beskrives som apatiske og institusjonaliserte. De ga uttrykk for å ha funnet seg til rette med hospitslivet selv om de alle var under 20 år. I min studie var informantene som hadde en liknende bofortelling som eksempel 1 enten på hospits, institusjon eller uten tak over hodet kommende natten på intervju tidspunktet. De fleste hadde på dette tidspunktet et kort opphold bak seg, men hadde tidligere erfart både korte og lange opphold av denne typen. Det lengste oppholdet hadde en jente som hadde oppholdt seg på et hospits i en periode på 2 måneder.

4.7.2 Eksempel 2 sammenliknet med kategori 1, 2 og 3

Eksempel 2 i min studie kan ikke sammenliknes kun med en kategori. Den situasjonen de har dag er et produkt av en prosess som er mer lik en overgang fra kategori 1 til kategori 2 eller 3 i den skotske studien. I kategori 1 var det unge som ikke benyttet deg av offisielle overnattingstilbud for hjemløse, og som flyttet rundt hos venner, bekjente eller familie. Mange hadde vært i kontakt med hjelpeapparatet som barn, men hadde ikke vært i omsorg utenfor familiehjemmet. I kategori 2 bodde de unge i et botiltak for unge, men hadde ustabile perioder, slik at de hadde vært inn og ut av botiltaket flere ganger. I kategori 3 bodde de unge stabilt i et botiltak. I denne gruppen utmerket de unge seg som mer modne enn de andre og de hadde kontakt med og støtte fra foreldre.

Likhetstrekk ved ungdommenes livssituasjoner. I min studie bor jenta beskrevet i eksempel 2 i et ungdomstiltak der hun får oppfølging av sosialarbeidere. Hun har ikke vært der så lenge og den foregående perioden er lik de som skisseres under kategori 1 hos Fitzpatrick. Under kategori 2 og 3 sortere unge som bor ustabilt eller stabilt i et ungdomstiltak. Hvordan forløpet vil fortone seg videre for jenta i eksempel 2 i min

studie er usikkert. Vil hun bli boende i tiltaket eller vil hun avbyte og flytte ut for perioder eller alltid? Jenta i eksempel 2 har bodd sammen med venner, men i en avgjørende kritisk situasjon flytter hun inn til broren. De unge i kategori 1 i den skotske studien har bodd hos venner fremfor *sammen med* dem. De unge i begge studiene benytter seg av familie og bor gjerne hos eldre søsken. I begge studiene kommer det frem at det opplevdes vanskelig å benytte seg av familiehjelpen selv om den er tilgjengelig. Man kvier seg for å spørre om hjelp eller føler seg i veien. I begge studiene benyttes i liten grad det offentlige tilbudet. Et annet likhetstrekk er at informantene i begge studiene fortsatt har kontakt med familiemedlemmer. Fitzpatrick skriver at mange unge starter sin hjemløshetskarriere i kategori 1, men at veien fort går over til en annen kategori. Under kategori 2 og 3 bor de unge i ungdomstiltak. I den oppfølgende studien bor informantene i kategori 3 fortsatt i tiltaket, mens de unge i kategori 2 hadde en ustabil bosituasjon. I min studie har jenta i eksempel 1 gått fra å bo ustabil til å flytte inn på et ungdomstiltak. I motsetning til de i kategori 2 har hun ikke noe problem med rusing nå. De unge i kategori 3 er enten i jobb eller har et ønske om å få jobb. Tilsvarende ønsker jenta i eksempel 2 og starte på skole igjen.

4.8 Hvilke bolig- og tjenestestrukturer fører til stabile boforhold?

Hvorvidt en bolig fungerer som et hjem for den enkelte er avhengig av om boligen oppleves å ha en funksjon der den verner og beskytter fra den øvrige verden, der man kan slappe av og utfolde seg selv, der man kan legge sin egen identitet inn i det fysiske ved å påvirke og innrede etter sin smak. På den ene siden står den mentale bindingen til boligen. På den andre siden står boligen som en fysisk enhet med sine muligheter og begrensninger. Disse to sidene kan forenes i det man klarer å nyttiggjøre seg mulighetene som er til rådighet, men i mange tilfeller er dette noe enkelte trenger bistand til. I noen tilfeller kan det oppleves som skremmende og forsterke en følelse av ensomhet og maktesløshet å besitte en bolig som man ikke trives i og får et hjemliknende forhold til. Hos flere av informantene skjer dette. De har mange erfaringer med å ha boliger, både alene og sammen med venner. Allikevel viser det seg at de ikke mestrer å nyttiggjøre seg de mulighetene boligen gir.

De to eksemplene varierer i vesentlig grad ut i fra om jentene har mennesker som bistår dem i deres etableringsprosjekt eller ikke. De informantene som er i en fase der

deres liv er i ferd med å stabiliseres etter at de er etablert i bolig, har alle oppfølging av tjenesteutøvere i hjemmet sitt. De har en visshet om at det jevnlig kommer en person hjem der de bor som både kan hjelpe dem med praktiske ting og samtale om utfordrende sider ved livet. Videre har alle kontakt med spesialisthelsetjenesten der de går til psykolog eller til poliklinisk behandling hos psykiatrisk ungdomsteam. Jentene vektlegger i intervjuene betydningen oppfølgingen i bolig har. Det å ha mulighet til å kontakte booppfølgere både utenfor og innenfor hjemmet ut fra forskjellige behov trekkes frem som viktig. En jente trekker frem at muligheten til å kontakte booppfølgere ut fra eget behov er viktig for henne. Det å kunne velge mellom å oppsøke dem eller å invitere dem i sitt hjem gjør at hun føler kontroll over situasjonen.

Der familien i mindre grad er tilstede på grunn av vanskelige forhold eller brutte relasjoner har velferdsstaten tatt over mange av familiens støttefunksjoner. De menneskelige behovene er fortsatt de samme. For de fleste er det å ha jevnlig kontakt med noen som vil en vel og som kan være støttende i utfordrende perioder helt nødvendig. Beskyttende sfærer utover familien kan være jobb, venner naboskap og nærmiljø, organisasjonslivet, skolen og helsetjenesten. Unge som ikke deltar på disse arenaene er i mye større grad utsatt for samsykdom enn andre (Hjort 1994:83). Hjort hevder at unge som ikke deltar i arbeidslivet blir satt utenfor fellesskapet og at dette fører til at man mister selvspekten. Han oppfatter dette som den mest ondartede samsykdommen. Manglende selvbilde vil også innvirke på ens muligheter til å få venner og delta i sosiale sammenhenger

4.9 Avslutning

I dette kapitlet har jeg ønsket å vise at av forholdene som har hatt betydning for hvilken retning boforløpet til jentene har tatt, er det særlig tre områder som skiller seg ut. Det ene er tilgangen til familiære relasjoner og hjelp derfra både før og etter utflytting hjemmeifra. Selv om det i de fleste fortellingene kommer frem at det ofte er vanskelig å benytte seg av hjelp fra familien, kan det allikevel avverge uheldige boløsninger. Familien kan fungere som et sikkerhetsnett. Det andre er at plasseringer i midlertidige boløsninger som hospits, hybelhus ol. i seg selv kan bidra til å forsterke boforløp i nedadgående retning. I overgangssituasjoner der man oppsøker hjelp kan den enkelte være motivert for endringer og ulike typer hjelp kan få store ringvirkninger. For flere har det å bli plassert på et hospits e.l. gitt en negativ bekreftelse på seg selv, samtidig som det gir enkel tilgang til tunge

rusmidler. Mange opplever at de får lite hjelp til å komme seg videre når de bor i denne type midlertidige løsninger. Det tredje forholdet som kommer frem er at det ofte er jentenes grad av rusavhengighet som styrer hvilket botilbud de blitt gitt. Dette til tross for at det er jenter som både sliter med psykiske problemer og rusavhengighet. I tilfeller der det er det er alvorlig rusavhengighet, er det i kriser ofte hospitser som benyttes.

Kapittelet omtale konsekvensene av å falle utenfor samfunnet i motsetning til å bli fanget opp av familie eller velferdsstatens tjenester. Det er tilgangen på oppbyggende menneskelige relasjoner som er det avgjørende for hvordan man klarer seg i et samfunn der stadig flere familier oppløses gjennom skilsmisse og antallet mennesker med psykiske problemer er økende. For noen er det enkle tiltak som kan hjelpe, men for dem som er gitt opp av mange gjennom årene, viser erfaringer at disse også kan hankes inn i fellesskapet igjen. Ingeborg Marie Helgeland har i sin doktoravhandling skrevet om

Buskerudprosjektet, der ungdom som var svært vanskelige ble fulgt opp med hjelp tilpasset den enkeltes behov. Professor Stein Ringen skriver i en kronikk i Aftenposten 26.januar 2007 hvordan riktig type hjelp preget av nærhet, langvarighet, tålmodighet og personlighet hjalp et flertall av ungdommene i prosjektet til en stabil livssituasjon som voksen. Selv om individet kan ha store utfordringer i et samfunn preget av individualisme og konkurranse løfter Peter Hjort motkreftene som ligger i det at alle mennesker trenger fellesskap. Hans fane bærer slagordet

Vær egoist, vis solidaritet! (Hjort 1994:85).

5 Ulike boformer

5.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg se på hvordan ulike boformer oppleves av informantene. Selv om noen var så unge at de ikke hadde et langt boforløp bak seg, hadde andre til tross for sin unge alder rukket å erfare flere måter å bo på. Stedet der man bor som ung kan i tillegg til å gi tak over hodet være en viktig sosialiseringarena, si noe om ens identitet og bli en del av den historien man ser tilbake på senere i livet. Ulike boformer gir ulike muligheter til å realisere det man har fått med seg i oppveksten til å bygge videre på. Det kan også tydeliggjøre sårbarhet og utrygghet.

5.2 *Hva kjennetegner unges adferd på boligmarkedet i vår kultur?*

Det er ikke uvanlig at man som ung voksen prøver ut flere typer boforhold og bytter bolig flere ganger de første årene etter at man har flyttet hjemmefra. Mange i vår kultur bor i den første perioden etter de har flyttet hjemmefra i bofellesskap. Det er en økonomisk gunstig boform som i tillegg kan gi beskyttelse mot ensomhet. Man har tilgang til mennesker i det daglige uten å måtte planlegge og organisere for mye. Dette kan gi nye vennskap og relasjonell kompetanse. Noen erfarer å bo alene på hybel for første gang i sitt liv. Å bo alene gir både nye muligheter men også utfordringer. Man må i større grad planlegge og oppsøke det sosiale når man bor alene .

5.3 *Å skaffe seg en bolig*

Foreldre er for mange en viktig støtte når man etablerer seg på egen hånd. Leiligheter blir for mange formidlet gjennom venner og familie og møbler og utstyr samlet sammen. Det er ikke alle unge som har et forhold til sin familie som gjør at de kan nyttiggjøre seg hjelp og støtte når de etablerer seg på egen hånd. For mange av informantene i min studie bar overgangen til egen bolig preg av oppbrudd etter en lengre vanskelig periode. For dem som flyttet til Oslo fra andre steder i landet, gjorde i tillegg avstanden det vanskelig å hjelpe.

For de fleste av informantene i min studie er boforholdene de har erfart korte. Noen oppgir erfaring fra boforhold som kun varer noen uker. Andre oppgir varighet på opptil et år. Alle informantene i min studie hadde flyttet mye. Siden de fleste hadde flyttet ut fra oppveksthjemmet tidlig hadde de i ung alder rukket å opparbeide seg et stort antall flyttinger. En jente flyttet ut hjemmefra da hun var 14 år og bodde 11 forskjellige steder de første 8 årene med flere hospitsopphold i tillegg. En annen jente bodde 13 forskjellige steder i perioden mellom 16 og 23 år i tillegg til flere hospitsopphold.

Informantene oppgir å ha skaffet seg de fleste av de egne boligene de har hatt selv. Noen har hatt støtte av tjenesteutøvere i denne prosessen. De har benyttet internett og aviser og har tatt kontakt med utleier selv. Noen oppgir å ha blitt kjent med medelever på folkehøyskole som de flytter sammen med senere. Det videre forløpet er for flere at noen fra et bofellesskap flytter videre og danner et nytt. Flere oppgir å ha flyttet inn til gamle eller nye venner der de har bodd uten leieavtale eller liknende på ubestemt tid. Enkelte har flyttet inn til kjærester etter endt opphold på institusjon.

Et dilemma som tas opp er hvorvidt man skal fortelle om sitt rusproblem eller ikke overfor en ny utleier. Noen av jentene har opplevd å ha fått en bolig pga sympati fra utleier. En forteller at hun opplevde at utleier ga henne leiligheten slik at hun skulle få sjansen til å bevise at hun klarte å beholde den. En annen hadde nylig vært utsatt for et overfall og hadde bodd på krisesenteret etter dette. Hun fortalte sin historie og opplevde selv at dette var av betydning for at hun fikk boligen.

5.4 Bo sammen med andre

De fleste av informantene i min studie har erfaring med å bo sammen med andre. Informantene forteller om bofellesskap som ble organisert på egen hånd til, bofellesskap i ettervernsboliger og rusbehandling. Det er ikke et entydig bilde som tegnes av erfaringene fra det å bo sammen med andre. Det som særpreger mange av historiene fra erfaringene i bofellesskap er kaotiske hverdagsstrukturer med mye festing og rusing og der det til tider kommer og går folk litt tilfeldig. For ungdom som står i starten av sitt voksenliv og selv sliter med å finne en form på livet sitt kan det se ut som om at denne boformen både oppleves å ha en positiv og en negativ effekt. På den ene siden kan den være sosialt berikende mens på den andre siden kan den forsterke mangelen på struktur, kontroll og forutsigbarhet i jentenes liv.

5.5 Bofellesskap som krisehåndtering

Enkelte av informantene hadde erfaringer fra bofellesskap som kriseløsninger for en kort periode. En jente fortalte at hun i en periode hadde det så dårlig at hun ikke orket å bo i sin egen leilighet lenger. Hun fikk bo på en sofa i et bofellesskap der en kamerat av henne bodde i en periode på tre måneder. Slik beskriver hun det:

Vi var seks stykker som bodde der i tillegg til en kjæreste. Så kom Maya og da var vi åtte. På slutten merker jeg at det begynte å bli nok. Jeg er ganske paranoid i forhold til hva andre mener. Det er lettere når folk sier ting rett ut. Mens jeg bodde der hadde jeg ikke privatliv i det hele tatt.

Bofellesskapet jenta beskrev fremstod med løse strukturer. Det var stor åpenhet for å ta inn personer i perioder uten at det formaliseres nærmere. Jenta fant på denne måten en løsning for sitt ensomhetsproblem for en periode. Siden hun bodde der uten eget rom opplevde hun å ikke ha noe privatliv. Hun fortalte at hun så seg selv som en som var i veien og på "overtid" i bruk av bofellesskapet som kriseløsning. Hun merker etter hvert at de andre begynte å bli lei av at hun bodde der, men at dette ikke ble sagt direkte til henne. Dette fanget hun opp på andre måter, fortalte hun. Hun empatiserte med de beboerne som bodde der fast og fortolket deres adferd. Hun opplevde seg selv som paranoid på denne tiden, fortalte hun. Dette kan ha gitt henne en forsterket sensitivitet. Jenta tillot de andre en form for utøvelse av sosial kontroll som ikke ble direkte kommunisert til henne. Ut i fra en symbolsk interaksjonistisk perspektiv kan man si at den sosiale kontrollen ligger i ens egen oppfatning av hvordan andre mener en bør forholde seg som aktør. Hva jenta oppfattet, var nært knyttet til hva hun forventet var de andres reaksjon.

Enkelte av informantene fortalte om venner de kunne bo hos i kriser som periodevise bofellesskap. En jente sa at hun flere ganger i kriser har flyttet inn til en god venninne, som var omtrent dobbelt så gammel som henne. Hun fortalte at der følte hun seg alltid velkommen og at der kunne hun si hva hun mente. Venninnen hadde selv vært på rehabilitering på samme rusinstitusjon som jenta. Sammen med andre venninner ble hun lett styrt av "hva andre mente", fortalte hun. Til den eldre venninnen derimot, kunne hun for eksempel si "jeg orker ikke". Slik jenta beskrev bofellesskapet med venninnen fremstod det som en slags base som jenta kunne ty til når livet av forskjellige årsaker ble vanskelig. Hun fortalte at hun opplevde at venninnen godtok henne slik som hun var og hun ikke trengte å forstille seg for henne. Bofellesskapet med venninnen ga i tillegg til tak over hodet tilgang til en *signifikant andre* som jenta brukte som støttespiller. Våre

signifikante andre har stor betydning for vår forestillingsverden og hvordan vi ser oss selv. Jentas strategi så ut til å være å både ordne seg tak over hodet og en person som kunne gi henne ”et rom” det var godt å være i for henne.

5.6 Et sted å ha det gøy og slippe å føle seg ensom

Flere fortalte om det å bo sammen med andre som et bevisst valg for å slippe å føle på ensomhetsfølelsen de opplever når de bor alene. Mange trekker frem at det ga tilgang til mye fest og moro og et sosialt liv de verdsatte. En beskrev det slik:

Det var kjempegøy! Det bodde tre personer der fast og et fjerde rom som stod en del ledig. En stund bodde det en lege på 56 år som leste pornoblader og senere en mann som ikke snakket norsk og var sint når han så på TV. Vi hadde århundrets fester, ofte med opptil 40 mennesker. Mange av dem....

Hun fortalte videre at hun levde et dobbeltliv på denne tiden og hadde mye depresjoner og kuttet seg opp. Allikevel så overskygget det morsomme det tunge, fortalte hun. De ytre forholdene hun beskrev hadde en funksjon der de var med å veie opp for de indre utfordringene hun levde med. Hun la ikke vekt på relasjonene til de menneskene hun bodde sammen med, men heller de uforpliktende forholdene til menneskene hun ikke kjente som kom på fest i helgene. Hun fortalte om legen som leste pornoblader og mannen som ikke snakket norsk og var sint når han så på TV som noe negativt, men som noe hun klarte å leve med ved å holde det på avstand,

Bofellesskapet jenta fortalte om var et sted der hun bodde. Samtidig var det et sted å treffe nye mennesker på godt og ondt. Hun slet med depresjon og selvskading men brukte det sosiale livet som bofellesskapet hadde å by på, og hun opplevde at det ga henne en positiv dimensjon i livet.

5.7 Sammen, men alene

Noen av informantene fortalte at de var ensomme mens de bodde i bofellesskap. Få trakk frem at det hadde vært noe problematisk med mangel på privatliv ved denne boformen. Det har tvert i mot vært nevnt at i enkelte tilfeller, der man har flyttet inn i bofellesskap hvor man ikke kjente noen fra før og det ikke utviklet seg vennsapsrelasjoner, opplevde flere å ha ”for mye” privatliv... eller for lite kontakt med de andre medbeboerne. En av jentene

hadde funnet en plass i et bofellesskap på egen hånd. Hun fortalte at hun trodde hun fikk plassen av medfølelse, fordi hun på visningen var åpen om at hun stod midt oppi en krise. Hun trivde ikke i bofellesskapet og følte seg utenfor.

Det var ikke noe kult å bo der. Det gikk greit, for jeg tilpasser meg lett, men det var så upersonlig. De som bodde der var så straighte. Stua ble nesten ikke brukt. Det var bare meg og Anne som brukte den, men Anne delte ikke på vennene sine. Hennes venner var hennes venner. Det var tydelig at jeg skulle holde meg unna når hun hadde besøk. På slutten så hadde Anne det dårlig. Hun brøt sammen... og når hun ikke fikk sove så pratet jeg litt med henne.

Jenta forteller her at hun ikke hadde noe glede av det sosiale potensialet som lå i det å bo i et bofellesskap. Stuen, som kunne fungert som en møteplass for sosialt felleskap mellom de som bodde der, ble lite brukt. Det at hun selv trodde hun kom inn i bofellesskapet på grunn av medlidenhet fra de som allerede bodde der, kan ha ført til at hun var usikker på sin posisjon blant de andre og ikke så lett tok initiativ til sosial kontakt. Ved å empatisere med de andre i bofellesskapet så jenta seg selv som en som har fått plassen av medlidenhet og hun opplevde å ikke være et likeverdig medlem av gruppa. Hun fikk bekreftet at hun ikke tilhørte Annes vennegruppe da hun ikke var velkommen når Anne hadde besøk. Hun så seg selv slik hun trodde at de andre så henne. Jentas erfaring fra bofellesskapet kan ha forsterket en negativ prosess for utvikling av hennes selvbilde og forsterke hennes syn på seg selv som lite betydningsfull.

5.8 Et sted å utveksle tjenester

Flere fortalte at samboerskap hadde vært motivert av lett tilgang til stoff. En av informantene fortalte at hun flyttet sammen med en mann fordi hun forstod at han ville sikre henne lett tilgang til stoff. Dette var ingen kjæreste, og hun fortalte at hun så helt praktisk på det. En annen jente fortalte at hun i en periode delte leilighet med to menn. Den ene eide leiligheten og bidro med tak over hodet, den andre skaffet stoff, mens hun prostituerte seg og bidro med penger inn i fellesskapet. Dette fungerte som et bytteforhold mellom de tre. Jenta fortalte at hun opplevde det svært belastende å prostituere seg og ba de andre om å tigge for å bidra med penger, men det ville de ikke og begrunnet det med at det var for krenkende. Jenta opplevde dette som urettferdig.

Utenifra kan bofellesskapet her se ut som en organisme der de tre samboerne har hver sin funksjon som er med på opprettholdelsen av organismen. Innen organismen er det

en opplevd gjensidig avhengighet. Bofellesskapet kan også sees som en organisasjon der beboere har forskjellige posisjoner, eller ulike typer medlemskap i gruppen. De forventningene individet opplever som rettet mot seg, er med på å skape en prosess som igjen skaper roller individene agerer ut i fra. Innen dette bofellesskapet er det forhandlet frem en sosial orden for opprettholdelse av partenes posisjoner. Jenta som bidro inn med penger ervervet gjennom prostitusjon fortalte at hun ønsket å reforhandle den sosiale orden. Hun ønsket å slutte å prostituere seg og at en av de mannelige samboerne skaffet penger gjennom tigging i stedet. Hvorfor ba hun dem ikke om å prostituere seg slik hun selv gjorde kan man spørre seg? Dette kan sees som en kjønnet prosess, der jenta i forhandling med de to mannlige aktørene knyttet ulike muligheter og begrensninger til sitt eget og deres kjønn. De to mannlige deltakerne i bofellesskapet ønsket ikke å tigge for å skaffe penger og begrunnet dette med at det ville være krenkende. Det lå i kortene at jenta måtte fortsette å prostituere seg selv om hun opplevde dette som svært krenkende. Dette ble ikke sagt, men var en forutsetning for at det sosiale ordenen skulle opprettholdes.

5.9 *Bo alene*

De fleste av informantene hadde erfaring fra å bo alene på hybel eller i leilighet. Det var et temmelig entydig bilde der fortellinger om opplevelser av ensomhet gikk igjen.

Mens boforholdene de hadde hatt i bofellesskap ble opplevd som både positive og negative, fortalte jentene om mange vanskeligheter ved å bo alene når livet forøvrig var vanskelig å takle. Ensomhetsfølelse var det som var gjennomgående for de fleste. De fortalte om perioder der de var blitt fanget i sin egen ensomhet og reagerte med og stenge verden ute. En jente fortalte at hun stengte seg inne 3 måneder da hun bodde i en kjellerleilighet alene. Hun gikk på en høyskole på denne tiden. Der hadde hun mulighet til å levere inn elevarbeid på Internett. Hun fortalte at på denne måten merket ikke skolen at hun ikke fysisk var til stede. Hun skaffet seg rusmidler gjennom en forbindelse som leverte på døren. Tiden brukte hun på å skrive dikt og noveller. Hun var helt nedkjørt på denne tiden og trodde hun skulle dø. På grunn av at hun slet med angst var det en utfordring å ikke låse seg inne, fortalte hun. Jenta beskrev en prosess med et dobbeltliv der hun studerte på høyskolenivå samtidig som hun slet med store psykiske problemer. Etter hvert tok problemene overhånd. Hun stod i en situasjon der hun gradvis kom inn i en tilværelse med minimal kontakt med omverden. Ved å stenge det sosiale livet ute, var hun nesten uten direkte interaksjon med andre mennesker. Hun fortalte at hun gikk inn i en tilværelse der

hun hadde en indre interaksjon gjennom å skrive. Siden hun hadde minimal kontakt med verden utenfor, hadde hun begrenset tilgang til stimulerende sosialiseringprosesser der hun gjennom andre kunne oppleve seg selv mer nyansert. Prosessene foregikk på en slik måte at hun var sitt eget speilbilde og ensomheten og angsten fikk formere seg videre. En annen jente fortalte om da hun bodde alene og det endte med at namsmannen kom og kastet henne ut. Hun leide en bolig hun hadde skaffet seg på egen hånd. Hun fortalte at hun trivdes i starten, men etter hvert likte hun dårlig å bo alene. Hun skaffet seg en hund, men klarte verken å ta vare på den eller kvitte seg med den. Hun orket tilslutt ikke være der mer, men bodde i stedet hos noen venner. Dette boforholdet endte med at hun ikke betalte husleie og derfor ble kastet ut. Da hun flyttet fra leiligheten luktet det vondt av den, fortalte hun. I følge en kommunalt ansatt som var med henne da namsmannen kom, var dette en dårlig bolig å leie ut. Jenta fortalte at den kommunalt ansatte hadde sagt til huseieren at han skulle skamme seg som leiet ut noe slikt. Et annet forhold som jenta forteller om gjennom den ansatte følgepersonens reaksjon er leilighetens tilstand. Et menneske er i interaksjon ikke bare med sine sosiale omgivelser, men de fysiske omgivelsene spiller også inn. Trekk ved omgivelsene kan virke som sosiale symboler og medvirke i en sosialiseringssprosess. At leiligheten som fysiske rammebetingelsen var av så negativ art at huseieren ”burde skamme seg”, etter den kommunalt ansattes mening, gir assosiasjoner til et lite hyggelig miljø å bo i der det kan være vanskelig å trives og etablere et godt hjem.

5.10 Optimisme- på egen hånd med boopfølger

To av informantene hadde nylig flyttet inn i egen bolig da jeg intervjuet dem. Den ene hadde ett rom og kjøkken og den andre to rom og kjøkken. Der bodde de alene og fortalte at de trivdes svært godt. De brukte tiden på å få ryddet opp i uavklarte forhold i livet og så begge lyst på fremtiden. Den ene fortalte om hvordan hun trivdes i sitt nye hjem:

Det er kjempefint! Det var verd å vente på! Det er nå livet mitt begynner. Det er noe å holde fast i. Alt kommer nå. Jeg begynner å sove og spise. Du ser bedre det ansvaret du har. Jeg føler meg mer hjemme her enn hos mamma. Merket det i natt da jeg lå over hos mamma og sovnet ikke før ut på morgenvisten.

Den andre beskrev det slik:

Jeg trives veldig bra... minus at det ikke er TV uttak. Men det skal ordnes. Det var først og fremst en slik leilighet jeg ville ha, men jeg var ikke kvalifisert til den. Slike leiligheter er hovedsakelig til alenemødre og unge par. Først leverte jeg søknad, så flyttet jeg tilbake til far, så tok jeg kontakt med barnevernet. De syntes det var noe tull!

Den ene jenta fortalte at det å få sitt eget hjem ga muligheter til å stabilisere livet. Slik hun hadde levd før, hadde en del av de grunnleggende tingene som spising og soving blitt forsømt. Begge har ventet en stund på å få leilighet og hadde et optimistisk syn på det å bo alene i leiligheten. Jentene hadde oppfølging fra booppfølgere og den ene hadde poliklinisk kontakt med psykolog. Booppfølgerens funksjon var å hjelpe med å tilrettelegge de praktiske forhold i livene deres, være en støttespiller overfor det offentlige tjenesteapparatet og være en samtalepartner. Slik forteller den ene jenta om booppfølgeren hun har:

Per kommer ca en gang i uken hjem i leiligheten. Vi prater om alt... hva jeg skal gjøre fremover. Får også hjelp til praktiske ting. Fikk tilbud om hjelp til innkjøp ved innflytting, men tok heller med venninnen.

Den andre jenta forteller dette om sin booppfølger:

Bente er min støttekontakt eller booppfølger. Hun sjekker at det er ryddig og mat i kjøleskapet. Kommer ca en gang i uken... har ikke kommet helt i rytme ennå.

Jentene forteller om hvordan de opplever booppfølgere tilstedeværelse som en blanding av en som er tilgjengelig ut i fra jentas behov og en som også har en kontrollfunksjon.

5.11 Bo på hospits

Over halvparten av jentene har bodd en eller flere ganger på kommunale eller private døgnovernattingssteder eller hospits som det ofte kalles på folkemunne. Jeg velger her å bruke betegnelsen hospits fordi det er dette ordet informantene selv brukte i intervjuene. De skilte ikke mellom private og kommunale døgnovernattingssteder. For de fleste av informantene mine var deres bofortellinger preget av mange korte opphold på ulike steder. Jeg har derfor ikke fått tak i hvert eneste hospitsopphold. Flere fortalte om perioder av

livene deres da alt var kaos. De vagabonderte da inn og ut av hospitser, akuttinstitusjoner, sov ute eller bodde rundt omkring hos venner og bekjente.

To av jentene som er under 23 år fortalte at de fra sosialkontorets side er blitt tilbudt private døgnovernatningssteder der nedre aldersgrense er 23 år. En jente fortalte da hun ble intervjuet at hun de fire siste nettene hadde bodd på et hospits, men at hun nå hadde fått beskjed om at hun var for ung og måtte flytte. Da jeg møtte henne midt på dagen, visste hun ikke hvor hun skulle sove kommende natt.

Nesten alle har hatt flere opphold på et hospits forbeholdt kvinner. Det er interessant å høre de forskjellige meningene som verserer om det stedet. Mens de fleste tar sterk avstand fra hospitset og de som bor der, omtales det samme stedet som det beste å bo på for unge rusavhengige. Hun som hevder dette er en jente som på intervjutidspunktet ikke hadde noe sted å bo. Hun ga uttrykk for at hun hadde svært lyst til å bo der, men var blitt kastet ut derifra kvelden før på grunn av en konflikt. En annen som hadde bodd der tidligere fortalte at hun trivdes mens hun bodde der og at hun følte seg hjemme. Hun sa at hun også følte seg ensom.

5.12 Et sted for omsorg ... tilrettelagt for å forskyve grenser

Flere av informantene fortalte at miljøet på hospitsene hadde svært negativ innvirkning på dem. En fortalte at det var her hun begynte med sprøyter. En annen ironiserte over hvilken ”nye verden” hun ble introdusert overfor da hun ble plassert på et hospits av sosialkontoret.

Da begynte ”moroa”. Jeg var jo midt i byen... med horestrøket... det var noe helt annet. De som jobbet der var snille, men det var også folk som kunne dra meg ned i dritten. ”

Det første møtet med tilværelsen på et hospits vil ofte kunne utfordre normene og grensene en person har fra før. Dette kan skje i en gradvis prosess. Man er i interaksjon med et miljø som man tolker respons fra som hvordan man blir oppfattet utenifra. Hvordan man oppfatter responsen innvirker på hvordan man ser seg selv. Det å bli plassert på et hospits for rusavhengige av sosialkontoret kan tolkes som at man blir oppfattet som en rusavhengig. Blir man deretter gjentatte ganger tilbudt å kjøpe rusmidler kan også det tolkes som at man oppfattes som en rusmisbruker. Dersom det oppstår en konflikt mellom hvordan man ser seg selv, med de normene som er internalisert, og hvordan man tolker omgivelsenes tilbakemeldinger på en, kan man velge å omdefinere situasjonen. Dette gir

muligheter til å delta i en prosess der situasjonen gradvis endres og man blir dratt i en negativ retning.

En jente fortalte om positive opplevelser ved å få særbehandling og omsorg fra personalet på et hospits der hun hadde bodd.

Jeg ble godt ivaretatt av de som jobbet der. De tok meg inn på kontoret, pratet... jeg fikk kaffe. De var litt mamma. Den ene var hyggelig, den andre stjal klærne mine til barna sine. ... De godtok mer av meg enn av de andre... Selv om de så sprøyter, så overså de det.

Det at en av de kvinnelige ansatte gikk inn i en morsrolle og ga henne omsorg ble opplevd godt. Jeg fikk en forståelse for at det på dette stedet ikke var vanlig at beboere ble tatt inn på kontoret, servert kaffe og pratet med. Det ga henne en følelse hun knyttet til ideen om hvordan mødre viser omsorg. Hun fortalte at de ansatte ga henne særbehandling også når det gjaldt sprøyter som ble oppdaget på rommet, til tross for at det ikke var lov å ruse seg. Dette opplevde hun som positivt og lojalt. Mennesker som ble betydningsfulle for henne godtok i taushet at hun brukte sprøyter og kan ha bidratt til at en grense for henne ble flyttet. Liknende funn er presentert i en annen studie. Der er "det gode hospiset" beskrevet som et sted der de ansatte bryr seg om klientene og fungerer som "morspersoner" (Taksdal m.fl. 2006:114).

5.13 Identitet som narkoman

Flere av informantene fortalte at de var sjokkert over å bli henvist til et hospits av sosialkontoret. De ga uttrykk for at de fra før hadde et bilde av hvordan mennesker som bor på disse stedene er og at de ikke identifiserte seg med dem.

En ga uttrykk for det slik:

For meg som slet med et økende rusmisbruk, var det som å komme til et koldtbord. Samtidig forstod jeg at sosialkontoret så på meg som en narkoman. Det var sjokkerende.

En annen sa det på denne måten:

Hvis jeg skal dit, skal jeg være skjør. Det er eldre, hardbarka, slitne narkomane som bor der. De fleste er prostituerte. Det er et ekkelt, møkkete sted og det bor ingen andre ungdommer der. Jeg har aldri møtt noen som var yngre enn 35 år. De ser ut som sånne søppelsekker. Det er ikke jeg!

En jente fortalte at hun ble plassert på et hospits for rusavhengige fordi hun røyket hasj.

Dette var etter at hun var blitt kastet ut fra leiligheten sin. Hun fortalte her om episoden på sosialkontoret der hun var sammen med sin saksbehandler fra Uteseksjonen:

Saksbehandleren var veldig nedlatende. Han plasserte meg i bås med rusmisbrukere, selv om jeg fortsatt bare røyka hasj. Han gikk inn for å gjøre det vanskelig for meg. Han og hun fra Uteseksjonen kranglet om hvordan jeg skulle behandles. Uteseksjonen kjempet for at jeg ikke skulle plasseres på hospits.

Hun sa at det ville være lett å bli påvirket av de som bodde der. Hun endte med å bli plassert på hospisset og ble innen kort tid tilbudt å kjøpe kokain.

Det er to sider jentene trakk frem som spesielt negative ved å bo på hospits. Det ene er at de ikke vil identifiseres med rusavhengige og det andre er at de er redde for den økte tilgangen på rusmidler. Når det gjelder det første, tolker de saksbehandler på sosialkontoret sitt utspill som om han ser på dem som narkoman. Selv om det blant informantene var stor åpenhet om at de jevnlig ruset seg, ga de fleste uttrykk for at de ikke hørte til i kategorien narkoman. Beboerne på hospitsene var en gruppe de færreste ville identifiseres med. Det var et sprik i hvordan de så seg selv og hvordan de opplevde at omgivelse så dem. Det andre som ble problematisert var at de selv så at det å bo på hospits representert situasjoner der det ville være tilrettelagt for tiltagende rusing.

5.14 Konflikter og mangel på tillit

Det å oppleve den manglende tillitten som finner sted mellom beboerne på et hospits var for en av jentene overveldende.

Det er fint å bli kjent med folk, men jeg blir påvirket av andre. Jeg ble kjent med de andre beboerne, men kunne ikke stole på dem. Det at de ikke stolte på meg hadde jeg veldig problemer med.

Jenta forteller om sitt første opphold på hospits. Hun opplevde å møte mennesker som var skeptiske og som ikke stolte på hverandre. Egne normer og verdier hadde ikke samme gyldighet som hun var vant til. En annen fortalte at hun hadde blitt kastet ut fra stedet der hun bodde på grunn av en krangel om rusmidler med en av de andre beboerne. På steder der til tider alle er rusavhengige og det foregår utstrakt omfang av kjøp og salg er

det godt tilrettelagt for at det stjeles fra hverandre og det utveksles rettmessige og urettmessige beskyldninger som kan føre til konflikter.

5.15 Ensomhet

Flere av jentene fortalte om følelser av ensomhet da de bodde på hospits.

Det blir ensomt å sitte på et jævla sted som et hospits... slitsomt.

En annen beskriver det slik:

Det er ikke lov til å ha besøk. Ingen inn på rommet. Det er ikke bra for meg å ha de andre beboerne inn på rommet. Jeg blir så lett påvirket. Det er dumt, man trenger å ha besøk fordi man har lyst til det. Det verste med å bo der er at du går i din egen energi hele tiden.

Her trekkes to forhold frem. Den ene jenta forklarer ensomheten hun opplever med at den er slitsom. Fraværet av samværet fra andre er for henne en belastning. Samvær med andre skaper mening og med liten tilgang til sosialt samkvem må mening skapes på annen måte. For jenta blir ensomheten et resultat av å være alene. Den andre jenta er ensom fordi hun er skjermet fra omgang med de andre for at hun ikke skal bli påvirket av dem. Selv om hun har lyst på besøk, er hun redd for å bli trukket i en negativ retning.

5.16 "Det finnes vel ikke et verre sted for unge jenter å bo...."

Under et av formøtene med en ansatt på et kommunalt døgnovernattingssted spurte jeg om hun trodde at noen av disse jentene i målgruppen min, som hun kjente til, kunne bo i en mer ordinær bolig med oppfølging. Hennes svar var at det kunne jo ikke bli verre enn på hospitsene. Jeg har også diskutert dette med fagfolk som blant annet argumenterte med at for enkelte kan det å bo alene være farlig. De vil kunne ta med seg besøk som kunne være til trussel for deres sikkerhet. Et annet argument er at man er redd for at om de bor et sted der det ikke er bemanning, vil det være større sjanse for en overdose. Allikevel undres jeg over at man ikke vurderer det som farligere å plassere disse unge jentene på steder der det nettopp er "koldtbord" med rusmidler og eldre med prostitusjonserfaring eller at de overnatter litt her og litt der hos venner og tilfeldige bekjente eller ute i en park. I følge den ansatte har de erfaring med at de unge ser opp til de eldre. Hun forteller om jenter som kommer rett fra barneverninstitusjoner som på et hospits opplever en frihet til å ruse seg fordi det på et hospits ikke er regler på linje med en institusjon.

5.17 Å bo på gaten

Hjemløse som bor ute er mer vanlig å se i andre deler av verden. Eksempelvis forberedte Frankrike seg med 100 000 akuttovernattingsplasser for vinteren¹. To av informantene fortalte at de hadde opplevd å overnatte ute. Den ene hadde gjort dette ved noen anledninger sammen med en venninne og da var det i en park de overnattet. Den andre innformante fortalte at hun hadde overnattet ved Akerselven i fjor sommer. Hun hater å sove ute sa hun, men har gjort det litt innimellom. Hun fortalte at hun da er redd og føler seg liten og forsvarsløs.

5.18 Avslutning

De fleste boformene informantene fortalte om hadde både positive og negative sider ved alle boformene. Det var allikevel fire fenomener som tydeliggjøres. Det ene var at jentene opplevde ensomhet uavhengig av om de bodde alene eller sammen med andre. Det andre var at de som hadde booppfølger knyttet til sitt boforhold opplevde en positiv bosituasjon. Det tredje var utfordringer ved å bo i bofellesskap. Bofellesskap fremstod som mer utfordrende og uforutsigbare for informantene i min studie enn for ungdom med tryggere forankring som man i andre sammenhenger hører om. Informantenes fortellinger ga inntrykk av mangel på strategier for å ivareta egne interesser i bofellesskap med andre. Det fjerde var at hospitser nesten gjennomgående ble opplevd som det verste stedet å bo. Informantene assosierte hospitsbeboere med mennesker som stod nederst på rangstigen, og så seg selv ikke som tilhørende denne gruppen.

¹www.feantsa.org. "Flash" november 2006

6 Familiefortellingene

6.1 Innledning

Dette kapittelet handler i hovedsak om hvordan informantene forteller om relasjonene til sin familie. Jeg skriver om hvordan informantene opplever forholdet til sine foreldre, søsken, steforeldre og øvrige slektninger. Noen av jentene har liten eller ingen kontakt med foreldrene. Andre har mye og jevnlig kontakt. For de som har kontakt med foreldrene er det særlig to aspekter ved foreldrekontakten jeg vil trekke frem. Det ene handler om relasjonen i dag. Flere forteller om foreldre som forsøker å gripe inn for å hjelpe. Jeg ønsker å belyse hvordan foreldrehjelpen oppleves av informantene. Mange opplever det vanskelig å nyttiggjøre seg hjelpen. Det andre handler om relasjoner i tidligere faser i livet. Flere av intervjuene illustrerer også den vanskelige situasjonen foreldrene er i. Årsaken til den manglende foreldrekontakten vil jeg ikke komme inn på. Det blir også vist til eksempler der enkelte får hjelp og støtte fra venners familie.

6.2 Kontakten med foreldrene

Over halvparten av jentene forteller at de har kontakt med en eller begge foreldre og noen sier at foreldrene forsøker å hjelpe dem. Flere beskriver kontakten med foreldrene som negativ. Mange forteller om manglende kontakt med familiehjemmet og at de føler seg avvist. Flere av informantene har kontakt med foreldrene, men forteller ikke om hjelp av foreldrene. Om dette betyr at de ikke får hjelp eller om hjelp fra foreldre tas som en selvfølge blir usikkert.

Selv om mange opplever relasjonene til foreldrene som konfliktfylte, er det flere som sier de benytter seg av foreldrenes tilbud, noen jevnlig og andre i kritiske perioder. Flere forteller om foreldre som har forsøkt å gripe inn for å hjelpe. For noen blir det satt krav om rusfrihet ved besøk hjemme. Intervjuene med jentene illustrerer også den vanskelige situasjonen foreldrene er i.

En jente forteller om hvordan hun opplevde farens forsøk på å holde henne tilbake fra å reise ned til sentrum.

Pappa satt på meg for å holde meg igjen fra å gå ned til Plata. Han fikk meg inn på psykiatrisk klinikk, men jeg slapp ut etter 24 timer fordi jeg ikke passet inn der. Politiet hentet meg og kjørte meg hjem, men jeg stakk av igjen mens de snakket med pappa.

På den ene siden kan foreldrene ønske å verne om seg selv og eventuelle søsken. På den andre siden kan de ønske å utøve kontroll som preventivt tiltak. Her har faren inntatt en rolle som kontrollør med sanksjoner som utestengelse og avvísning. Det er en konflikt mellom farens ønsker og krav og jentas ønske om å bestemme selv. Det er ikke vanskelig å se for seg en fortvilet forelder som fysisk prøver å holde datteren sin fra å reise til sentrum for å oppsøke det åpne rusmiljøet. Faren forsøker å alliere seg med tjenesteapparatet for å utøve en kontroll utover det han selv har mulighet til. Faren får det ikke som han vil, jenta tar kontroll over situasjonen og stikker av.

6.3 Foreldrehjemmet som base

Informantene legger i intervjuene lite vekt på foreldrenes hjelp, men beskriver krevende strategier for å klare å benytte seg av hjelpen. Flere av informantene forteller at de opplever foreldrenes tiltak som negative og at de har svært begrenset tilgang til foreldrehjemmet. Et gjennomgående trekk ved jentenes beskrivelse er at de legger liten vekt på den hjelpen de får eller har fått. Tvert om legger de vekt på foreldrenes kontrollerende tiltak. Til tross for dette er det flere som opprettholder kontakten med foreldrene. De forteller at dette er fordi de trenger et sted å sove i perioder og noen benytter det som en base. Flere jenter sier at de er helst i foreldrehjemmet når foreldrene ikke er hjemme. Hvis de skal sove der kommer de etter at de andre har lagt seg.

En jente bodde et par måneder i oppveksthjemmet etter å ha bodd for seg selv i flere år. Hun forteller at hun hadde en hybel i kjelleren hos moren og det var der hun oppholdt seg. Hun trivdes aldri i oppveksthjemmet forteller hun. Hun fikk ikke lov til å gå til byen i perioden hun bodde hjemme. Nå bor hun hos moren en natt en gang i blant. Det er som oftest når moren ikke er hjemme. Hun forteller at hun har en yngre bror som bor der og at hun ikke vil at broren skal se henne ruset.

En annen jente forteller at hun snart skal flytte inn i en leilighet i huset til moren. Hun kan ikke være sammen med moren når hun ruser seg. Når hun ligger over der for å sove ut, kommer hun som oftest hjem når de andre som bor der har lagt seg. Ved å komme etter at familien har lagt seg skjerner hun seg selv og familien for møtet med rusen.

En jente bor på hybel hos faren i en periode. Han bor i en nabokommune til Oslo. Hun sier at hun bor der for å få en fast adresse slik at hun får penger fra sosialkontoret. I tillegg er det et sted å sette tingene sine. Hun sier videre at hun i realiteten ikke bodde der mye. Helst ville hun bo i Oslo, men sosialkontoret hadde ikke villet gi henne leilighet der.

Selv om noen får mulighet til å etablere seg i en egen boenhet hos foreldrene, er det begrensende forhold som gjør at boligen ikke oppleves som et hjem. Det å ha mulighet til et boforhold i foreldrenes hjem ser ikke ut til å bidra til at jentene etablerer seg eller stabiliserer livene sine. I stedet brukes den som et praktisk sted å oppbevare tingene sine, et sted å sove ut og et sted å ha en fast adresse – som det følger noen fordeler med. Tilgangen til foreldrenes hjem ser ut til å gi jentene et alternativt tak over hodet og fungerer som en base der de kan samle seg og hente seg inn. Hvilken trygghet gir muligheten for å benytte foreldrehjemmet på en slik måte? Selv om dette kan velges som en overnattingsmulighet fremfor å bo tilfeldig rundt om kring forteller jentene at de allikevel ofte velger tilfeldige oppholdssteder på natten. Dette kan være for å unngå bli avvist eller fordi det livet de lever planlegges fra time til time og man tar selve overnattingen litt på sparket i en slik livssituasjon.

6.4 Kjøp av leilighet

To av informantenes foreldre har tidligere kjøpt bolig til dem. Det er tydelig engasjerte foreldre som går til det skrittet å kjøpe leilighet til sine barn. Allikevel ser det ikke ut til at dette i seg selv er med på å hjelpe jentene i den situasjonen de er i. I begge tilfellene mistet jentene boligene. Opplevelse av ensomhet ble for den ene avgjørende. Hun bodde her først sammen med sin kjæreste. Kjæresten måtte sone en dom i fengsel og da hun ble alene følte hun seg svært ensom. Hun forteller at hun trakk inn mye folk fra narkomiljøet. En dag tok hun overdose og de som var sammen med henne torde ikke være der da ambulansen kom, så de lempet henne ut på gangen. Etter dette klaget naboene og hun ble kastet ut forteller hun.

Den andre jenta bodde i leiligheten som foreldrene hadde kjøpt, først alene og deretter sammen med en venninne. Venninnen stakk etter hvert av fra husleie hun skyldte fra flere måneder tilbake. Videre bodde de tre stykker der for å få betalt ned det de skyldte. Hun forteller at det ikke fungerte spesielt godt mellom dem som bodde der. Det var lite plass og leieboerne overtok stuen. Det var mye festing og hun opplevde at hennes psykiske tilstand ble dårligere på denne tiden. Hun beskriver flere av menneskene hun hadde kontakt

med og besøk av på denne tiden som ”skumle”. Hun forteller at i en periode ble hun holdt innesperret av en mann som hun sier at ”gjorde det han ville” med henne. Tilslutt kom det en person hun karakteriserer som ”en snill torpedo” inn i bildet. Han passet på henne og ga henne mat. Jenta endte med å bli innlagt på psykiatrisk sykehus. Hun gir uttrykk for frustrasjon når hun forteller at sykehuset overtalte foreldrene til å selge leiligheten.

Det kan se ut som det å ta vare på både seg selv, boligen og økonomien ble altfor store utfordringer for jentene. De slet begge med både rusavhengighet og psykiske lidelser i tiden da de flyttet inn i boligen foreldrene kjøpte. I hvilken grad dette var synlig for omgivelsene er usikkert, men det ble i alle fall tydeliggjort i det som gjorde at de måtte flytte ut.

6.5 Kontakten med steforeldre

De fleste av jentene som har steforeldre hos moren og/eller faren opplever dette som svært vanskelig. De beskriver en følelse av å være i veien, oppleve emosjonell kulde og få liten aksept fra steforeldernes side. En av jentene forteller at det virket som stemoren hadde problemer fordi hun var en annen kvinnes barn

Hvis pappa skulle kjøpe en ny TV til meg, så var det ikke greit. Men hvis han kjøpte en hun kunne ha på kjøkkenet så var det greit. En gang bodde pappa og jeg på hotell fordi jeg ikke var velkommen hjem der pappa bodde sammen med sin nye samboer.

En annen sier at det i utgangspunktet ikke var så mye stemoren kunne gjort annerledes. Hun opplevde bare å miste det forholdet hun og faren hadde da det kom en ny kvinne inn i huset.

Hun kom inn i bildet da jeg var 15 år gammel Når pappa og jeg var alene så kranglet vi aldri. Pappa hadde hatt kjærester før men ikke presentert meg for dem. Plutselig giftet de seg... hun kom inn i huset...det var min far og mitt hjem. Hun gjorde aldri noe galt, men jeg følte at far overså meg. Så fikk de en sønn...

Det kan se ut til at kontakten mellom foreldre og barn der foreldrene har ny samboer er mer komplisert enn der det ikke er en ny samboer. Slik flere av informantene beskriver det oppleves foreldrehjemmet som utilgjengelig eller lite attraktivt etter at en ny voksen er kommet inn. Enkelte gir uttrykk for at de har følt skyld når det har oppstått konflikt mellom den ene forelderen og dennes nye partner. Mange av informantene har flyttet ut fra

sine oppveksthjem tidlig. En av informantene forteller at stemoren stilte et ultimatum bak farens rygg. Jenta hadde flyttet ut hjemmefra etter en konflikt med faren. En gang de var på tomannshånd ga stemoren uttrykk for at dersom jenta flyttet hjem igjen ville hun flytte ut.

6.6 Manglende kontakt med foreldrene

For mange av jentene er ikke oppveksthjemmet et fullverdig familiehjem, der de i perioder kan vende tilbake å få støtte og slappe av. For noen frembringer oppveksthjemmet dårlige minner eller at det fort oppstår konflikter og interessemotsetninger mellom foreldre og barn når de er sammen. Samværet med foreldrene er for noen veldig vanskelig. Foreldrene kan selv ha så store problemer at barna har fungert som den voksne for å få familien til å henge sammen. I noen tilfeller er det ikke kontakt med foreldrehjemmet i det hele tatt. Det at noen forteller at foreldrene er fratatt omsorgen, er en klar indikasjon på svært vanskelige oppvekstvilkår. En av jentene husker tilbake til den første tiden hun var i barneverninstitusjon og ikke fikk reise hjem i helgene slik som de andre.

De sa det ikke var bra for meg å reise hjem, men jeg skjønte ikke det da. Jeg ville bare hjem. Jeg fikk en annen familie som jeg besøkte, men det var ikke det sammen. Nå skjønner jeg det bedre at jeg ikke kunne reise hjem.

Det var hjem til familiehjemmet jenta ville. Da var hun i elleveårsalderen og selv om det skjedde ting som ikke var bra for henne, hadde hun en binding til foreldrehjemmet som de fleste barn har selv om de blir behandlet dårlig der.

Det å ikke ha noe kontakt med foreldrene vil for de fleste være et stort savn, selv om det i enkelte tilfeller er skadelig og uheldig med foreldrekontakt. I enkelte av jentenes historier kommer fraværet av foreldrekontakt frem ved at de ikke nevnes som støttepersoner. Siden foreldrene ikke nevnes, har jeg for å skåne informanten ikke spurt nærmere inn om dette. Enkelte av informantene forteller om foreldre som sliter med egne problemer, og det er nærliggende å tenke at dette kan være noe av grunnen til at de er lite tilstede i jentenes liv.

Flere av informantene har foreldre som bor andre steder i landet som de har lite eller ingen kontakt med. Andre har jevnlig telefonisk kontakt. En forteller at hun snakker med moren på telefon annen hver dag og at moren hjelper henne med penger i kritiske tilfeller. Moren bor på en annen kant av landet. Hun sier at hun har forstått at det er et dilemma for moren at pengene hun sender kan gå til amfetamin i stedet for mat når det er ment til det. Moren i dette tilfellet bidrar både med et psykologisk nærvær og med økonomisk støtte. En

annen sier at hun er blitt støttet økonomisk av faren sin gjennom alle år. Hun forteller at han nå har lovet henne et SATS abonnement som gulrot for at hun skal prøve å komme på rett vei. Jenta beskriver forholdet til faren sin som nært og støttende.

6.7 Tap av foreldre i perioder eller ved bortgang

Flere av informantene har opplevd å miste en av foreldre enten for en periode eller for alltid ved død. Dette er opplevelser som beskrives som traumatiske. Årsaker til fravær fra barna i oppveksten har vært opphold i fengsel og i psykiske eller somatiske institusjoner. En jente forteller slik om tiden etter at moren ble syk. Hun var 12 år gammel og tanten flyttet inn til dem.

Inntil da var jeg flink på skolen... en helt annen person. Jeg hatet alt det som hadde med dop å gjøre. .. men jeg takla ikke at mora mi ble syk... skjønte ikke hva som skjedde. Har nesten ikke gått på skolen etter den tiden... 8 klasse gikk bra... hadde femmere og seksere i alle fag. Jeg begynte å selge dop i 9.klasse. Det er jeg selv som må ta ansvaret. Det er jeg som gjorde det. Jeg røyka heroin i 10.klasse. Det er som om 5 år av livet er borte... fra 12-19 år. Jeg tenkte for mye.. Røyka på kvelden for å få sove og på morgenen for å våkne. Moren min visste om det. Hun røyka selv ... jeg tok henne et par ganger.

Det å miste foreldrene i oppvekstårene kan være en utløsende og traumatiserende opplevelse. Spesielt vil dette gjelde for familier med lite nettverk og der det ikke nødvendigvis er ressurser til å ivareta barnets interesser. En jente opplevde at familien gikk i oppløsning da moren døde.

Vi var en "big and happy family". Så havnet vi i fosterhjem. Tanta vår ville ha oss hos seg, men det ville ikke barnevernet. Vi søsknene havnet på forskjellige steder.

Begge jentene forteller om et plutselig alvorlig brudd som gjorde at tilværelsen ble usikker og at mye ble snudd opp ned. Nære voksne blir borte, enten for en stund eller alltid, og nye kommer inn.

6.8 Kontakten med søsken

Selv om mange av jentene har dårlig kontakt med foreldrene sine, beskriver de forholdet til søsknene som positive. Noen har hatt søsken som har inntatt en foreldrelignende rolle i oppveksten. En informant forteller om en storebror som fungerte som en far for henne,

men som stadig var inn og ut av fengsler for å sone dommer. Flere forteller at de bodde sammen med eldre søsken i perioder av ungdomstiden etter at de hadde flyttet ut fra foreldrehjemmet. De fleste omtaler sitt forhold til søsken på en positiv måte. Dette gjelder særlig der de har opplevd støtte fra eldre søsken i situasjoner der de har stått alene. Forholdet til foreldrene som kan være utfordrende blant annet på grunn av opplevelse av å bli kontrollert i tillegg til at dialogen er brutt. Forholdet til søsken derimot oppleves i større grad som en ressurs der det er lettere å styre unna problemer.

Flere av informantenes søsken har selv store utfordringer i livet. En har vært i fosterhjem. Problematisk og utagerende atferd, ADHD, kriminalitet og rusavhengighet er andre forhold som nevnes. Samtidig som søsknene oppleves som ressurser for jentene, har flere av søsknene problemer med å leve et stabilt liv. Det kan være vanskelig for yngre søsken å skille mellom rett og galt når eldre søsken innehar noe av en foreldrefunksjon eller er et forbilde samtidig som de har store problemer eller inadekvat atferd. En jente forteller at hun har en storebror som da hun var yngre fremstod som er forbilde for henne og at det å være sammen med han og hans venner ga henne status. Gjennom broren kom hun inn i nynazistmiljø og motorsykkelmiljø. Hun forteller at hun bygget seg identitet gjennom å prøve ut ting sammen med han.

Noen har i perioder bodd hos søsken. De beskriver forskjell på det å bo sammen med søsken som har etablert seg i egne familier og det å bo sammen med søsken på en måte lik hvordan man ville bodd sammen med en venn. En jente forteller at hun bodde sammen med broren sin i en periode på ca et halvt år. Broren hadde fått kjøpt en leilighet ved hjelp av sosialkontoret og jenta flyttet inn der og bodde på sofaen. Broren var 7 år eldre. Jenta ruset seg på denne tiden mye, og broren tok sterk avstand fra rusmidler. Han hadde allikevel mer enn nok med seg selv, satt mye på nettet og fikk etter hvert en kjæreste som han var mye hos. Hun gir ikke uttrykk av å ha fått noe særlig støtte og involvering fra hans side, men de hadde et ukomplisert samboerskap og hun fikk tak over hode i en periode hun trengte det.

Det fortelles også om opplevelser av å bli ivaretatt av familiemedlemmer på en god måte. I ett tilfelle slo eldre søsken som hadde etablert seg på egen hånd ring om den yngste som ikke fant seg til rette i familien etter at faren fikk ny kone. Hun bodde hos flere av søsknene i ulike perioder og opplevde at hun kunne åpne seg og få støtte spesielt hos en av dem. Hun forteller at denne ble som en mor for henne. Gjennom turbulente år opplevde hun at hun hadde søsken som ville henne vel og som støttet henne. Selv om dette ikke var en optimal situasjon, ga det henne en trygghet som gjorde at hun søkte ut og gjorde seg

noen erfaringer for så å kunne vende tilbake til familie som var glad i henne og som støttet henne.

Det fortelles også om utfordringer med å bo hos søsken som har etablert seg i egen familie.

Jeg bodde på rom sammen med barna. Følte meg utilpass... at jeg var ekstrabagasje. Jeg prøvde å være mest mulig ute. Barnevernet... pratet med dem noen ganger. Søsteren min betalte alt... men nå har jeg brukt barnepensjonen min på å betale henne tilbake.

Det å bo i et søskens etablerte familie, ikke fordi man er ønsket, men fordi man ikke har noe annet boalternativ kan oppleves som en stor byrde.

6.9 Å bo hos slektninger

Et forhold som flere av jentene peker på er at det er vanskelig å bo hos annen familie enn foreldre. Det kan være årsaker som har gjort at annen familie har stilt opp i kortere eller lengre perioder. Jentene forteller om opplevelse av å føle at man er til bry. Familie kan føle seg tvunget til å stille opp i kriser, og samboerskap som egentlig ikke er ønsket fra en eller begge parter kan by på problemer. En informant bodde i en periode midlertidig hos sin fars bror og hans familie. Hun følte at hun ikke kjente dem og at hun egentlig ikke var ønsket. De ga uttrykk for at helst ville ha henne ut så fort som mulig.

Jeg er jo hele tiden på jakt etter leilighet. De maser veldig på meg. Spør meg seks ganger om jeg har vært på visning. Jeg oppdaterer dem med en gang jeg kommer fra visning.

Jenta opplever manglende forståelse for situasjonen hun står i, at det tiskes og hviskes i krokene og at jenta blir fremstilt i et uheldig lys overfor hennes foreldre.

Det er noen forhold som utmerkes seg som svært alvorlige i forbindelse med opphold hos slektninger. Alkoholisme og seksuelle tilnærmelser er forhold som en av informantene opplever når hun i krisesituasjoner må oppholde seg hos sine besteforeldre. Hun forteller at bestemora er den som ringer til sosialkontoret og kjefter når hun ikke får det hun har rett til. Hun forteller at hun kan bo der hvis hun vil, men kvier deg for dette pga forholdene der. Bestemora er alkoholisert og bestefaren gjør seksuelle tilnærmelser overfor henne når hun er hos dem. Hun forteller at bestefaren snakker nedsettende til henne og at hun også en gang så bestefaren på "Strøket".

6.10 Hjelp fra venners familie

Det fortelles også om at venners foreldre har stilt opp i kritiske perioder. En av jentene forteller om første gangen hun stakk av hjemme i fra:

Jeg skulle på fest med bestekompisen min... hadde kranglet med pappa. Jeg snakket med moren til bestekompisen, hun ville ta kontakt med barnevernet. Moren til kompisen har prøvd å være en morsfigur. Jeg bodde der en uke, skrudde av telefonen og ringte bare for å si at jeg hadde det bra og ville være i fred.

En jente forteller at hun en periode bodde sammen med en venn i sokkelleiligheten i huset til foreldrene. Hver dag fikk de 500 kroner av foreldrene. Foreldrene kjørte dem ned til Plata og stod og ventet mens de handlet stoffet de trengte. Hun forteller at dette gjorde foreldrene hans for at hun skulle slippe å prostituere seg og sønnen slippe å rane – noe de ville gjort for å få penger hvis de måtte.

6.11 Foreldrenes kontakt med hjelpeapparatet

Flere av jentene forteller at de i mange år levde et dobbeltliv. I hvilken grad foreldrene fulgte med og tok kontakt med hjelpere ved mistanke om at noe kunne være galt kommer ikke frem av materialet. Enkelte kan ha følt skyld og skam ved at ens barn er i ferd med å skli ut og av denne grunn unnlatt å be om hjelp.

Det er helt opplagt svært vanskelige situasjoner foreldrene prøver å håndtere. Det kommer frem av historiene at foreldrene prøver ulike tiltak, men at det ikke er så lett å lykkes. At det ikke er tilstrekkelig med egen bolig kommer tydelig frem. Det kommer også frem at det som foreldre kan være vanskelig å komme i posisjon for å hjelpe unge voksne. Jentene forteller om foreldrenes strategier for å beskytte seg selv og andre familie-medlemmer og deres sterke følelsesmessige reaksjoner.

Dette i kombinasjon med at jentene er i en alder der de skal løsrive seg fra foreldrene kan gjøre det vanskelig for foreldrene å hjelpe.

Det fortelles også om indirekte hjelp fra foreldrenes side. I ett tilfelle fikk en jente hjelp fra morens venninne som kjente hjelpeapparatets muligheter godt. Denne kvinnen ble en støttespiller for jenta senere gjennom en lang periode på institusjon.

6.12 Seksuelle overgrep

I mine intervjuer hadde jeg ingen spørsmål om informantene var blitt utsatt for seksuelle overgrep. Allikevel kom det frem beretninger som gjorde at jeg enten fikk en forståelse for eller mistanke om at flere var seksuelt misbrukt. Dette gjaldt om lag halvparten av jentene. Jeg fikk en forståelse av at det i noen av tilfellene var familiemedlemmer som hadde forgrepet seg. En av informantene ga uttrykk for at hun var uttrygg i forbindelse med å legge seg. Når de på institusjonen hun bodde på sa at hun måtte gå inn på rommet å legge seg, kom vanskelige følelser. En av jentene fortalte at hun hadde anmeldt faren sin og ikke hadde noe kontakt med han. Det kan selvfølgelig være andre forhold enn seksuelle overgrep anmeldelsen innebar, men det er nærliggende å tenke i de baner. Denne jenta fortalte også at hun hadde problemer med å opprette tillitsfulle relasjoner til mannlige psykologer. Det var særlig overfor de jentene som ruset seg jeg fikk en følelse av at seksuelle overgrep var noe de hadde opplevd i oppveksten.

Forskning på hjemløs ungdom fra andre land har vist at et høyt antall hjemløse unge, særlig jenter har vært utsatt for seksuelt misbruk. En studie av unge hjemløses erfaringer med seksuelt misbruk fra oppveksthjemmet, viste at seksuelt misbruk hjemme er en indirekte årsak til tidlig utflytting og senere rusavhengighet. Særlig brukte mange jenter kokain, noe man antok hadde sammenheng med behovet for å redusere de negative følelsene som var assosiert med misbruket (Chen, Tyler, Whitbeck og Hoyt 2004)

6.13 Avslutning

Familiehjelpen er et betydningfullt bidrag til jentene i mange sammenhenger, men det er ikke et entydig bilde som fremstilles. Med utgangspunkt i fortellingene kan familiehjelpen deles i tre kategorier. Den første er foreldrehjelpen, som er viktig, men vanskelig å ta i mot. Der foreldrene legger til rette økonomisk og materielt, kan vanskeligheter i relasjonene gjøre at man velger å ikke ta i mot hjelpen. Den andre kategorien er søskenhjelpen. Mens foreldrehjelpen ofte oppleves som fylt av betingelser og kontrollerende tiltak er hjelpen fra søsken mindre kontrollerende og dømmende. Det fortelles om hjelp som er lettere å ta i mot og at søsknene stiller opp, uten betingelser og uten å gå inn i en oppdragerrolle. Søsken tilhører som regel samme generasjon og kan lettere identifisere seg med hverandre. I tillegg har de ofte et skjebnefellesskap gjennom

familens histore. Den tredje kategorien er hjelp fra fjernere relasjoner. Heller ikke her tegnes et entydig bilde, men det som særpreger denne hjelpen er at den som regel benyttes for avgrensede perioder.

7 Fortellinger om tjenesteutøvernes betydning for jentenes bo - og livssituasjon

7.1 Innledning

Som det fremkom i kapitelene der bofortellingene og ulike boformer ble presentert, var det ikke ofte at mangel på bolig var årsak til at de opplevde ustabile bosituasjoner, men heller at problemer som psykisk smerte, rusavhengighet og ensomhet gjorde at livet ble vanskelig. Hvilken støtte de hadde fra menneskene rundt seg og hvordan hjelpeapparatet fanget opp og fulgte jentene ble avgjørende for deres bosituasjoner. Det var ikke materiell nød som var årsaken til deres utfordringer, men mangel på oppbyggende sosiale relasjoner og kompetanse til å nyttiggjøre seg potensialet som lå i omgivelsene. I hvilken grad er dette en umettelig oppgave for velferdsstaten? De økonomiske og menneskelige skadevirkningene kan bli større enn ved å ignorere unge mennesker som er i en marginaliseringsprosess enn ved å søke nye metoder og styrke de man vet fungerer. Annen forskning viser at mens det i noen tilfeller er avgjørende med koordinert og sammensatte hjelpetiltak vil det i andre tilfeller være mindre innsats fra hjelpeapparatets side kunne utløse store positive endringer (Taksdal m.fl. 2006:66).

Informantene i min studie hadde i sin oppvekst opplevd svært vanskelige oppvekstkår og de fleste hadde ikke fått bearbeidet vonde opplevelser i tilstrekkelig grad. For et flertall hadde det tvert i mot ballet på seg og gjort tilværelsen som ung voksen vanskelig å håndtere. Et flertall slet med sammensatte problemer der alvorlige psykiske problemer, rusavhengighet og hjemløshet spilte inn på samme tid.

Flere av informantene hadde bodd på institusjon fra de gikk på barneskolen. Noen fortalte at barnevernet hadde vært inne i familien da de var små. De fleste hadde hatt kontakt med psykolog i ungdomstiden og på intervju tidspunktet hadde alle hatt kontakt med et sosialkontor. På hvilken måte og med hvilken grad av kontinuitet hjelpeapparatet har fulgt jentene varierer. Det fremkom noen vesentlige forskjeller i hvilket utfall hjelpen fikk for jentene. Forskjellene var mellom fortellingene der hjelpeapparatet hadde vært inne med en form for kontinuitet og der hjelpen var av mer fragmentarisk og tilfeldig art. Jeg vil ved å illustrere to eksempler av jentenes fortellinger om sin kontakt med tjenesteutøvere, prøve å få frem typiske trekk ved det som skiller jentenes fortellinger om kontakten med

tjenesteutøvere fra hverandre og hvilken betydning denne kontakten har hatt. For å anonymisere er det som i tidligere eksempler foretatt enkelte endringer.

7.2 Eksempel 1: Sporadisk oppfølging av tjenesteutøvere

Jentas familie var i kontakt med barnevernet da jenta var liten. Bakgrunnen for dette var at jenta viste sjenanse og sosial tilbakeholdenhet utover det vanlige. Eksempelvis nektet hun å dusje på skolen fra hun var omtrent 8 år. Da jenta var flink på skolen og alt annet fungerte normalt, trakk de seg ut etter en kort periode. Jenta oppsøkte selv psykolog da hun begynte på videregående skole fordi hun slet med psykiske problemer. Hun hadde flyttet hjemmefra da hun sluttet på ungdomsskolen for å ta videregående skole som lå et stykke unna. Første halvåret bodde hun sammen med en venninne i en sokkelleilighet. Hun hadde begynt å røyke hasj og det hendte at hun var påvirket mens hun var på skolen. Det var mye festing på denne tiden og hun slet med skolearbeidet. Etter et halvt år på videregående skole sluttet hun og flyttet samtidig til et hus som hadde stått tomt i lengre tid. Hun sluttet hos psykologen fordi hun opplevde at han ville sette merkelapp på henne ved å gi henne en diagnose hun ikke kjente seg igjen i. Det var også vanskelig for henne å ha tette relasjoner til menn, og psykologen var mann. I tiden som fulgte slet hun med depresjon og angst og prøvde en gang å livet sitt. Hun ble innlagt på psykiatrisk institusjon, men ble skrevet ut etter kort tid. Hun flyttet inn til moren sin, men merket at hun trengte mer hjelp. Hun kontakten institusjonen der hun hadde vært innlagt, men de ga henne beskjed om at de ikke kunne hjelpe henne ytterligere. Hun flyttet etter en stund til Oslo og bodde i en periode litt rundt omkring. Hun mistet i denne perioden flere boliger på grunn av konflikter og at hun ikke betaler husleie. Til slutt fikk hun gjennom sosialkontoret plass på et hospits. Hun slet fortsatt med psykiske problemer og rusavhengighet. Hun hadde i en periode hatt jevnlig kontakt med en psykolog i et psykiatrisk ungdomsteam, men denne hadde sluttet for flere måneder siden og hun ventet nå på en ny. Uteseksjonen, som hun hadde etablert kontakt med, hadde hjulpet henne flere ganger i kriser. Hun ønsket en egen bolig, men fikk beskjed fra sosialkontoret at hun ikke ville klare å bo for seg selv. Hun hadde selv et ønske om å klare seg på egen hånd, og hadde et ambivalent forhold til tjenesteutøvere som eventuelt skulle følge henne opp hjemme hos seg selv.

7.3 Trekk ved jentenes relasjoner til tjenesteutøvere - for de som hadde erfart sporadisk oppfølging:

Jentenes forhold til tjenesteutøvere var i flere situasjoner preget av manglende tillit. Dette hang både sammen med opplevelser de hadde fra barndommen og at de ikke kjente seg igjen i det bilde de mente behandler hadde av dem. Flere fortalte om opplevelse av at de måtte stå lenge på venteliste for psykolog. De fleste nyttiggjorde seg hjelpen Uteseksjonen ga. Flere fortalte at de i akuttsituasjoner hadde fått hjelp herifra til å finne bolig, bli innlagt på akuttsituasjon og at de ansatte der fungerte som samtalepartnere. Mange fortalte om opplevelser av å ikke bli definert som kvalifisert til å få den hjelpen de ønsket på sosialkontoret.

7.4 Eksempel 2: Oppfølging av tjenesteutøvere med preg av kontinuitet

Jenta hadde store konflikter med mor, som hun bodde hos i ungdomstiden. Hun tok kontakt med barnevernet, men opplevde at de ikke skjønnte alvoret av situasjonen. Hun rømte stadig vekk hjemmefra og bodde hos venner. Da hun begynte på videregående skole fikk hun kontakt med en rådgiver på skolen som ble en viktig støttespiller for henne. Han hjalp henne med å komme i kontakt med en psykolog. Psykologen hjalp henne med å søke seg inn på et botiltak for ungdom. Da hun stod på venteliste for å få plass i botiltaket, fant hun selv en plass i et bofellesskap. Hun bodde her kun i en kort periode og mistroldes med dem hun bodde sammen med. En av dem solgte stoff og hun eksperimenterte noe med rusmidler i denne perioden. Jenta fikk deretter plass i en krisebolig for ungdom. I tiden mens jenta ventet på plass i botiltaket, hadde hun kontinuerlig kontakt med psykologen. I tillegg hadde hun opprettholdt kontakten med en voksen som hadde jobbet på en feriekoloni hun hadde vært på som barn. De gikk innimellom på kafé og hadde kontakt per telefon. For jenta var dette en person hun følte hun kunne snakke fritt med og som fungerte som en ”ventil” for henne. Etter et år fikk jenta egen leilighet gjennom ungdomstiltaket. Der fikk hun en avtale om at en booppfølger skulle komme hjem til henne en gang i uken. Hun fortsatte videre hos psykologen en stund, men avviklet etter hvert forholdet fordi hun ønsket å prøve å klare seg på egen hånd.

7.5 Trekk ved jentenes relasjoner til tjenesteutøvere - for de som hadde erfart oppfølging med preg av kontinuitet:

Disse jentene hadde selv et ønske om hjelp fra tjenesteapparatet. Flere fortalte også om relasjoner til mennesker utenfor det offentlige hjelpapparatet som hadde vært viktige for dem. Jentene hadde ofte hatt stabil kontakt med samme hjelper, enten det var en privatperson eller en offentlig ansatt, over lenger tid. Hjelperne fungerte ofte som et "lim" i tilværelsen.

7.6 Likheter og forskjeller ved de to eksemplene

Selv om utgangspunktet til disse jentene ikke var så forskjellige, endte de opp i svært ulike livssituasjoner. Begge jentene er i barndom/ungdom i kontakt med barnevernet, men de iverksetter ikke varige tiltak i forhold til jentene og deres familie. De forteller at barnevernet forholdt seg til dem ut i fra til hvordan forholdene så ut på overflaten. Når det gjelder jenta i eksempel 1 forstår en ansatt på videregående forholdsvis fort alvorret i situasjonen og iverksetter tiltak ved blant annet å sette henne i kontakt med en psykolog. Psykologen tok et helhetlig ansvar i situasjonen og ga jenta praktisk hjelp til å finne en god bolig. For jenta i eksempel 2 skjer det motsatte. Relasjonen med hjelperen er ikke god for henne av flere årsaker og hun slutter uten å ha noe ny kontakt. Hun får hjelp i akutte kriser, men opplever i flere tilfeller å bli avvist av hjelpeapparatet når hun ber om den hjelpen hun selv mener hun trenger. Det som preger hjelpen jenta i eksempel 1 får er at den har en kontinuitet som ikke hjelpen jenta i eksempel 2 mottar innehar. Den er i større grad sporadisk og fragmenter og det er særlig i akutt situasjoner hun mottar hjelp.

7.7 Etablere et forhold til en hjelper

For en ungdom kan det være et stort skritt å ta den dagen man oppsøker profesjonell hjelp for et problem man sliter med. Ved inngåelse i et klientforhold, går man inn i en relasjon der man blottstiller seg overfor et menneske man som regel ikke kjenner og legger livet sitt frem for vurdering fra en ekspert. Sosiologen Greta M. Schau beskriver denne prosessen som en overgang fra subjekt til objektstatus (Schau 2003:55). Hun beskriver fire viktige forandringer som inntreffer:

1. Ens liv legges frem til vurdering fra andre ut i fra gjeldene regler og normer i den virkeligheten de befinner seg.
2. Det private livet blir offentliggjort eksempelvis ved offentlige myndigheters rett til innsyn, hjemmebesøk og journalføring.
3. Unike individuelle trekk ved personen generaliseres inn i diagnostiske kategorier.
- 4 Det skjer overgang fra normalitet til avvik.

En av jentene beskriver sitt møte med psykologer slik:

Jeg har kranglet med to psykologer. En drev og bannet. Han sa noen ting til meg... jeg vil være normal... er opptatt av hva andre tenker. Jeg vil ikke at de skal tenke at hun er snodig eller gal. Jeg er redd for å vise meg sårbar for folk jeg ikke kjenner. Ikke for psykologer. Psykolog Anders ga meg følelsen av at jeg var normal. Jeg ble frisk av det. En annen ville finne en diagnose. Jeg hadde det dårlig etter hver time hos han. Jeg spurte han om han mente jeg var schizofren. Han sa: Det vet jeg ikke. Da ble jeg redd. Jeg visste at jeg ikke var det. Jeg måtte spørre alle venninnene mine.

Jenta forteller at hun ble redd av det hun tolket var psykologens oppfatning av henne. En psykolog hun hadde vært hos tidligere hadde hun tolket at mente hun var normal. Å se seg selv gjennom hans øyne gjorde at hun også så seg selv som frisk. I møtet med psykologen hun oppfatter ville diagnostisere henne, kjemper hun en kamp for å beholde det bildet hun har av seg selv. Hun har flere referanserammer enn det som ligger innen klient-hjelper relasjonen og henter inn venninnenenes ytringer om hvordan de oppfatter henne. Erving Goffman hevder i sin studie av livet i den "totale institusjon" at det kan være tilfeldigheter som avgjør at en hendelse som oppfattes som anormal blir starten på en pasientkarriere. Et menneskes opplevelse av å "gå fra forstanden" baserer seg på kulturell tilhørighet og sosial forankring. De symptomer personen opplever behøver ikke være forårsaket av en alvorlig psykisk lidelse, men et produkt av å være i følelsesmessig ubalanse på grunn av stress (Goffman 1961:100). Som klient blir personens egne betegnelser på sin tilstand byttet ut med et profesjonelt og diagnostiserende språk. Dette kan for noen oppleves som stigmatiserende og forvirrende (Skau 2003). I et klient-hjelper forhold vil hjelperens evner til å ta den andres perspektiv være avgjørende for om det man formidler gir mening for mottakeren av budskapet. For jenta ga det mening å oppfatte at hun var normal, slik hun oppfattet psykolog Anders' bilde av henne. Dette gjorde at hun ble friskere. Det stemte med hennes eget bilde av seg selv.

7.8 Hvordan ser jentene kontakten med tjenesteapparatet?

Det er stor variasjon i jentenes kontakt med tjenesteapparatet, både når det gjaldt tillitsforhold, omfang, hyppighet, varighet og hvordan de vurderer hjelpen. En jente forteller at når hun står og tigger om penger eller går på strøket, blir hun fort fanget opp av barnevernet fordi hun ser så ung ut. Hun opplever at mange er interessert i å hjelpe henne.

Mange har prøvd å fange meg... Uteseksjonen klarte det fordi de hjalp henne da hun ikke hadde et sted å bo.

En annen jente omtaler det jeg under intervjuet kaller *støttepersoner* slik

Jeg bruker ikke støttepersoner så mye. Jeg er narkoman, men vil ikke bli behandlet som en narkoman.

Jeg spør om hva hun eventuelt kunne tenke seg hjelp til. Hun sier at hun ikke vet. Saksbehandler sier at hun er for ung til å få bolig og for ung til å få Subutex.

For meg så er hun en dust som ikke vet hva hun gjør. Hun sier at jeg skal ha halv sosialtrygd fordi jeg er så ung. Hun bruker at jeg er så ung... det frustrerer meg veldig.

En fjerde jente uttrykker et komplisert forhold til å motta hjelp. Hun forklarer dette med at hun aldri kan få nok oppmerksomhet til å få snakket om ting.

Det er aldri nok men alltid for mye. Der og da er det bra, men helhetlig sett er alt så overveldende.

Hun beskriver også et annet viktig og til tider ømfintlige tema, nemlig det profesjonelle forholdet tjenesteutøveren har til jentene.

Det er mye å forholde seg til. Når man er kommet nær, så er det bare jobben deres. Det er så enveis. Det er vanskelig å forholde seg til. En gang jeg sa til en av støttepersonene mine at jeg kunne brenne en cd for henne så sa hun at hun ikke hadde lov til å ta imot. Jeg skjønner det, men det er noe med å bruke skjønn. Det er vanskelig å ikke få gi noe tilbake. Jeg skal gi av meg selv, men får ikke noe tilbake. Kommunikasjonen... alt handler om meg.

Videre forteller hun at en som var hennes kontaktperson skulle slutte, men de ønsket begge å holde kontakten. Tjenestepersonen sa at hun kanskje kunne få jenta inn i en støttekontaktstilling. Jenta forteller at hun ble skuffet.

Det var greit, men det var ikke slik jeg hadde tenkt det. Hvis vi skulle fortsette å ha kontakt, så ville det bli de samme rollene. Jeg tror hun var redd for at rollene skulle endres når vi holdt kontakten etter at vi sluttet jobben. De rollene var perfekte for meg. Jeg tror hun ba om å få bli støttekontakt så jeg ikke skulle misforstå.

De fleste av jentene mottar sosialstønad og har derved et forhold til sosialtjenesten. Informantene oppgir at den økonomiske støtten er det viktigste bidraget fra sosialkontoret. Utover de to informantene som bor i ungdomstiltaket, er det kun en som har fått oppfølging. To jenter uttrykker at de nå føler at de får god oppfølging fra sosialkontoret. Den ene skal få hjelp med å skaffe bolig. Den andre jenta sier at hun på sosialkontoret er ”snill” men nevner henne ikke når jeg spør etter støttepersonene hennes. En tredje har ved en tidligere anledning fått hjelp av sosialkontoret til å finne en bolig. Hun sier at en representant fra Uteseksjonen var med og at det oppstod en uenighet mellom vedkommende og saksbehandler. Saksbehandleren mente at siden hun var blitt kastet ut fra forrige bolig og ikke hadde noe sted å bo nå, skulle hun overføres til et annet sosialkontor pga fødselsdatoen sin.

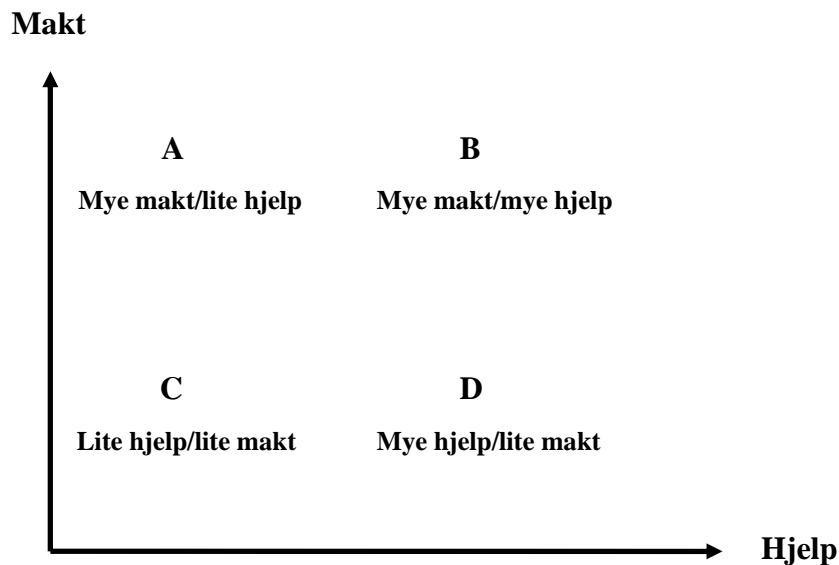
Han pusha meg over på et annet sosialkontor... men jeg kom tilbake.

En annen jente forteller om en opplevelse der sosialkontoret ikke ville vedkjenne seg henne. Hun forteller at hun var blitt kastet ut fra en leilighet. Da hun henvendte seg til sosialkontoret, hadde hun ikke fått noe midlertidig husvære fordi saksbehandler mente at det ikke var noe krise.

Jeg kunne ikke bo hjemme heller... for jeg drev å rusa meg.

Informantene beskriver forholdet til ulike typer tjenesteutøvere på forskjellige måter. Kontakten med sosialkontoret oppleves av mange som vanskelig og flere forteller om opplevelse av avmakt. Relasjonen til ansatte i Uteseksjonen beskrives som mer handlings- og løsningsorientert. Informantene forteller om erfaringer der de blir tatt hånd om og passet på. En jente forteller at hun i perioder isolerer seg og at ansatte i Uteseksjonen kommer og får henne ut av leiligheten. En annen forteller om hjelp til å komme seg inn på akuttinstitusjoner når hun stadig vekk er dårlig. Flere forteller at de har fått hjelp til å skaffe seg bolig og at i kritiske situasjoner som eksempelvis utkastelse og vanskelige møter med sosialkontoret har de fått støtte og praktisk hjelp fra ansatte i Uteseksjonen.

Greta M.Skau har skissert en modell av maktforholdet mellom klient og hjelper :

(Schau 2003:86)

I posisjon A er forholdet mellom makt og hjelp preget av ubalanse, med lite hjelp og mye makt. Tiltak som kan plasseres her er ulike typer tvangstiltak som bidrar med lite hjelp overfor klienten. I posisjon B er det både mye hjelp og mye makt. Eksempel på tiltak i denne kategorien er tvangstiltak av klienter som sliter med misbruksproblematikk. I posisjon C er det et balansert forhold mellom de lave nivåene av både hjelp og makt. Eksempel på tiltak i denne kategorien er poliklinisk behandling. I posisjon D er forholdet mellom dimensjonene preget av lite makt og mye hjelp og et slikt forhold mellom dimensjonene finner en ofte i tiltak i regi av frivillige organisasjoner eller eksempelvis utekontaktjenester som jobber mot unge. Informantene i min studie nevner kontakten med Uteseksjonen som viktig. Flere forteller at ansatte derifra har vært støttespillere både som samtalepartner, ved anskaffelse av bolig og i den vanskelige kontakten med sosialkontoret. Kontakten beskrives også som uformell og av enkelte som så nær at det i enkeltepisoder ble vanskelig og sårt når det profesjonelle i relasjonen ble tydelig. Relasjonen til sosialkontoret beskrives som den andre ytterligheten, der jentene opplevde en institusjon med mye makt og som ga dem lite hjelp. Relasjonen ble av flere opplevd som krenkende. I møtet med saksbehandleren opplevde de at deres ønske om hjelp til å skaffe seg et sted å bo i en kritisk situasjon, ikke ble møtt. Jentene opplevde at saksbehandler hadde en annen oppfattelse av situasjonen. I det ene tilfellet var det at jenta var for ung til å mestre et boforhold. I det andre tilfellet opplevde jenta at saksbehandler verken så det som sin

oppgave å hjelpe henne og definerte henne som noe annet (rusmisbruker) enn slik hun så seg selv. I det tredje tilfellet opplevde jenta at saksbehandler mente det ikke var kritisk nok til at de skulle hjelpe henne med bolig. De to partene hadde forskjellige definisjon av situasjonen og jentene tolker at saksbehandlerne ikke forstår dem. I annen forskning er tilsvarende funn gjort, der det kommer frem et skille mellom det som vektlegges som viktig fra ansattes side og klientens side. I en studie gjort av mennesker som har erfart bostedløshet, fremkommer det at mens ansatte vektlegger de ytre tegnene som manglende økonomisk oversikt og manglende struktur, vektlegger klienten indre utfordringer som eksempelvis angst, uro og ensomhet.

Når brukerne beskriver hva det er ved hjelpen de setter pris på, er det egenskaper som: at de ansatte er et medmenneske, at de kan kommunisere, at de forstår deres situasjon, at de behandler dem som vanlige mennesker, at de er der når de trenger dem, de forstår hva det vil si å ha rusproblemer, de tar imot dem om og om igjen. (Ytrehus og Drøppling 2004:30)

I studien som ble gjort om flyttinger mellom ulike oppholdssteder som hospitser, institusjoner, gata og egen bolig kom det frem at unge som lykkes i overgangen til voksentilværelsen i sin kontakt med hjelpeapparatet, tilpasset adferden sin slik at de oppførte seg slik de trodde ble forventet av dem for at de skulle få hjelp (Taksdal m.fl. 2006:102).

7.9 Utskrivning eller avbrudd fra institusjonsopphold

Flere av jentene hadde ett eller flere opphold bak seg på institusjoner. Noen ble jevnlig innlagt. Flere fortalte om manglende oppfølgingen etter utskrivelse. En av jentene forteller at hun ble tvangsinnlagt ved flere tilfeller. Ved ett av tilfellene hadde hun på tidspunktet hun ble innskrevet ikke noe sted å bo. Da hun ble utskrevet fikk hun ikke noe hjelp med å finne seg et sted å bo. Hun kjente noen som drev et hotell og der fikk hun et rom for en stund. Ved utskrivelse i et annet tilfelle forteller jenta at heller ikke hun fikk hjelp med å finne et sted å bo. Hun tok selv kontakt med sosialkontoret som skaffet henne plass på et hospits. Jenta var på dette tidspunktet 19 år. En annen av jentenes fortellinger beskriver sårbarheten ved utskrivning fra institusjon.

Jeg er ikke typen som sier nei, men jeg ga uttrykk for at dette (utskrivningen) ikke var noen god ide. Fikk ikke tilbud om oppfølging etter utskrivningen. Jeg måtte dra hjem lille julaften. Jeg ringte selv til institusjonen mens moren min sov for å si at jeg var veldig dårlig... jeg var inni meg selv. Jeg fikk ikke komme tilbake.

Hun forteller at denne opplevelsen gjorde at hun prøvde å ta sitt eget liv. Hun tok piller og kom så på sykehuset. Der fikk hun utskrevet "Lykkepillen". Psykologen hun hadde gått til tok kontakt med institusjonen hun hadde vært innlagt på og prøvde å få henne innlagt på nytt, men innen det skjedde noe hadde "Lykkepillen" begynt å virke. Jenta var på denne tiden 15 år.

Mange av informantene som slet med rusavhengighet hadde hatt opphold på rusinstitusjoner, men brøt oppholdet fordi det ble for vanskelig å klare livet ute rus. En jente fortalte om det slik:

Jeg fikk beskjed av saksbehandler (barnevernet) at jeg ikke fikk komme tilbake til institusjonen hvis jeg dro en gang til.. De ville ikke ta ansvaret for meg lenger, så de ville skrive meg over på sosialkontoret. Jeg valgte å dra, men var litt usikker på hva jeg ville. Jeg fikset ikke de hytteturene med avrusning.

Jenta fikk valget om å innordne seg eller miste plassen. Hun forteller at hun var usikker. Dette viste seg å være et vendepunkt for henne. Da jeg intervjuet henne noen måneder etter at hun avbrøt oppholdet på institusjon bodde hun på hospits, prostituerte seg og ruset seg på det hun fikk tak i.

Hvilke avveininger som lå bak avgjørelsen om å gi jenta valget er usikkert. Hvordan definisjonen av ansvar ble gjort og hvordan de vurderte ansvarligheten i å skrive henne ut av barnevernet og over på sosialkontoret er også ukjent. Vurderte de det slik at hun ville få bedre hjelp på sosialkontoret? Hvilket budskap tolket jenta inn i saksbehandlers beskjed om valget hun fikk? Hva ville skjedd dersom jenta ikke hadde blitt stilt overfor dette valget? Annen forskning viser at behandlingsapparatet selv kan bidra til at behandlingsprosesser brytes ved å stilles urealistiske krav. Dersom det går galt etter at man har avsluttet et institusjonsopphold er det ikke uvanlig at man må helt ned i grøfta igjen før man får hjelp (Taksdal m.fl. 2006:49)

7.10 Å få hjelp gjennom skolesystemer

Det kom klart frem i intervjuene at tiden på videregående skole for mange var en periode der det ble tydelig for dem selv at de slet med et vanskelig liv og psykiske plager. Tiden på videregående skole er for mange det første møtet med voksenverden, der elevene er overlatt mer til seg selv og der det ikke er så stort fokus som i grunnskolen på den enkeltes sosiale fungering. Mange opplever overgangen til videregående som befriende, mens andre kan føle seg alene og usynlig. For ungdom som vokser opp på mindre steder kan det være nødvendig å flytte til større tettsteder for å kunne begynne på videregående. De vil da være 15-16 år i det de etablerer seg på egenhånd for første gang. For dem som sliter med psykiske plager vil det være knyttet en betydelig risiko til å skulle klare den selvstendige tilværelsen. Det å sitte på en hybel alene kan for mang gi en forsterket følelse av det de allerede sliter med.

En jente forteller om hvordan dette var for henne:

Det var veldig fint å flytte hjemme i fra. Jeg hadde fått hjelp til husleien, men ordnet mesteparten av det andre selv. Hadde ringt på en sokkelleilighet som jeg fikk. Jeg bodde her kun en kort stund for jeg trivdes ikke. Så flyttet jeg videre til en hytte som en venninne bodde i fra før. Der var det mye festing og drikking. Det var ok der. Jeg var mye stein på skolen...røyka (hasj)i friminuttene og hele tiden.

Jeg spør henne om ikke lærerne oppdaget at hun røyket mye hasj på skolen. Hun forteller at hun tror de merket det, men at det ikke ble tatt opp. Ikke ville hun vært spesielt åpen for å snakke heller, sier hun. På denne tiden slet hun med psykiske problemer og andre året på videregående oppsøkte hun psykolog. Det fortelles ikke om voksenpersoner som opptrer som støttespillere utover psykologen i den første tiden etter at jenta flyttet for seg selv. Selv om jenta var glad for å flytte hjemmefra, slet hun med å skape seg et strukturert liv på egenhånd. I løpet av tre år bodde hun seks forskjellige steder i tillegg til to kortere opphold hjemme hos moren. Selv om hun hadde kontakt med psykolog, ville jenta sannsynligvis hatt glede av en voksenperson som fulgte henne tettere opp i hverdagen i den første tiden etter utflyttingen hjemmefra.

En annen jente forteller denne historien:

Hun flyttet hjemmefra etter ungdomsskolen. Hun hadde i løpet barndomsårene bodd flere år på en barneverninstusjon, men de siste årene bodde hun delvis hos moren og delvis hos faren. I løpet av de 5 årene hun gikk på videregående skole bodde hun 6 forskjellige steder.

Hun forteller at hun på denne tiden levde et dobbeltliv. Det var mye festing og hun begynte å eksperimentere med rusmidler. Hun fikk ikke standpunkt karakter og hadde 70 % fravær. Jeg spør om hun hadde noen støttepersoner på denne tiden og hun forteller at hun fikk økonomisk støtte av foreldrene men at det ikke var noen andre involvert i livet hennes. *Hvordan kunne de vite?*, sier hun. Hun sier at hun ville takket nei dersom hun ble tilbudt hjelp.

De to historiene forteller at dette er en viktig og sårbar tid. De forteller også at det for potensielle hjelpere ikke alltid er helt enkelt å komme i posisjon til å hjelpe. Begge jentene sier at de ikke ville vært spesielt mottakelige for hjelp. Dersom det ikke er andre enn skolen av offentlig ansatte involvert, vil det være en enkel sak for dem som ikke ønsker hjelp, men som kanskje kunne trenge det, å holde fasaden. På den andre siden kan det stilles spørsmål ved om lærere på videregående skole er tilstrekkelig observante og har rutiner for involvering av hjelpeapparatet overfor enkeltelever som ved mye fravær eller ”sløv atferd” viser at noe er galt. Jenta i eksempel 2 fikk god og viktig hjelp av rådgiveren på skolen. Rådgiveren var en sentral person i å sette jenta i kontakt med en psykolog som bidro med å skaffe jenta en helhetlig oppfølging.

7.11 Avslutning

I møtet mellom tjenesteapparatet og informantene ligger det både muligheter og begrensninger. I dette kapittelet har vi sett at det i mange situasjoner er vesentlige forskjeller i oppfattning av problemet og hva som er riktig hjelp i møtet mellom jentene og tjenesteyterne. Informantene fortalte om flere opplevelser av å ikke bli tatt på alvor, der de følte at de ikke hadde medbestemmelse i det som ble iverksatt rundt dem. De tjenestene som var spesialtilpasset ungdom som Uteseksjonen, Psykiatrisk ungdomsteam og Ungbo ble omtalt som steder der de fikk god hjelp. Her var tilgangen til mennesker å prate med en viktig del av hjelpen. Gjennom Ungbo og Uteseksjonen kunne de også få hjelp til en bolig. Det ble tegnet et tvetydig bilde av videregående skoles oppfølging av de som var i ferd med å skli ut. Det fortelles både om at problemer er blitt fanget opp i løpet av disse årene, men også om at man kan være lite mottakelig for hjelp. Tjenesteutøverne ble fremstilt som viktige i jentenes sosialiseringssprosess og hvordan de ble møtt hadde stor betydning for hvordan de så seg selv.

Velferdsstatens ordninger berører mennesker gjennom mange nivåer. I tillegg til de økonomiske støtteordningene er den personlige hjelpen til mennesker i sårbare situasjoner

grunnfjellet i velferdsstaten. Det er mange grep som kan gjøres som ikke behøver å koste så mye. Dette handler blant annet om kvaliteten i møtene mellom tjenesteutøvere og tjenestemottakere. At tjenesteutøvere er seg bevist hvor avgjørende møtene med dem er for menneske som er i en underskuddssituasjoner kan gjøre en stor forskjell. Tjenesteutøvere kan også i større grad bruke sin kunnskap og makt til å utfordre systemet slik at det utvikles til beste for dem som skal ta imot hjelpen. Fagfolk som oppsøker sosialt arbeid er ofte genuint opptatt av å gjøre en forskjell for andre, men for mange oppleves strukturene de jobber innefor som hemmende.

I mange tilfeller må det settes inn forsterket innsats på flere nivåer. Skolen har daglig kontakt med barn og unge gjennom viktige år. Større satsning på forebygging av psykiske problemer er noe som i større grad kan gjøres i skolen. Skolehelsetjenesten er et kontaktpunkt med muligheter forebyggende arbeid innen psykisk helse så vel som fysisk helse. Det er et stort antall barn som opplever skilsmisse og vanskeligheter med å takle tilværelsen etter at familien er oppløst. Dette er et eksempel på hva skolen kunne jobbet mer med, slik at de individuelle opplevelser av ensomhet, savn og angst som på mange måter er skapt av et samfunn i rask endring, også kan håndteres som et kollektivt ansvar. Forebyggende hjelp til selvhjelp er grunnloven innen sosialt arbeid, men også modernitetens håp.

Når det er kommet så langt som til at en ung voksen ikke klarer tilværelsen på egen hånd blir velferdsstatens ordninger stilt på prøve. Dersom de ordningene man har i dag ikke er tilstrekkelige eller riktige for å løse de utfordringene modernitetens samfunn gir, bør svarene søkes der man ser at det i svært vanskelige tilfeller allikevel lykkes å tilrettelegge for positive endringer. Som professor Stein Ringen sier i sin kronikk om Helgelands avhandling om Buskerudprosjektet:

Det som gir velferdsstaten kvalitet, er den måten de dårligst stilt blir behandlet på.

(Aftenposten, 26.januar 2007)

8 Tanker om fremtiden

8.1 Innledning

Situasjonen på intervjuetidspunktet var svært forskjellig for de 10 jentene. Mens enkelte var i ferd med å legge en rotløs tid bak seg, stod andre midt oppi en omflakkende og vond tilværelse. I mellom disse ytterpunktene befant dem seg som hadde erkjent at noe måtte gjøres og var i ferd med å forberede seg og prøve å innordne livet sitt mot en mulig hjelp. Livssituasjonen den enkelte stod i da jeg møtte dem var selvsagt av stor betydning for hvordan de orket og våget å se sine muligheter i fremtiden. Mens jentene som hadde det tøffest ga uttrykk for at det var vanskelig å se for seg hvordan et eget hjem ville se ut i fremtiden hadde de som var i en gryende etableringsfase et fokus på mulighetene i selve innholde nå når de hadde etablert seg. Felles for dem alle var at de var unge. Fra unge mennesker forventes det vanligvis tanker, planer og drømmer om fremtiden. I dette kapittelet presenterer to eksempler for å belyse hvordan deres livssituasjon virket inn på hvordan de så for seg fremtiden i et eget hjem.

8.2 Eksempel 1: På rett vei - med optimistiske tanker for fremtiden

Livet har begynt å ordne seg for jenta. Hun er nylig flyttet inn i egen leilighet. Hun er tydelig stolt over sin nye bolig. Leiligheten ligger sentralt i byen og hun leier den gjennom Ungbo. Jenta sier at hun holder på å venne seg til at dette er hjemmet hennes. Hun har en avtale med en booppfølger i Ungbo som kommer innom ca en gang i uken for å se til at alt går bra. Hun forteller at hun både får hjelp med praktiske ting og kan snakke med booppfølgeren om ting som er vanskelig. Selv om hun i tillegg til hjelpen hun får vet at de kontrollerer at hun klarer seg, opplever hun tiltaket som positivt. I tiden før hun flyttet inn i leiligheten hadde hun et opphold på en institusjon for rusavhengige bak seg etterfulgt av en kort periode i et bofellesskap. Hun har ikke klart å holde seg helt rusfri og forteller at hun ruser seg fortsatt litt sammen med venner. Hun skal begynne på skole kommende skoleår og frem til da skal hun prøve å få en jobb. Jenta har kontakt med moren, men når hun en sjelden gang overnatter hos henne opplever hun at det er for mye negativt knyttet til stedet

der moren bor, så nå legger hun opp til kortere besøk hjemme. For å klare seg økonomisk får hun rehabiliteringspenger og bostøtte.

I tillegg til booppfølgeren er hun tilknyttet PUT. Dem har hun hatt kontakt med i ett år. Hun har alltid vært glad i å hester og rir nå flere ganger i uken. Om fremtiden sier hun:

Jeg trives kjempegodt! Dette var det verd å vente på... nå begynner livet mitt! Det er noe å holde fast i... alt kommer nå. Jeg får bosatt meg, jeg begynner å sove og spise. Du ser bedre det ansvaret du har. Her i leiligheten kan jeg begynne på nytt. Fred er det jeg søker.

Hun sier at hun har husleiekontrakt på et halvt år i første omgang, men håper å få beholde leiligheten i tre år, som hun tror er vanlig.

8.3 Kjennetegn ved jentene:

Jentene har bodd sammen med biologisk familie i mesteparten av oppveksten. Det har vært store utfordringer i familiene, men det har vært andre familiemedlemmer å spille på når mor eller far har kommet til kort. De fleste har fortsatt kontakt med egen familie og har funnet en hensiktsmessig form på denne kontakten. Det fortelles om venner som er med i oppturer og nedturer i livene til jentene og som til tider fungerer som viktige støttespillere.

8.4 Eksempel 2: Midt i en vanskelig tid - uten de store tanker om fremtiden

Jenta er svært sliten på intervjutidspunktet. De har vært vanskelig å få til et møte for å gjennomføre intervjuet. Avtaler er blitt glemt eller det har dukket opp andre ting som må ordnes i stedet. Jenta gir uttrykk for samvittighetskvaler over at hun ikke klare å innordne seg etter det hun har avtalt.

Jenta er tydelig ruset under intervjuet. En ansatt i tjenesteapparatet gir uttrykk for at hun stort sett alltid er ruset og at det vil være vanskelig å gjennomføre et intervju hvis hun ikke er det. Jenta sier selv at det er ikke rusen i seg selv som er den viktigste årsaken til at hun ruser seg, men at hun heller vil kalle det "å medisinerer seg frisk".

For tiden har hun ikke noe fast sted å bo og har heller ikke hatt det de siste månedene. Akkurat nå bor hun på et av kommunens døgnovernatningssteder. Hun har det siste året ikke hatt noe fast sted å bo og vært inn og ut av forskjellige akuttinstitusjoner og døgnovernatningssteder. I en periode bodde hun hos en venn.

Jenta har kontakt med sosialkontoret og gir uttrykk for at den eneste hjelpen hun får derifra er sosialstønad. Hun har vært under omsorg av barnevernet i store deler av oppveksten og forteller at hun ble overført til sosialkontoret da hun brøt det siste oppholdet på en rusinstitusjon. Hun har bodd mesteparten av ungdomstiden på forskjellige institusjoner. Utover kontakten med sosialkontoret har jenta kontakt med Uteseksjonen. Der stikker hun jevnlig innom eller møter dem ute på gata når de er ute og patruljerer. Hun gir uttrykk for tillitt overfor de som jobber der og sier at de stiller opp i kriser. Nylig har hun begynt å gå til poliklinisk behandling hos Psykiatrisk Ungdomsteam.

Jenta sier at livet er blitt helt forandret etter at hun begynte å ruse seg. Det som var gøy før er ikke gøy lenger nå. Hun er svært tynn og forteller at hun er gått mye ned i vekt det siste halve året. Hun sier at hun er usikker på om hun er klar for å slutte å ruse seg for tiden. Kanskje er det at hun ikke er sliten nok ennå, sier hun. For tiden tar hun det hun kan få tak i av rusmidler. Utover penger hun får fra sosialkontoret, tjener hun penger på å prostituere seg. Hun selger innimellom narkotika.

Om fremtiden sier hun:

Jeg har hatt tanker om det (fremtiden), men det drukner i alt annet når jeg ser hvordan fremgangen er. Alt går bare nedover. Folk sier at jeg ser stakkarslig ut.

Hun forteller at hennes psykiske problemer gjør det på alle måter vanskelig for henne å bo – og leve et normalt liv. Hvis hun kunne ønske seg et sted å bo så måtte det være et sted i nærheten av byen... men ikke ved noen av hospitsene. Hun sier at det er vanskelig for de er overalt.

8.5 Kjennetegn ved jentene

Jentene har bodd store deler av oppveksten på institusjoner under barnevernet. De begynte å ruse seg i ung alder. De brøt det siste oppholdet på barneverninstitusjon fordi det ble for vanskelig å ikke ruse seg. Jentene har tidvis kontakt med familiemedlemmer som prøver å hjelpe dem. Hjelpen oppleves som vanskelig å ta imot fra jentenes side. Flere av jentene gir uttrykk for at vennineforhold er vanskelig for dem og at de forbinder konkurranse og konflikter mer enn støtte og trygghet med venninner. En av jentene beskriver seg selv som ”en ensom ulv uten venner”.

8.6 Hva og hvor er "hjemme"?

Jeg hadde i intervjuguiden et spørsmål om informantene hadde en sted de følte var et hjem i dag. Tanken bak dette var å fange opp om det var et sted, for eksempel hos familie, der de følte de hadde en base og tilknytning som der de kunne slappe av og hente seg inn igjen hvis de ønsket. Kun en av informantene svarte at hun hadde et sted hun følte var et hjem nå. Det var hos søsteren som hun hadde bodd mye hos i oppveksten. De to av informantene som nylig hadde fått egen bolig svarte at de ville prøve å etablere et hjem i leiligheten nå. Utover dette var det flere som henviste til et hjem ut i fra geografiske kriterier. En sa at Oslo by var hennes hjem, andre henviste til ulike steder i Oslo der de følte seg hjemme. En var helt spesifikk på steder der hun følte seg hjemme:

Det er vel ikke noe sted jeg føler er et hjem, men jeg trives godt på Frogner. Det er der jeg har bodd mest. Har sunne venner der. De er eldre, har god utdannelse og stabilitet. Ikke noe rus.

Andre er tvetydige. På den ene siden hadde en av jentene ikke noe sted hun følte var "hjemme", samtidig som på en annen måte knytter seg til steder og kaller det et hjem:

Nei, jeg har ikke noe sted jeg føler er "hjemme". Jeg kaller det meste et hjem. Jeg føler meg ikke hjemme hos mamma.

En annen sa dette:

"Hjemme" er ingen steder, samtidig som det er der jeg oppholder meg mest. Jeg tilpasser meg. Så lenge jeg får noe opp på veggen og musikk!

Det er ingen av jentene som nevner foreldrehjemmet som stedet de fortsatt ser på som "hjemme". De har forlatt redet, men ikke etablert sitt eget hjem. Det kan virke som om begrepet "hjemme" henspiller en følelse mer enn et fysisk sted for informantene. Flere snakket om hvilket sted de ville bo på eller hva slags kvaliteter det skulle være ved omgivelsene da jeg spurte om hva de ønsker seg av et hjem for fremtiden. Det å beskytte seg fra sider av rusmiljøet er det flere som nevner. En sier det slik:

Jeg ønsker å bo i området Frogner – St.Hanshaugen – Bislett. Det må være i nærheten av byen...men Bislett ??..da begynner det å nærme seg Dalsbergstien (hospits) og ROM pensjonat... de er overalt.....

En annen sier det slik:

Jeg ønsker å bo et landlig sted... et sted der jeg kan ha kontroll over ungene mine. De skal ikke ruse seg.

En tredje sier det slik:

Jeg vil ikke at det skal være midt i byen ...ikke Grønland eller Tøyen, men for eksempel Bjølsen. Der er det roligere. Ikke midt i Carl Berner krysset. Det må ikke være i 1.etasje. Jeg har ikke så mye møbler, men en del har jeg. Og så må jeg ha stearinlys der!

Andre har drømmer om *den kuleste kåken i byen* eller et røft lagerlokale. En sier hun trenger en laptop, to høytalere og en dør og da ville det være helt perfekt.

8.7 Hvordan ser fremtiden ut?

Jeg har ikke spurt direkte om hvordan informantene ser på fremtiden, da hovedfokuset i min studie har vært å se bakover i tid. Det har allikevel kommet frem tanker hos enkelte om hvordan de ser for seg en fremtid.

En har planer om å begynne å trene på et helsestudio. En drømmer om å jobbe i barnehage og selv få barn. Hun kan ikke bære frem barn selv på grunn av forhold hun har vært utsatt for, men ønsker å adoptere. Hun er usikker på om det lar seg gjøre for en tidligere narkoman. To av jentene har planer om å begynne på skole igjen og en om å ta seg en jobb. Tre av jentene har i en lengre periode ventet på plass på en rusbehandlingsinstitusjon. Den ene hadde samme dagen som intervjuet fant sted fått vite at hun hadde fått plass i løpet av de nærmeste dagene. Dette var hun veldig glad for.

8.8 Avslutning

I dette kapittelet ser vi at det å ha en bolig der det er godt å leve er et viktig utgangspunkt for å kunne se inn i fremtiden. Å ha mennesker rundt seg som man kan drøfte sine drømmer og planer med gjør det lettere å planlegge fremtiden. I mangel av dette synliggjør jentenes fortellinger opplevelsen av å bli sugd nedover uten kontroll over eget liv og at dette generere lite planer og drømmer om fremtiden. Alvorlig rusavhengighet gjør at det meste av oppmerksomheten er rettet mot det å skaffe rusmidler og livet leves fra dag til dag og fremtiden ligger utenfor rekkevidde.

9 Konkluderende bemerkninger

9.1 Innledning

Min studie bekrefter noe som er gjentatt i mange boligsosiale sammenhenger. Boligen er viktig som en rammebetingelse, men er bare en del av et bredt spekter av elementer som må være tilstede i et menneskes liv for at det kan oppleves godt og meningsfylt. Selv om det å ha et sted å bo av de fleste oppfattes som det basale for å ha en viss orden og forutsigbarhet i livet, kan en bolig også oppleves som et ”skall” det er ensomt og tomt å være i og som man ikke mestrer å fylle med varme og mening. De menneskelige relasjonene er for de fleste det som gir mening både i fortid gjennom erfaringer og minner, i nåtid ved livet en lever og i fremtiden ved drømmer og det man retter livet sitt mot.

9.2 Rusen og psykiske problemer... eller omvendt

Det kommer klart frem i min studie at rusen både gir sorger og glede. På den ene siden hjelper den med å holde vonde følelser borte og gjør at det føles lettere å fungere sosialt. På den andre siden preger det livet på en måte slik at fokuset og tidsbruken er rettet inn mot å skaffe seg rusmidler. Av de ti jentene ruset sju seg jevnlig. En var rusavhengig tidligere og har etter behandling ikke hatt tilbakefall. For alle åtte som har erfart rusavhengighet var rusen et gjennomgangstema i intervjuet. Dette kom til uttrykk ved at tidsperioder var karakterisert av mye rusing, handling med illegale rusmidler, rusvenner og behandling for rusavhengighet.

Jeg satt igjen med et inntrykk av at det som var deres opprinnelige problem - nemlig psykisk smerter og traumer ble underkommunisert til meg og kanskje også omverden forøvrig og holdt i sjakk av rusingen deres. Dette ble bekreftet av flere av jentene. En forklarte at det var nettopp derfor hun ikke orket å være i behandling.

Man måtte begynne å jobbe med ting – det var en sjokkopplevelse.

En annen uttrykte seg slik:

Jeg ruser meg ikke for rusen... jeg ruser meg for å holde meg frisk.

En tjenesteutøver jeg snakket med fortalte at for en jente var det helt uaktuelt å bli behandlet for rusavhengigheten først og så de psykiske problemene etterpå. Det ville være for smertefullt for henne å leve med traumene uten rusen. Tjenesteutøveren mente at hun sannsynligvis måtte jobbe med de psykiske traumene før det var realistisk å jobbe med rusavhengigheten.

En av jentene forteller at hun føler seg mistenkeliggjort av personalet på institusjonen hun bor på.

Jeg mistrives veldig, blir mistenkeliggjort og satt i bås pga av dette (ADHD og rus).. i stedet for å bli sett på som et menneske. Jeg hadde vært hos frisøren og var ikke fornøyd. Jeg klippet meg selv etterpå. Var litt utafør og smalt i døra. Jeg sa at jeg ville være alene, men blir ikke hørt. Hun som jobbet der spurte hva jeg hadde tatt (av rusmidler).

Jenta mener at de i stedet kunne ha spurt om hva som var skjedd. Hun sier at hun måtte mase seg til urinprøve for å bevise sin uskyld.

En annen historie fra en av jentenes opphold på et bemannet hybelhus er slik:

De kunne la være å ta beslutninger om hva de trodde. En gang jeg var dårlig og lå halvnaken og syk på gulvet, var det første de spurte om: "Hva har du fått i deg?". De tok ikke hensyn til den psykiske situasjonen og somatikken..

Flere av jentene beskriver ulike faser med utgangspunkt i graden av rusbruken.

- *Det var mye rusing på den tiden.*
- *De jeg bodde sammen med begynte å ruse seg mens de bodde der... det ble mye festing.*
- *I denne tiden var det mye rot og festing.*
- *Det var i Asker jeg følte meg hjemme. Foreldrene mine kjente ikke vennene mine. Det var der jeg begynte å ruse meg.*
- *Jeg gikk hos PUT annenhver uke. Dette var før noen fant ut at jeg brukte heroin. Det fant de ut da de fant meg (med overdose) i gangen.*
- *Jeg hadde det bra på folkehøyskole. Det var mye drikking, men jeg hadde det bra.*

- *Etter at jeg begynte å ruse meg ble alt kipt. Før var det kult... all right. Det som var gøy før er ikke gøy lenger. For eksempel å spille kort og sparke ball. En ny verden åpnet seg med rusen. Du får kick av rusen.*

I en studie av de økonomiske sidene ved sprøytemisbrukeres forbruk av rusmidler, der 3829 personer ble intervjuet, kom det frem at det er grunn til å anta at kvinnelige sprøytemisbrukere er en mer belastet og utsatt gruppe enn menn i samme gruppe. At disse kvinnene hadde større behov enn menn for ”selvmedisinering” enn menn ble trukket frem som en av flere mulige forklaringer på at kvinner bruker mer heroin enn menn (Bretteville-Jensen 2005).

I studien har jeg vært inne på antagelser om at flere av informantene har vært seksuelt misbruk. Noen av informantene hadde også erfaring fra prostitusjon. Prostitusjon utgjør en større andel av inntektskilden for kvinnelige sprøytemisbrukere enn mannlige. Erfaringer fra seksuelt misbruk og prostitusjon gir signaler om at man er et objekt som i hovedsak skal tilfredsstille en annen persons behov. Ved å i møtet med en overgriper se seg selv slik man tror man blir sett, kan gjentagende situasjoner med utnyttelse føre til at man reduserer opplevelsen av seg selv som et subjekt.

9.3 Møtet med tjenesteapparatet kunne være avgjørende

Overfor mennesker som har få stabile og gode relasjoner vil mennesker som har fullmakt til å utløse hjelpetiltak være av stor betydning. I tillegg til å kunne utløse materielle ressurser er det et betydningsfullt potensial som ligger i relasjonene i møtet mellom hjelper og den som trenger hjelp. En kvinne jeg kjenner som har mange års ruserfaring, fortalte i et foredrag at møtet med saksbehandler på et sosialkontor er viktig også fordi det kanskje er det eneste ”nyktre” mennesket hun snakker med på flere uker. I en studie av brukermedvirkning innen psykisk helsevern vektlegger informantene betydningen av tid til samtale i møtet med tjenesteutøvere. Det etterlyses blant annet mer samtaleterapi i stedet for medisinering. Informantene i samme undersøkelse forteller om opplevelse av at behandlingen deres ikke blir fulgt opp og at man må være sin egen koordinator dersom man er mottaker av flere tjenester. Informantene tolker manglende oppfølging som at behandleren egentlig ikke er interessert i dem (Sverdrup, Kristofersen og Myrvold 2005). I min studie forteller mange av informantene om opplevelser av å ikke bli tatt på alvor og behandlet på en skikkelig måte. Dette gjelder spesielt sosialkontorene med også ved innleggelse og utskrivelse av psykiatriske institusjoner har flere erfaringer med at deres

egen kunnskap og mening om hva som er rett ikke blir vektlagt tilstrekkelig. Erfaringene fra ungdomstiltakene bærer større vekt av likeverd og dialog og tjenesteutøverne her omtales som støttende i møtet med andre tjenester og at de i større grad kjemper for deres sak. Tilsvarende funn kom frem i studien om brukermedvirkning innen psykisk helsevern. De yngste informantene, som var i aldergruppen 15-17 år, var alle fornøyd med tilbudet de fikk innen BUP.

Ensomhet er et gjennomgangstema i jentenes bofortellinger og tilsvarende funn finnes i overnevnte studien fra psykisk helsevern. Informantene oppgir at de føler seg ensomme og isolerte og at de savner sosial kontakt. Flere ønsker seg støttekontakt. Møtet mellom tjenesteapparatet er særdeles viktig for unge mennesker som er i en prosess der de prøver å finne sin plass i et samfunn. Blant mine informanter var det jenter som ikke oppga å ha kontakt med noen nære personer av støttende karakter. En oppga sporadiske møter med tjenesteutøvere og slektninger som misbrukte henne eller var rusavhengig som det hun hadde å støtte seg til. Møtet med den enkelte tjenesteutøver vil her være av stor og avgjørende betydning for hvordan hun vil kunne seg selv og sin plass i samfunnet. Når unge mennesker blir møtt på en måte som tolkes som at den ansatte egentlig ikke bryr seg, vil de få bekreftet det de har møtt i mange sammenhenger tidligere, at deres liv egentlige ikke er så viktig. Negative holdninger hos tjenesteutøvere kan opprettholde og forsterke skader hos mennesker som burde komme først i køen når ressursene skal fordeles. Behov for kategorisering fra hjelpeapparatets side kan skremme vekk de unge.

9.4 Fra "vi" til "jeg"?

Informantene er barn i senmoderniteten med forventninger om frihet og selvstendighet samtidig som få opplever økonomisk utrygghet. I en studie av 57 kvinner fra tre forskjellige generasjoner belyser forskerne hvordan livsbetingelser endres og i hvilket perspektiv kvinner fra de tre generasjonene ser sine liv. Kvinnene som var født inn i starten av forrige århundres fortellinger bar preg av et "vi perspektiv" der de fortalte om seg selv som en del av et kollektiv med sterk forankring i familien og arbeidet. Neste generasjons kvinner vektlegger brytningen med foreldregenerasjonen, der det relasjonelle ofte ble stilt på prøve når en skulle følge sine egne følelser. Den yngste generasjonen fremstiller det slik at det er en selvfølge at man tar egne valg (Bjerrum Nielsen og Rudberg 2006). Jentene i min studie er både i en løsrivelsesfase i livet samtidig som generasjonen de tilhører i mindre grad enn tidligere generasjoner ser seg selv som en forpliktende del av et

familiefellesskap De fleste har erfart at skilsmisse mellom foreldrene, og gjennom dette kan de ha en større bevissthet omkring relasjoners skjørhet.

Teorier om ungdom i den nye moderniteten fremstiller nye og tilslørte avhengighetsforhold og andre marginaliserings- og utstøtingsmekanismer. Ungdom kan i dag oppleve å ha stor frihet til å selv bygge sin identitet. For mange oppleves også en sårbarhet knyttet til dette der de må selv må bære byrden dersom det oppstår vanskeligheter.

Dermed overlates individer i sterkere grad til seg selv og egne reflekseive kapasiteter- når livet skal formes og leves. Tidligere faste rammer rundt den overgangstiden vi kaller ungdomstid erstattes med kaos (Krange og Øia 2005:129).

Krange og Øia hevder at det oppstår en form for falsk bevissthet som overdriver subjektets betydning i senmoderniteten. De hevder at unge liv fortsatt bør sees i lys av oppvekstens sosialiseringprosesser. Selv om ungdom i moderniteten stilles overfor nye valg og muligheter, bidrar fremdeles institusjoner som familie, skole og arbeidsmarked for mange til å stabilisere overgangen fra barn til voksen (Krange m.fl. 2005). Dette er arenaer der man er en del av et fellesskap som er meningsbærende i seg selv. Å holde flest mulig innenfor disse fellesskapene på en god og sunn måte er et av samfunnets viktigste oppgaver. Hvor vidt man lykkes i dette arbeidet kan måles i antallet personer som sliter med psykiske problemer, rusavhengighet og asosial adferd.

9.5 Skolen – et sted å fange opp sårbare unge

Flere av informantene fortalte om ensomhet og problemer med å strukturere hverdagen når man i ung alder flytter hjemme i fra. For unge som har hatt en ustabil oppvekst kan det oppleves ekstra utfordrende å skulle klare alt på egen hånd. I min studie kommer det frem at det ligger et potensial i å fange opp og hjelpe de som sliter med ustabile bo- og livsforhold i videregående skole. Som det kom frem levde flere av informantene svært ustabilt i denne perioden. De flyttet hyppig og hadde allerede startet sin ruskarriere. Tiden i videregående skole var for mange av informantene den siste tiden de hadde i en utdanningsinstitusjon og i denne perioden var de fysisk tilgjengelige for hjelpeapparatet. Utfordringen slik informantene så det, var kontaktetableringen og bevisstgjøring om at de trengte hjelp.

For dem som gikk på folkehøyskole var overgangen til selvstendig tilværelse brå. Flere fortalte at det var mye festing på folkehøyskolen og at de flyttet videre med venner

derifra når de skulle etablere seg etter skoleårets slutt. I løpet av slikt år er man som ung også fysisk tilgjengelig slik at det kan tilrettelegges for at sårbare elever fanges opp.

9.6 Bolig ikke nok

Ungbo, Uteseksjonen og psykiatrisk ungdomsteam, blir av informantene beskrevet som viktige. En utfordring er det allikevel at Ungbo, som er blant de få botiltakene for unge i Oslo, ikke tar i mot unge med tung rusproblematikk. For disse finnes det få egnede botilbud som skjermer dem fra voksne med lang ruserfaring. Informantene som hadde etablert seg i bolig ga uttrykk for at det å ha en kontaktperson som støtte i etableringsfasen var svært positivt for å ha det godt i sin nye bolig. For dem som blir henvist til hospits eller hybelhus der det var samlet mange voksne med lang ruserfaring ble livssjansen en helt annen. Som en ansatt på døgnovernattingsstedet beskrev et slikt overnattingssted i motsetning til å prøve ut andre muligheter:

Det finnes vel ikke noe verre enn dette her!

Både fra de unge jentene og tjenesteutøvere jeg hadde formøter med ble det uttrykket sterk misnøye og bekymring for den ustrakte bruken av hospits og døgnovernattingstilbud overfor unge grupper.

Den nasjonale satsningen rettet mot bekjempelse av bostedsløshet bør i større grad rette blikket mot muligheter for forebyggende arbeid, Samtidig bør det tilføres mer ressurser for å skreddersy gode bo- og oppfølgingstiltak for unge. Mange i gruppen som er i en tidlig fase av en bostedsløshetskarriere kan fortsatt hjelpes over i et mer konstruktivt boforløp. Man vet gjennom de tiltakene som allerede finnes mye om gode metoder for å møte unge i sårbare livssituasjoner. En ting kan heller ikke sies for ofte: Unge må ikke tilbys midlertidig overnattingstilbud/hospits for rusavhengige.!

9.7 Fra bygd til by

Det var flere av informantene som hadde flyttet til Oslo fra mindre steder. De ga uttrykk for at det ble for "trangt" for dem der de kom fra og at de følte seg mer hjemme i Oslo. En fortalte at hun flyttet fra forhold som gjorde det vanskelig for henne på stedet hun kom fra.

Informantenes fortellinger viser at det å komme til Oslo med lite netteværk i en usikker periode i livet kan forsterke en utfordrende livssituasjon. Flere fortalte at de hadde venner, men at disse også levde ustabil. Felles for dem som hadde flyttet hit var at de hadde få stabile kontakter i Oslo, og for flere var Uteseksjonens ansatte og Psykiatrisk ungdomsteam de viktigste støttespillerne de hadde.

9.8 Tidlig utflytting som varselampe

Alle informantene i studien flyttet tidlig hjemmefra. Jeg spurte ikke om årsaken til utflyttingen for å ikke utfordre sårbare temaer, men under intervjuet tolket jeg utsagn som at årsaker til tidlig utflytting var omsorgsovertagelse, rusbehandling, vanskeligheter i relasjonen med familien og skolegang på andre steder enn oppvekststedet. Når man i så ung alder ikke har familien som sikkerhetsnett i hverdagen er man svært sensibel for interaksjon med venner og ansatte i utdanningsinstitusjoner, på jobb og ansatte man møter i hjelpeapparatet.

9.9 Avslutning

I denne studien har jeg ønsket å gjennom informantenes bofortellinger vise hvordan lange og for mange vedvarende perioder med alvorlige psykiske utfordringer, fører informantenes liv i ulike retninger. Informantene har levd ustabil over lang tid. Noen er slitne og syke av et hardt og uforutsigbart liv, mens andre ser et lys i mørket som de sikter seg inn på. Noen av informantene har både indre dialoger og ytre dialoger som er med på å opprettholde og forsterke et skjørt selvbilde, mens andre opplever positive møter som endrer et negativt forløp. Jentenes fortellinger avdekker sammensatte problemer der manglende tillitt til både seg selv, sin familie og hjelpere spiller inn. Noen opplever allikevel en flik av tillitt som de holder fast i gjennom foreldre, søsken eller tjenesteutøvere. Kvaliteten og essensen i møtene mennesker som bor ustabil erfarer er et tema som i liten grad har vært belyst i Norge når man har søkt å bli kjent med årsaker til hjemløshet og hvordan det skal forebygges og motvirkes. Jeg håper at jeg med denne studien har fått frem viktigheten av det som skjer i møtene mellom de forskjellige aktørene underveis i et boforløp.

10 Litteraturliste

- Andersen, Arne Støtterup og Gulbrandsen (2006): Boligetablering. Bolig og levekår i Norge 2004. NOVA-rapport 3/06
- Barnes, Barry (1995): The elements of social theory. London: UCL Press
- Blumer, Herbert (1969): Symbolic interactionism. Perspective and methode. California: University of California Press
- Brandt, Preben (1992): Om yngre hjemløse i København. København: Fadls Forlag
- Bretteville-Jensen, Anne Line (2005): Økonomiske aspekter ved sprøytemisbrukeres forbruk av rusmidler. En analyse av intervjuer foretatt 1993-2004. Oslo: 2005
- Brodtkorb, Elisabeth (2001): Bostedløshet i grenseland. Bostedløshet blant mennesker med psykiske lidelser i storby. Oslo: Diakonhjemmets høgskolesenter
- Chen, X., Tyler, K.A., Whitbeck, L.B. og Hoyt, D.R.(2004): Early sexual abuse, street asversity, and drug abuse among female homeless and runaways adolescent in the Midwest. Journal of Drug Issues (34 (1) s.1-21
- Clapham, David (2005): The meaning of housing. The pathway approach. Bristol: Policy Press
- Davison, Judy (2004): Dilemmas in research: Issues og vulerability and disempowernment for the social worker/researcher. Journal of Social Work Practice Vol. 18, no.3 November 2004 side 379-393.
- Drøpping, Jon Anders (2005): Bo- og tjenestetilbud til bostedløse. Hvordan kommunene ivaretar sin plikt til å finne midlertidig husvære for dem som ikke klarer det selv. Fafonotat 2005:19
- Dyb, E., Solheim, L. og Ytrehus, Siri (2004): Sosialt perspektiv på bolig. Oslo: Abstrakt forlag
- Dyb, E. (2005a): Færre bostedløse i Oslo – noen forklaringer. Byggforsknotat 71, 2005
- Dyb, E. (2005b): Bostedløs; posisjon på boligmarkedet eller identitet? Prosjektrapport 383-2005: Norges byggforskningsinstitutt
- Dyb, E. (2005c) Prosjekt bostedløse – Evaluering av et fireårig nasjonalt prosjekt. Oslo: Byggforsk skriftserie 7-2005
- Hansen, Thorbjørn (2004): Storbyens boligpolitikk for vanskeligstilte 1990-2001. Rapport 117-2004. Oslo: Norges byggforskningsinstitutt

Hansen, T., Holm A. og Østerby, S. (2004): Bostedsløse i Norge 2003 – en kartlegging. Prosjektrapport 371-2004. Oslo: Norges byggforskningsinstitutt

Hansen, T., Dyb, E. og Østerby, S. (2006) Bostedsløse i Norge 2005 – en kartlegging Prosjektrapport 403-2005. Oslo: Norges byggforskningsinstitutt

Hellevik, Tale (2005): På egne ben. Unges etableringsfase i Norge. NOVA Rapport 22/05

Hjort, Peter F. (1994): Helse for alle! Foredrag og artikler 1974-93. Utredningsrapport nr. U 1-1994. Statens Institutt for Folkehelse

Fitzpatrick, Suzanne (2002): Young Homeless People. Basingstoke: Macmillan Press Ltd.

Fog, Jette (1994): Med samtalen som utgangspunkt. Det kvalitative forskningsinterview. Danmark: Akademisk Forlag

Frønes, Ivar (2001): Handling, kultur og mening. Bergen: Fagbokforlaget

Giddens, Anthony (1991): Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age. Cambridge: Polity Press

Goffman, Erving (1967): Anstalt og menneske. Den totale institusjon sosialt set. Danmark:Jørgen Paludans Forlag

Guldbrandsen, Lars (2006): Bolig og levekår i Norge 2006.

Heggen K. og Øia T.(2005): Ungdom i endring. Mestring og marginalisering. Oslo: Abstrakt forlag

Hermannsdottir, Jonina H. (2002): Man er ikke hjemme der man har sin bolig, men der man blir forstått. Hovedfagsavhandling i Kriminologi. Universitetet i Oslo

Holm, Arne og Yttri, Dag (2002): Barnefamilier: fra hospits til varig bosetting. Prosjektrapport 327. Oslo: Norges Byggforskningsinstitutt

Järvinen, Margaretha (1993) De nye hjemløse: Kvinder, fattigdom, vold. Holte:Socpol

Krange, Olve og Øia Tormod (2005): Den nye modernitet – ungdom, individualisering, identitet og mening. Oslo: Cappelen akademiske forlag

Kuvoame, Moses B.b (2005): Eikaguttene: marginalisert etnisk minoritetsungdom i et marginalt miljø i Oslo. Oslo: Rusmildeetatens kompetansesenter

Levin, Irene og Trost, Jan (2005): Hverdagsliv og samhandling: med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv. Bergen: Fagbokforlaget

Löfstrand, Cecilia (2005): Hemlöshetens politikk : Lokal policy och praktik. Malmö: Egalité

NOU 2002:2. Boligmarkedene og boligpolitikken

Pedersen, Willy (1996) Marginalitetens reproduksjon. Tidsskrift for samfunnsforskning, 37 (I):3-27

Preben, Brandt (1999) Den sociale arv- særlig set i forhold til hjemløshed. Arbeidspapir 1 om social arv, København: Sosialforskningsinstituttet

Ploeg, Jan van der og Scholte, Evert (1997): Homeless youth. London: SAGE Publications Ltd

Ruud, Marit Ekne (2000): Ungbo – mellom omsorg og forebygging; evaluering av Ungbotiltaket i Oslo og Trondheim. Prosjektrapport 275 – 2000. Oslo. Norges byggforskningsinstitutt

Rundskriv H – 20/01. En solidarisk boligpolitikk.

Rundskriv U-10/2002 Boligosialt arbeid – bistand til å mestre et boforhold).

Sahlin, Ingrid (1992) Hemløshet – reflexioner kring ett begrepp. I ”Hemløshet i Norden”. NAD-publikasjon nr 22. Helsingfors

Skau Greta M.(2003): Mellom makt og hjelp. Om det flertydige forholdet mellom klient og hjelper. Oslo: Universitetsforlaget

Stortingsmelding nr. 34 (1988-89). Boligpolitikken for 90-årene

Stortingsmelding nr. 50 (1998-99). Utjammingsmeldinga.

Stortingsmelding nr 49 (1997-98). Om boligetablering for unge og vanskeligstilte

Stortingsmelding nr. 23 (2003-2004) Om boligpolitikken.

Sverdrup S., Kristofersen L.B. og Myrvold T.M. (2005): Brukermedvirkning og psykisk helse. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning

Texmoen Inger E. (1994) Ut av redet – utflytting i flere trinn. Samfunnsspeilet, 8:9-15

Taksdal, A., Breivik, J-K., Ludviksen, K. og Ravneberg B. (2006): På randen av å bo. Erfart kunnskap om livet og flyttinger mellom psykiatri, rusomsorg, gater, hospitser og egne boliger. Bergen: Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier

Thörn Catharina (2004): Kvinnans plats(er) – bilder av hemlöshet. Stockholm: Égalité

Ulfrstad, Lars-Marius (1997) Bostedsløshet i Norge. Kartlegging av bostedløse i kontakt med hjelpeapparatet. Prosjektrapport 216. Oslo: Norges byggforskningsinstitutt

Ulfrstad, Lars-Marius (1999) Hjelpeapparatet for bostedsløse. Om hjelpeapparatet i Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger. Rapport 216 Norges Byggforskningsinstitutt

Ytrefhus, Siri og Drøpping , Jon Anders (2004): Den vanskelige fortsettelsen. En kartlegging av tjenester til tidligere bostedsløse. Fafo-rapport 448. Oslo:Fafo

Ytrehus S., Sandlie, H.C. og Skårberg A. : Fra bostedsløs til egen bolig. Devaluering av tilskudd til oppfølgingstjenester. Fafo-rapport 2007:07. Oslo:Fafo

Widerberg, Karin (2001): Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt. Oslo: Universitetsforlaget

Ærø, Torkild (2002): Boligpræferanser, boligvalg og livsstil. Danmark: Statens Byggeforskningsinstitut

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Vedlegg

INTERVJUGUIDE

Jeg holder på med en studie av hvordan unge mennesker bor. I den forbindelse vil jeg gjerne få lov til å stille deg noen spørsmål om hvordan du har bodd gjennom tiden. Tanken er å få vite hva som er skjedd siden du flyttet hjemmefra.

1 La oss begynne med i dag...

- A Hvor bor du nå? Hvor og hva slags bolig?
- B Når flyttet du inn?
- C Bor du sammen med noen?
- D Fikk du hjelp til å skaffe deg denne boligen?
I så fall av hvem?
Hva hjalp de deg med?
- E Har du husleiekontrakt?
- F Hvordan trives du i denne boligen?
- G Synes du at du har et tilfredsstillende privatliv der hvor du bor?
Eventuelt: Hva synes du at du mangler for å ha det?
- H Kan du invitere inn gjester?
Eventuelt: Hvorfor kan du ikke det?
- J Er den noen støttepersoner som kommer på besøk til deg/hjelper deg der du bor?
Eventuelt:
Hvem?
Hvor ofte kommer disse
Hva gjør vedkommende/dere sammen?

2 Nå går vi litt bakover i tid...

- A Hvor bodde du før du flyttet der du bor nå? Hvor og hva slags bolig?

- B Fikk du hjelp til å skaffe deg denne boligen?
I så fall av hvem?
Hva hjalp de deg med?
- C Når flyttet du inn der?
- D Bodde du sammen med noen der?
- E Hadde du husleiekontrakt?
- F Hvordan trivdes du i denne boligen?
- G Syntes du at du har et tilfredsstillende privatliv da du bodde der?
Eventuelt: Hva syntes du at du manglet for å ha det?
- H Kunne du invitere inn gjester?
Eventuelt: Hvorfor kunne du ikke det?
- I Var den noen støttepersoner som kom på besøk til deg/hjalp deg der?
Eventuelt:
Hvem?
Hvor ofte kom disse
Hva gjorde vedkommende/dere sammen?
- J Hvorfor flyttet du herifra?

3 Så går vi enda lenger tilbake...

- A Hvor bodde du før dette? Hvor og hva slags bolig?
- B Fikk du hjelp til å skaffe deg denne boligen?
I så fall av hvem?
Hva hjalp de deg med?
- C Når flyttet du inn der?
- D Bodde du sammen med noen der?
- E Hadde du husleiekontrakt?
- F Hvordan trivdes du i denne boligen?
- G Syntes du at du har et tilfredsstillende privatliv da du bodde der?
Eventuelt: Hva syntes du at du manglet for å ha det?
- H Kunne du invitere inn gjester?
Eventuelt: Hvorfor kunne du ikke det?
- I Var den noen støttepersoner som kom på besøk til deg/hjalp deg der du bodde?

Eventuelt:

Hvem?

Hvor ofte kom disse?

Hva gjorde vedkommende/dere sammen?

J Hvorfor flyttet du herifra?

4 Utflytting fra stedet der du vokste opp

A Hvor vokste du opp?

B Bodde du sammen med mor og far - eller andre omsorgspersoner?

C Hvorfor flyttet du derifra?

D Hadde du noe sted å flytte til?

E Var det noen som hjalp deg med å skaffe denne boligen?

Hvem?

F Var det noen som hjalp deg med å flytte og skaffe de tingene du trengte?

Hvem?

Hva fikk du hjelp til?

5 Livssituasjon

A Har du et sted du føler er et hjem for deg i dag?

Eventuelt: Hva er det som gjør at du føler dette som et hjem?

B Hvordan ønsker du at ditt hjem skal være i fremtiden?

C Gjør det å ha en ustabil bosituasjon det vanskelig for deg når det gjelder å leve livet ditt slik du ønsker?

Hvordan?

D Er det sider ved din psykiske helse som gjør det utfordrende for deg å bo og leve slik du ønsker?

Hvilke og på hvilken måte?

E Ruser du deg jevnlig?

Hvordan påvirker dette livet ditt?

F Får du hjelp og støtte fra til å takle utfordringene du nevner?

Av hvem og hvordan?

G Hva gjør du på dagtid nå?

H Hvilke skoler har du gått på?

- I Dersom har du jobbet, hva slags jobber har du hatt?

- J Hva har eventuelt vært utfordringer ved å gå på skole og /eller å jobbe dersom du samtidig hadde en ustabil bo- og livssituasjon?

- K Hvordan får du penger til å leve for nå?

6 Bakgrunnsinformasjon

- A Når er du født?
- B Hvor er du født?
- C Har du søsken?
Har du vokst opp med dem?
- D Hvor lenge har du bodd i Oslo?
- E Har du barn?
I så fall hvor mange?
Hvor bor de?

Forespørsel om å delta i intervju

Jeg er hovedfagsstudent i sosiologi ved Universitetet i Oslo og holder nå på med den avsluttende hovedoppgaven. Temaet for oppgaven er bostedsløshet, og jeg skal skrive om boligforeløpet til jenter i alderen 18-25 år som sliter psykisk.

I intervjuet vil jeg spørre om hvordan du bor nå og hvordan du har bodd tilbake i tid.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli slettet.

Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og notatene slettes når oppgaven er ferdig, innen utgangen av 2005.

Min veileder er Lise Kjølørød ved Universitetet i Oslo.

Hvis det er noe du lurer på kan du ringe meg på 92 63 95 90, eller sende en e-post til stine.lien@tiscali.no.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Stine Lien
Ekraueien 78
0757 Oslo

Lise Kjølrsrød
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Universitetet i Oslo

Postboks 1096 Blindern
0317 OSLO

Vår dato: 01.04.2005

Vår ref: 200500523 SS /RH

Deres dato:

Deres ref.

KVITTERING FRA PERSONVERNOMBUDET

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 11.03.2005. Meldingen gjelder
12473

*Boligforeløpet til bostedløse jenter i Oslo med psykiske lidelser i
alderen 18-25 - med fokus på deres egen opplevelse av foreløpet*

Behandlingsansvarlig

Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder

Daglig ansvarlig

Lise Kjølrsrød

Student

Stine Lien

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS er utpekt som personvernombud av Universitetet i Oslo, jf. personopplysningsforskriften § 7-12. Ordningen innebærer at meldeplikten til Datatilsynet er erstattet av meldeplikt til personvernombudet.

Personvernombudets vurdering

Etter gjennomgang av meldeskjema og dokumentasjon finner personvernombudet at behandlingen av personopplysningene vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Dette betyr at behandlingen av personopplysningene vil være unntatt fra konsesjonsplikt etter personopplysningsloven § 33 første ledd, men underlagt meldeplikt etter personopplysningsloven § 31 første ledd, jf. personopplysningsforskriften § 7-20.

Unntak fra konsesjonsplikten etter § 7-27 gjelder bare dersom vilkårene i punktene a) – e) alle er oppfylt:

- a) førstegangskontakt opprettes på grunnlag av offentlig tilgjengelige registre eller gjennom en faglig ansvarlig person ved virksomheten der respondenten er registrert,
- b) respondenten, eller dennes verge dersom vedkommende er umyndig, har samtykket i alle deler av undersøkelsen,
- c) prosjektet skal avsluttes på et tidspunkt som er fastsatt før prosjektet settes i gang,
- d) det innsamlede materialet anonymiseres eller slettes ved prosjektavslutning,
- e) prosjektet ikke gjør bruk av elektronisk sammenstilling av personregistre.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres slik det er beskrevet i vedlegget.

200500523 SS /RH

2

Ny melding

Det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de punktene som ligger til grunn for personvernombudets vurdering.

Selv om det ikke skjer endringer i behandlingsopplegget, skal det gis ny melding tre år etter at forrige melding ble gitt dersom prosjektet fortsatt pågår.

Ny melding skal skje skriftlig til personvernombudet.

Offentlig register

Personvernombudet har lagt ut meldingen i et offentlig register,
www.nsd.uib.no/personvern/register/

Ny kontakt

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.01.2006, rette en henvendelse angående status for prosjektet.

prosjektet:
Vennlig hilsen

Vigdís Kvalheim

Synnøve Serigstad

Kontaktperson: Synnøve Serigstad tlf: 55583542

Vedlegg: Personvernombudets vurdering

Kopi: Stine Lien
Ekraveien 78
0757 OSLO

UNIVERSITETET I OSLO
DET SAMFUNNSVITENSKAPELIGE FAKULTET

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Boks 1096 Blindern
0317 Oslo

Telefon: 22 85 52 57
Telefaks: 22 85 52 53

E-post: ekspedisjonen@iss.uio.no
Nettadresse: www.iss.uio.no

Dato: 9 mars 2005
Deres ref.:
Vår ref.:

Angående Stine Liens hovedoppgave i sosiologi

Hovedoppgaven i sosiologi er et større, selvstendig forskningsarbeid som også Instituttet investerer mye i, i form av veiledning og annen oppfølging.

Unge menneskers boligforhold og betraktninger omkring det å skaffe seg en bolig, er et tema av stor allmenn interesse. De som alt på et tidlig tidspunkt har møtt vanskeligheter i livet, kan vise seg å ha særlig turbulente bolighistorier. Det er god grunn til å lytte til hvordan de selv tenker om dette. Det er derfor liten tvil om at prosjektet vil kunne bidra med ny og viktig kunnskap og øke forståelsen for sårbare faser i boligforeløpet til unge jenter med psykiske lidelser.

Stine Lien har bestått alle obligatoriske eksamener i forbindelse med hovedfaget med gode resultater. Hun har dessuten levert og fått godkjent prosjektskisse for oppgaven. Gjennom tidligere utdanning og yrkeserfaring har hun spesielt gode forutsetninger for å gjennomføre en studie av unge som strever både med livet og boligen. Ikke minst er hun voksen og bevisst sitt ansvar overfor de mennesker hun møter.

Med dette gir jeg Stine Lien og hennes prosjekt min aller beste anbefaling.

Med hilsen

Lise Kjølørød
Professor, dr. philos